

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ ระบบกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
คนในชุมชน เครือข่ายรอยป่าภูกระแต กรณีศึกษา พื้นที่ 4 ตำบล อำเภอ
เกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

โดย
นายหนูไฟ ไสเก๋ข่า และคณะ

31 กันยายน 2555

กิตติกรรมประกาศ

โครงการ “ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เครือข่ายรอบป่าภูกระแต กรณีศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลหนองข่า ตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ” สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็เพราะได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทางคณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งใจ และรู้สึกขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินงาน

ขอขอบคุณ คุณจุลทัศน์ อุปัทมย์ คุณฉัตรชัย โรจน์เรืองไร ผู้ประสานงานและผู้ช่วยผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ คุณสุนันทา โรจน์เรืองไร

และในท้ายนี้ต้องขอขอบคุณชาวบ้านในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลหนองข่า ตำบลบ้านบัว ทุกคนที่ให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลตลอดการดำเนินการวิจัย ทำให้การวิจัยลุล่วงไปด้วยดี

คณะผู้วิจัย

คำนำ

จากการดำเนินงานของเครือข่ายฯ ที่ผ่านมาในระยะเวลากว่า 6 ปี พบว่า มีปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่การทำงานของเครือข่าย ตั้งแต่ปัญหาเรื่องการบุกรุกทำลายป่าในบางส่วนของพื้นที่ ปัญหาการขาดน้ำในการเกษตร ปัญหาเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายและหนี้สินของชุมชน ไปจนถึงปัญหาเรื่องการทำการเกษตร ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบลของภูกระแต นอกจากนี้ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการของเครือข่าย ซึ่งจากเดิมมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาในระดับพื้นที่ได้ด้วยตนเองในระดับหนึ่ง

ที่ผ่านมาหน่วยงานที่รับผิดชอบงานวิจัยได้แก่เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อการพัฒนาฯ ปัญหาและอุปสรรคที่เป็นบทเรียนการทำงาน ที่อาจเป็นผลกระทบทำให้ไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนรอบป่าภูกระแตได้ ดังนั้นทางทีมวิจัยและนักวิจัยในชุมชนรอบป่าดินภูกระแต จึงมีโครงการทำงานวิจัย ร่วมกันโดยการจัดทำโครงการวิจัยคือ “โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแตอย่างมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ตำบลของ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” ขึ้นเพื่อค้นหาความรู้ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตนเอง และสามารถใช้ศักยภาพที่มีเพื่อแก้ไขและพัฒนาเครือข่าย รวมไปถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนรอบป่าดินภูฯ ให้รู้จักตัวคนที่แท้จริงของตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าดินภูกระแตให้ดีขึ้นเป็นเป้าหมายสูงสุด

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ เนื้อหาในเล่มได้มีการรวบรวมผลของการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการงานวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มทำงานจนจบ ซึ่งประสบความสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความร่วมมือจากบุคคลองค์กรต่าง ๆ ทางทีมวิจัยจึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ
คณะผู้วิจัย
กันยายน 2557

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
เครือข่ายรอบป่าภูกระแต ภูมิศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบล
หนองข่า ตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

คณะผู้วิจัย หนูไพร โสเก๋ข่า และคณะ

แหล่งทุนวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ปีที่ทำวิจัย ตุลาคม , 2557

โครงการ “ ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เครือข่าย
รอบป่าภูกระแต ภูมิศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลหากการเรียงเนื้อหาตามงานวิจัย คุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นกับ
ชาวบ้าน 4 ตำบลรอบป่าภูกระแตควรจะเกิดจากการแก้ปัญหาของชุมชน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) ปัญหา
เรื่องปากท้อง 2) ปัญหาแล้งซ้ำซาก 3) ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร 4) ปัญหาไม่มีอาชีพที่
มั่นคง ซึ่งเราจะเห็นแนวทางการจัดการปัญหาแบบ Action Research บนความสำเร็จจากการจัดทำ
โครงการวิจัยจำนวน 5 โครงการ เพื่อแก้ปัญหา 4 เรื่อง ได้แก่

โครงการวิจัยการศึกษาแนวทางการจัดการน้ำลำห้วยหามแหด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
ร่วม ภูมิศึกษา บ้านนกกะหมี่ที่ 2 บ้านโสกเขื่อนหมี่ที่ 3 บ้านสระหมี่ที่ 7 ตำบลโนนกกอก อำเภอ
เกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการได้แก่ นายประมวล บัวสระ

โครงการวิจัย รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร
ภูมิศึกษา ป่าโป่งขามโนนเดินขางและป่าภูกระแต ตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัด
ชัยภูมิ มีหัวหน้าโครงการได้แก่ คุณสุวิธ เฮ้ากก

โครงการ รูปแบบการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ภูมิศึกษา
บ้านท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางดำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11 ตำบล
หนองข่า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการได้แก่ นายอรร่า เสมอไว

โครงการกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านเคื่อพัฒนา ม.16 ตำบลบ้านเคื่ออำเภอ
เกษตรสมบูรณ์จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการได้แก่ นายร้อย หาญกุลและ

โครงการ “ ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เครือข่าย
รอบป่าภูกระแต ภูมิศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลหนองข่า ตำบลบ้านบัว
อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ” หัวหน้าโครงการได้แก่นายหนูไพร โสเก๋ข่า

หรือเรียกอย่างย่อ ได้แก่ การจัดการน้ำ (ต.โนนกกอก) การจัดการป่า (ต.บ้านบัว) การพึ่งตนเองในสภาพพื้นที่ (ต.หนองข่า) หนีสิน (ต.บ้านเคื่อ) โนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลหนองข่า ตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ” จัดทำขึ้นเพื่อค้นหาความรู้ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตนเอง และสามารถใช้ศักยภาพที่มีเพื่อแก้ไขและพัฒนาเครือข่าย รวมไปถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนรอบป่าดงภูฯ ให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าดงภูกระแตให้ดีขึ้นเป็นเป้าหมายสูงสุด

ภูกระแต มีลักษณะเป็นภูเขาหินขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในอำเภอเกษตรสมบูรณ์ มีพื้นที่ทั้งหมด 7,600 ไร่ มีอาณาเขตครอบคลุม 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลบ้านบัว ตำบลหนองข่า และตำบลโนนกกอก มีประชากรทั้งหมด 108,896 คน ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ป่าภูกระแตยังเป็นป่าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม มาตั้งแต่สมัยทวารวดี จากหลักฐานโบราณวัตถุ โบราณสถานที่มียูรารอบภูกระแต แต่ต่อมาได้อพยพไปตั้งหลักแหล่งที่อื่นเนื่องจากภัยสงครามพื้นที่จึงปล่อยรกร้างราวปลายรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2450 นายสา ภูมิমনาว ชาวบ้านหมากนาว ได้ชักชวนและรวบรวมญาติพี่น้องเดินทางอพยพหนีภัยไข้ทรพิษ มาร่วมกันก่อตั้งและบูรณะหมู่บ้านเมืองกลางบริเวณตำบลบ้านเคื่อ ขึ้นใหม่อีกครั้ง จนมีประชากรย้ายมาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ป่าภูกระแตจึงได้ทวีความสำคัญขึ้นทั้งมีไม้ไว้ใช้สอยสร้างบ้านเรือนอาศัยคุ้มภัย บรรดาสัตว์บางตัวยังได้เป็นอาหาร และแมกไม้สมุนไพรล้วนใช้ปรุงเป็นยา ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้คนและวัฒนธรรมจึงยังคงอยู่คู่กับผืนแผ่นดินเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นการนับถือพุทธศาสนารวมถึง ฮีต 12 กอง 14 ประเพณีโบราณของชาวบ้าน 4 ตำบลร่วมกันสร้างน้ำพระวัดถ้ำภูกระแต ช่วงสงคราม ความสัมพันธ์เป็นแบบญาติพี่น้องแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2514 รัฐบาลใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ทำให้มีนายทุนเข้ามาทำป่าไม้ (เกิดการสัมปทานป่า) ภูกระแตก็เหลือแต่ชื่อ มีการจับจองพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ชาวบ้านต้องพัฒนาตัวเอง เงินนำหน้า เอาไฟฟ้า เอาถนนมาให้ สิ่งที่มาคือ มีหนีสิน มีการรุกพื้นที่ป่า มีการพลัดพรากจากครอบครัวเพื่อทำงาน ภัยพิบัติ ความแห้งแล้ง ลำห้วยดินเงิน ดินเสื่อม

ความเสื่อมโทรมและการบุกรุกป่าอันภูกระแต อันเป็นแนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จึงมีหน่วยงานให้ความสำคัญที่จะฟื้นฟูสภาพป่า ในปี พ.ศ. 2537-2540 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยโดย หัวหน้าเขตรักษาป่าภูเขียว และกำนัน 4 ตำบลช่วยกันฟื้นฟูสภาพป่า แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะการเน้นการปลูกป่าแต่ขาดส่วนร่วมจากชุมชน พ.ศ.2541 กลุ่มนักอนุรักษ์ นักวิชาการและ NGO ในพื้นที่จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม” เป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนใน

ชุมชนบริเวณรอบป่าภูกระแตให้ดีขึ้นควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่า) ในท้องถิ่น

การดำเนินงานขององค์กรเครือข่ายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 – 2550 มีลักษณะขึ้นๆ ลงๆ เป็นช่วงๆ ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนปัจจัยแหล่งทุนจากภายนอก และการดำเนินงานภายในขององค์กรเอง

การดำเนินงานอันเป็นหัวใจของความสำเร็จของเครือข่าย ได้แก่ การสนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์พึ่งตนเองได้ โดยลงไปสนับสนุนเกือบทุกหมู่บ้าน แต่เนื่องจากการฝนแล้งไม่ได้ผลผลิต และขาดความรับผิดชอบในการส่งเงินคืน ตลอดจนการจัดทำระบบบัญชีที่ขาดประสิทธิภาพ จึงเกิดความรู้สึกไม่ถ้อยกัน งานของกลุ่มและเครือข่ายก็เข้าสู่ช่วงขาลง แต่ป่าไม้กลับเริ่มฟื้นตัวให้เห็นเป็นป่าชุมชนรอบภูกระแต ทุกตำบลมีป่าชุมชนที่จะต้องดูแลด้วยตนเอง สำหรับระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนรอบป่าภูกระแต มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนรอบป่าภูกระแต โดยมีปัจจัยนำเข้า ได้แก่ องค์กรเครือข่ายเกษตรกรดินภู หน่วยงานราชการ หน่วยงานองค์กรบริหารส่วนตำบล ชาวบ้าน NGO พระสงฆ์ กระบวนการ ได้แก่ 1) การผลักดันองค์ความรู้จากงานวิจัยทั้ง 4 เรื่องสู่การปฏิบัติจริงในเรื่อง การจัดการป่าเป็นแหล่งอาหาร การจัดการน้ำ การเกษตรที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การจัดการปัญหานี้ล้น 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการนำเอาอัตลักษณ์รากเหง้ามาแก้ปัญหาระดับพื้นที่ ได้แก่ ประเพณีสืบชะตาน้ำ ประเพณีสงกรานต์ วัฒนธรรมงานศพ การบวชป่า หลักคิดแบบโยนิโสมนสิการ และผลผลิตได้แก่การทำ การเกษตรที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ส่งผลให้หนี้สินลด และมีสภาพผืนดินมีความเหมาะสมต่อการเกษตร ทำให้มีอาหารที่ปลอดภัยและเพียงพอเป็นรายได้หล่อเลี้ยงครอบครัว มีป่าเป็นแหล่งอาหารที่เพียงพอและสร้างรายได้ให้คนในชุมชน มีปริมาณน้ำที่พอเพียงกับการเกษตร

กลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนรอบป่าภูกระแต ได้แก่ การจัดสรรทรัพยากรและการจัดองค์กร หน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลให้เป็นผู้ดำเนินงาน

ขอขอบคุณ

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2557

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คำนำ	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญรูปภาพ	ฅ
 บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาของโครงการ	1
โจทย์วิจัย	3
วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
นิยามศัพท์ (เฉพาะองค์กรเครือข่ายดินภู)	5
 บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำโครงการ	
แนวคิด ทฤษฎี ความหมายการจัดการทรัพยากรมนุษย์	6
การจัดการความรู้ (KM = Knowledge Management)	7
-แนวคิด องค์กรแห่งการเรียนรู้	7
-แนวคิด กระบวนการจัดการความรู้	7
-องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้	8
แนวคิดเรื่องระบบและกลไก	11
แนวคิด กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์	12
หลักธรรมาภิบาล	16
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการทำงาน	17
-ธรรมะสำหรับผู้ปฏิบัติงาน	17
-หลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี	17
-กรอบความคิดในการวิจัย	20

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 3	วิธีดำเนินการโครงการ	21
	ขอบเขตการวิจัย	22
	กิจกรรมการวิจัย	23
	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	36
บทที่ 4	ผลการดำเนินงานโครงการ	38
	- ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพื้นที่ป่าและชุมชนรอบป่าภูกระแต	41
	- ศักยภาพ และต้นทุนทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของ	42
	- ชุมชนรอบป่าภูกระแต	
	- พัฒนาการการทำงานในอดีตของคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน	50
	เกษตรกรดินภูกระแต	
	- เพื่อศึกษากระบวนการให้เข้าถึงการรู้จักตนเอง และเพื่อการเสริมสร้าง	55
	- ศักยภาพให้กับคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายฯ ชาวบ้านเกษตรกรดินภู	
	โดยนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้	
	- เพื่อศึกษาระบบและกลไกที่เหมาะสม ในการเชื่อมโยงภาคีและ	61
	- เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	
	เครือข่ายรอบป่าภูกระแต	
บทที่ 5	สรุปผล อภิปรายและเสนอแนะ	
	สรุปผล	
	-ระบบพัฒนาคุณภาพชีวิตรอบป่าภูกระแต	77
	บรรณานุกรม	76
	ภาคผนวก	

สารบัญ (ต่อ)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ER การใช้ประโยชน์จากกระบวนการงานวิจัยพื้นที่4สี่ตำบล 84

ภาคผนวก ข ประวัตินักวิจัย 103

ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมโครงการ 104

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงผู้ประสานงานแต่ละโครงการ	26
2	แสดงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต	40
3	แสดงชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแต มีพื้นที่การวิจัย 4 ตำบล	40

สารบัญรูปภาพ

		หน้า
ภาพที่		
1	แสดงกระบวนการฝึกอบรม	8
2	แสดงแผนผังระบบสุขภาพโดยชุมชนเพื่อชุมชน	20
3	แสดงอาณาเขตพื้นที่ป่าภูกระแต อยู่ในพื้นที่ 4 ตำบล	39
4	แผนภาพแสดงความรู้เรื่องเครื่องช่วยในอดีต	51
5	แสดงกิจกรรมผ่อนพักตระหนักรู้	56
6	การประชุมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ กับพี่เลี้ยง ศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ	77
7	แผนภาพแสดงการจัดงานจดเกล้าในงานศพ	85
8	แผนภาพแสดงการจัดงานกิจกรรมลดรายจ่ายของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านเคื้อ	88
9	แผนภาพแสดงความสุขของพ่อวิรัตน์ โคตรโนนกก	90
11.	แผนภาพแสดงการทำบุญสืบชะตาน้ำตำบลโนนกก	92
12.	แผนภาพแสดงการใช้ประโยชน์จากป่า	94
13.	แผนภาพแสดงการจัดงานสรงน้ำถ้าพระภูกระแต	96
14.	แผนภาพแสดงการทำเกษตรเลี้ยงสัตว์แบบพึ่งตน	101
15	เวทีสรุปการดำเนินงานโครงการวิจัย วันที่ 20 กันยายน 2554 โรงเรียนบ้านกุดโง้งกงสวรรค์	108
16	แสดงการเชื่อมประสานภาคีและนำเสนอข้อมูลสู่กลุ่มเป้าหมาย 21 กันยายน 2554	110
17	การศึกษาฐานงาน 9-10 ตุลาคม 2554 ตำบลนาบอน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	111
18	กองผ้าป่าของ 4 ตำบล	112
19	พระเก่าแก่เดิมเป็นถ้ำเล็กๆ แต่ปัจจุบันได้พังออกเพื่อให้สามารถสักการะ	113
20	ไม้กลายเป็นหิน ขึ้นเขาไปดูของดีเมืองกาฬสินธุ์	114

บทที่ 1

บทนำ

โครงการ “ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เครือข่ายรอบป่าภูกระแต ภูมิศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลหนองข่า ตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ” เริ่มดำเนินการเมื่อ วันที่ 1 เมษายนพ.ศ. 2554 และสิ้นสุดตามสัญญาวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2555 รวมระยะเวลาในการดำเนินงาน 12 เดือน โดยมีหัวหน้าโครงการคือนายหนูไพร โสเก๋า มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของโครงการ

1.1 หลักการและเหตุผล/ภาพโดยทั่วไป / ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ปฏิบัติการ

อำเภอเกษตรสมบูรณ์ เป็นอำเภอหนึ่งใน 16 อำเภอของจังหวัดชัยภูมิ มีตำบลในปกครองทั้ง 11 ตำบล 144 หมู่บ้าน ตอนกลางของอำเภอเป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับเนิน มีลำน้ำสำคัญคือ ลำน้ำพรม ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของลำน้ำพอง ลักษณะพื้นที่เป็นดินเหนียวปนทราย ซึ่งเหมาะกับการปลูกข้าว ทิศใต้และทิศตะวันตกเป็นภูเขาและป่าไม้ มีประชากรทั้งหมด 108,896 คน ส่วนมากประกอบอาชีพ เกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมดของอำเภอ โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 301,082 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่นา 152,582 ไร่ พื้นที่ไร่ 142,000 ไร่ และพื้นที่สวน 6,500 ไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีการปลูกข้าว ทั้งข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ถั่วเหลือง อ้อย มันสำปะหลัง

ป่าภูกระแตมีลักษณะเป็นภูเขาดินขนาดเล็กมีเนื้อที่กว่า 7,600 ไร่ มีอาณาเขตครอบคลุม 4 ตำบล คือ ต.บ้านบัว ต.หนองข่า ต.โนนกกอก ต.บ้านเคื่อ อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างเขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคาและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว โดยมีหมู่บ้าน ชุมชนเป้าหมายของโครงการตั้งอยู่รายรอบบริเวณเชิงเขาภูกระแตหรือป่าภูกระแต

สภาพโดยทั่วไปของป่าภูกระแตเป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก เป็นแหล่งที่สัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่มากมาย เช่น กระรอก กระเจิง กระแต เก้ง หมูป่า ไก่ป่า กระต่าย พังพอน แอ้ง กิ้งก่า งูเห่า และนกชนิดต่าง ๆ กว่าอีก 25 ชนิด ส่วนพันธุ์ไม้ที่พบเห็น คือ ไม้มะค่า ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ชิงชัน ไม้กฤษณา (ไม้หอม) และไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ กว่า 10 สายพันธุ์ รวมทั้งเป็นแหล่งที่มีพันธุ์พืชสมุนไพรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติซึ่งมีอยู่หลายชนิดเช่น นางแย่ง โด่ไม่รู้ล้ม น้ำนมราชสีห์ สาวน้อยคกเตี้ยง กำแพงเจ็ดชั้น วานไพรดำว่นนาคราช กาวเครือขาว-ดำ และอีกกว่า 25 ชนิดป่าภูกระแตยังเกี่ยวข้อและผูกพันกับวิถีการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ติดกับป่าภูกระแตมาตั้งแต่อดีต เช่น การเข้าไปเก็บผัก หาเห็ด เก็บไข่มดแดง เก็บหาหน่อไม้ เก็บเห็ดตามฤดูกาล เก็บหาสมุนไพรเพื่อนำมาสกัดเป็นตำรายารักษาโรคชนิด ๆ ของชาวบ้านในชุมชนที่อาศัยอยู่ติดกับป่าภูกระแต รวมทั้งยังเป็นแหล่งที่ชาวบ้านได้อาศัยนำไม้มาสร้างบ้านเรือนและซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของ

ชุมชนร่วมกัน ป่าภูกระแตยังเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารหลายสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนใน 4 ตำบลร่วมกันคือ ห้วยหามแห ห้วยกุดชะ ห้วยโสกขุน และหนองภูกระแต ซึ่งลำห้วยดังกล่าวเป็น แหล่งน้ำที่ผู้คนใน 4 ตำบลได้อาศัยใช้ประโยชน์ทั้งอุปโภค บริโภค และที่สำคัญยังใช้ในการประกอบ อาชีพทางด้านเกษตรกรรมอีกด้วย

ปัจจุบันป่าภูกระแตถูกใช้ประโยชน์จากชาวบ้านและชุมชนอย่างเข้มข้นและเกินกำลัง โดยมี วิธีการรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละกระแสของหน่วยงานและความต้องการของชุมชน ซึ่งใน อดีตชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าภูกระแตเพื่อยังชีพเท่านั้น แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นว่าเก็บหา ของป่าทุกชนิด ลำตั้วป่าทุกประเภท บุกรุกลักลอบตัดไม้ทำลายป่าทุกชนิดเพื่อนำมาจำหน่ายให้ได้ ตามความต้องการของตลาดจากการปรับเปลี่ยนวิธีการและรูปแบบการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าภู กระแตของชาวบ้าน ชุมชนที่อยู่ติดกับป่าภูกระแตจึงส่งผลกระทบกับผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์แห่งนี้จาก การเฝ้าติดตามสถานการณ์ของป่าภูกระแตโดยคณะกรรมการของกรมออมทรัพย์รวมใจบ้านเขา

พบว่ามีปัญหาที่เกิดขึ้นและนับวันที่จะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีปัญหาที่ต้องการ แก้ไขอย่างเร่งด่วนดังนี้

1. ปัญหาการลักลอบเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า (ไม้หอม) เพื่อนำมาจำหน่าย
2. ปัญหาการจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ในบริเวณเขตป่าภูกระแต
3. ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติเช่นดิน-โคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก เนื่องจากหมู่บ้านพื้นที่ ปฏิบัติการโครงการตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาและล้อมรอบด้วยภูเขา
4. ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ การอนุรักษ์ตามแนวทางของตนเองไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาและความร่วมมือกันอย่างจริงจัง
5. ปัญหาชาวบ้าน ชุมชน ขาดความรู้ เทคนิควิธีการรูปแบบใหม่ ๆ และวัตถุดิบอุปกรณ์ในการ เฝ้าระวังป้องกันในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าภูกระแต
6. ชาวบ้าน เกษตรกรในชุมชนยังขาดอาชีพเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัวหลังฤดูเก็บเกี่ยวจึง ทำให้ชาวบ้านหันเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าภูกระแตเพิ่มมากขึ้น

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในบริเวณเขตป่าภูกระแตที่กล่าวมาข้างต้น หากปล่อยให้ปัญหาคำเนินอยู่โดยมิได้รับการแก้ไขให้เท่าทันต่อสถานการณ์ผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์แห่งนี้ก็จะถูกทำลาย และหมดไปจากน้ำมือของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงจำเป็นที่จะต้องแสวงหาแนวทางและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจากทั้งประชาชน ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เอกชนทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาให้ผืนป่าภูกระแตแห่งนี้ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เหมือนเดิม หรือดีกว่าเดิม

2. โจทย์วิจัย

2.1 โจทย์วิจัยหลัก

ระบบและกลไกที่เหมาะสมในการหนุนงานเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแตควรเป็นอย่างไร

2.2 โจทย์วิจัยรอง

1. ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพื้นที่ป่า และชุมชนรอบป่าภูกระแตเป็นอย่างไร
2. ปัญหา ศักยภาพ และต้นทุน ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนรอบป่าภูกระแต เป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง
3. พัฒนาการทำงานในอดีตของคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูฯ เป็นอย่างไร
4. จะนำหลักพุทธธรรมให้เข้าถึงการรู้จักตนเองและเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูได้อย่างไร
5. ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อการเชื่อมโยงภาคีและเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแตควรเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนา ปัญหา ศักยภาพ และต้นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพื้นที่ป่าและชุมชนรอบภูกระแต
2. เพื่อศึกษาบทเรียนการทำงานในอดีตของคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมทั้งมีจุดแข็งและจุดอ่อน
3. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ให้เข้าถึงการรู้จักตัวเอง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าดินภูกระแต
4. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแตอย่างมีส่วนร่วม

4. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพื้นที่ป่าและชุมชนรอบภูกระแต
2. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา ศักยภาพ และต้นทุน ทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนรอบป่าภูกระแต

3. ได้ทราบถึงพัฒนาการการทำงานในอดีตของคณะกรรมการเครือข่ายฯ
4. ได้ทราบกระบวนการเรียนรู้ให้เข้าถึงการรู้จักตนเอง และเสริมสร้างศักยภาพเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคณะกรรมการและสมาชิก เครือข่ายฯ โดยนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้
5. ได้ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต
6. เกิดศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และคิดตามส่งเสริมสนับสนุนให้คำแนะนำช่วยเหลือกลุ่มสมาชิก ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
7. เกิดศูนย์กลางการเชื่อมโยงภาคีความร่วมมือระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนภายในและภายนอกภาคีรัฐและเอกชน ให้เกิดการพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนรอบป่าภูกระแต พร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นควบคู่กันไปด้วย

5. นิยามศัพท์ (เฉพาะองค์กรเครือข่ายดินภู)

การเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ประเภทสนทนาเป็นการพัฒนาความจำ หรือการทบทวนอดีต เพื่อให้เกิดการจินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้งการวางแผนพัฒนาในอนาคต อยู่บนพื้นฐานหลักและเหตุผลการใช้แก้ไขปัญญา

ระบบ หมายถึง การนำปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน (People) ทรัพยากร (Resource) แนวคิด (Concept) และกระบวนการ (Process) มาผสมผสานการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ได้อำนาจไว้ โดยภายในระบบอาจประกอบไปด้วยระบบย่อย (Subsystem) ต่างๆ ที่ต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน

กลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆที่มีความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบโดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ แนวคิดปฏิบัติในการขับเคลื่อนให้เกิดกลุ่มองค์กรเครือข่ายร่วมกันและการเชื่อมประสานความร่วมมือให้เกิดความเข้มแข็ง

การมีส่วนร่วม หมายถึง ทุกคนมีสิทธิในการแสดงออกหรือการทำงานเปรียบเสมือนการทำงานของฟันเฟืองเครื่องยนต์ ที่ถูกจัดด้วยระบบใดระบบหนึ่งให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อน

ความรู้ ความรอบรู้ในหลักทฤษฎี นำไปประยุกต์ใช้อย่างรอบคอบ มีเหตุผลผลทำให้เข้ากับเรา โอกาสและสถานการณ์

สุขภาพและศักยภาพทางร่างกาย ความแข็งแรงทางร่างกายและจิตใจ เป็นกองทัพที่ส่งกำลังให้ร่างกาย จิตใจที่มีพลานามัยทุกส่วน พร้อมเสมอที่จะตอบสนองเมื่อพบพานั้น

สติปัญญา ความสามารถทางสมองเป็นนามธรรม และเป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล การฝึกฝนทำให้ช่วยให้ความสามารถได้เช่นเดียวกับบุคลิภาพ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎี ความหมายการจัดการทรัพยากรมนุษย์

กระบวนการที่เกี่ยวกับคนในองค์กร ที่ต้องอาศัยกลยุทธ์และวิธีการตั้งแต่การวางแผน สรรหา/ คัดเลือกการฝึกอบรม/พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดวางตำแหน่ง การจ่ายค่าตอบแทน การดูแล/ ธารรักษา

และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องแก่บุคลากรทุกระดับในองค์กร อันนำไปสู่การสร้างสภาพพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และความเจริญก้าวหน้าขององค์กรให้เกิดความทันต่อยุคสมัยของสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการจัดการมนุษย์

1. วัตถุประสงค์ต่อสังคม
2. วัตถุประสงค์ต่อองค์กร
3. วัตถุประสงค์ตามหน้าที่การงาน
4. วัตถุประสงค์ต่อบุคลากร
5. วัตถุประสงค์ต่อเศรษฐกิจของประเทศ

1.1. บทบาทงานกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์

1.1.1 บทบาทของผู้ปฏิบัติงานระดับมืออาชีพ (HR Professional or HRPractitioner)

1. งานและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ โดยการแสวงหาบุคคลที่เหมาะสมจะ เกี่ยวข้องกับการสรรหา การคัดเลือก การปฐมนิเทศและการบรรจุงานการธารรักษา
2. การกำหนดมาตรฐานการออกแบบระบบขั้นตอนการดำเนินงานของการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์
3. งานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
4. การจ้างหน่วยงานภายนอกองค์กรที่เป็นมืออาชีพเข้ามาทำงานบางเรื่องแทน งานสร้างคุณค่าให้กับองค์กรในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การนำเสนอทางเลือกและทางแก้ปัญหา การจัดการ คนเก่งการมีส่วนร่วมในการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กร การส่งเสริมเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมใน องค์กรและการแสดงความรับผิดชอบสังคม

บทบาทการเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลง(Change Management) เป็นสิ่งที่ต้องแสดงศักยภาพต่อการกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกแก่บุคลากรในองค์กร เพื่อมีบทบาทในการร่วมกันผลักดันให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมไปสู่สิ่งใหม่ที่มีคุณภาพมากกว่า

1.1.2.เหตุผลในการกำหนดนโยบายทางด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์

1. การกำหนดนโยบายทำให้การปฏิบัติต่อพนักงานเป็นไปในลักษณะที่เท่าเทียมกัน โดยสม่ำเสมอตลอดทั้งองค์กร
2. นโยบายเป็นเสมือนมาตรการวัดผลปฏิบัติงานของพนักงานทุกคน
3. เมื่อมีปัญหาทางด้านการงานบุคคลเกิดขึ้นก็สะดวกแก่ฝ่ายบริหารและผู้เกี่ยวข้องที่จะตัดสินใจแก้ไขปัญหาอย่างมีหลักเกณฑ์และถูกต้อง
4. การกำหนดนโยบายที่ดี จะช่วยให้พนักงานมีความกระตือรือร้นตื่นตัว และจงรักภักดีต่อองค์กร

1.2.ความสำคัญของการวางแผนทรัพยากรมนุษย์

1. สังคมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
2. การวางแผนทรัพยากรมนุษย์เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการคาดการณ์ในอนาคต และเป็น การดำเนินงานที่เป็นระบบ
3. การวางแผนทรัพยากรมนุษย์จะช่วยให้องค์กรมีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นระบบ
4. การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมจะช่วยให้องค์กรสามารถได้มาซึ่งบุคลากรที่มีคุณภาพ

1.3. ประโยชน์ของการวางแผนทรัพยากรมนุษย์

1. ทำให้มีบุคลากรทำงานที่เพียงพอและต่อเนื่อง
2. ทำให้ได้คนดีและมีความสามารถเข้ามาทำงานในองค์กร
3. ทำให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
4. ทำให้มีการบริหารค่าตอบแทนและสวัสดิการแก่บุคลากรอย่างเหมาะสม

1.4. ความหมายของการวิเคราะห์งาน

การวิเคราะห์งาน เป็นกระบวนการที่มีระบบในการวิเคราะห์หน้าที่ ความรับผิดชอบ ลักษณะของงานและความสัมพันธ์กับงานอื่น รวมทั้งประเภทของบุคคลเกี่ยวกับทักษะที่ต้องการ ซึ่งได้มาจากคำอธิบายลักษณะงาน และการกำหนดคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงาน

1.5 วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์งาน

1. เพื่อใช้จัดทำคำบรรยายลักษณะงาน
2. เพื่อกำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งของผู้ปฏิบัติงาน
3. เพื่อจำแนกประเภทของงาน
4. เพื่อการประเมินค่างาน

1.6.ประโยชน์ของการวิเคราะห์งาน

1. การออกแบบงาน
2. การวางแผนทรัพยากรมนุษย์
3. การสรรหาและคัดเลือก
4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
5. การประเมินผลการปฏิบัติงาน
6. ค่าตอบแทนและผลประโยชน์อื่น
7. สุขภาพและความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน
 - หลักความสามารถ
 - หลักความเสมอภาค
 - หลักความมั่นคง
 - หลักความเป็นกลางทางการเมือง

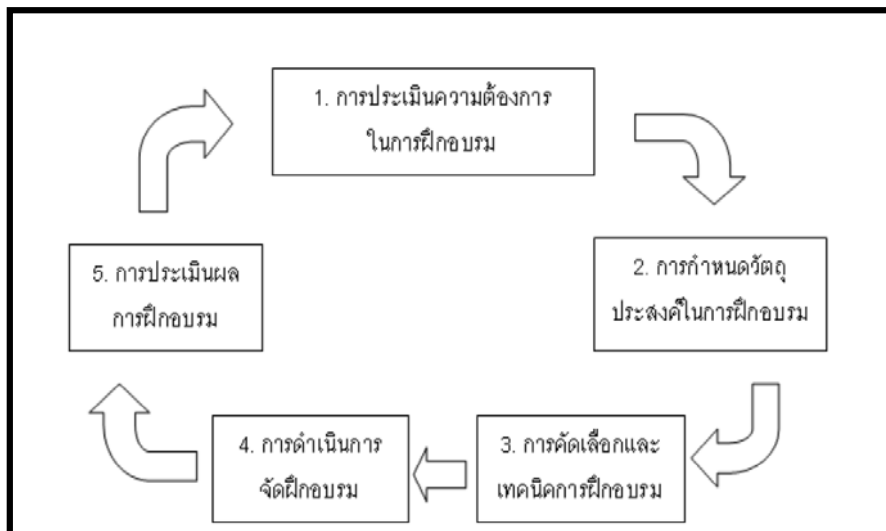
1.7. ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะภาพ การทำงานในด้านต่าง ๆ ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานไปในทิศทางที่ต้องการอันจะนำมาซึ่งการแสดงออกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาบุคลากรขององค์กร

- เพื่อสร้างความสนใจในการทำงานของบุคลากรในองค์กร
- เพื่อเสนอแนะวิธีการทำงานที่ดีที่สุดเพื่อพัฒนาการทำงานให้ได้ผลสูงสุด
- เพื่อลดความสิ้นเปลืองและป้องกันอุบัติเหตุในการทำงาน
- เพื่อจัดวางมาตรฐานในการทำงาน

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการฝึกอบรม

2. การจัดการความรู้ (KM = Knowledge Management)

ความรู้ หรือ คือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

2. ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎีคู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร และส่งเสริมให้คนในองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว นำไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานอันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด

การจัดการความรู้ (Knowledge Management-KM) และองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) สิ่งสำคัญมันอยู่ที่การลงมือปฏิบัติให้ได้ใช้ภาษาเดียวกัน สื่อความหมายกันให้ได้ การเรียนรู้ของบุคคลหัวใจสำคัญอยู่ที่เราจะได้เรียนรู้จากการสอนคนอื่น (Learning from Teaching) และ สิ่งที่สำคัญของการจัดการความรู้ ก็คือเรื่องของคน การพัฒนาคน คนพัฒนาตนเอง การวางแผนทำงาน การจัดลำดับความสำคัญของงาน ขององค์กร (อ.บดินทร์ วิจารณ์,6 สิงหาคม 2548)

แนวคิด องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) หมายถึง “ สถานที่ซึ่งกลุ่มบุคคลเพิ่มพูนความสามารถใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์สิ่งทำให้เกิดผลตามที่กลุ่มบุคคลนั้นต้องการอย่างแท้จริง และ องค์กรแห่งการเรียนรู้ยังเป็นสิ่งที่ส่งเสริมสนับสนุนให้มีแนวคิดใหม่ ๆ ในรูปแบบใหม่รวมทั้งเป็นที่ ซึ่งกลุ่มบุคคลมีการเรียนรู้วิธีการที่จะอยู่ร่วมกัน ซึ่งในแต่ละสิ่งที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ” (Peter M. Senge

2.2 แนวคิด กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นภายในองค์กร มีทั้งหมด 7 ขั้นตอน

1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์เป้าหมายคืออะไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องใช้อะไรปัจจุบันมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด และอยู่ที่ใคร
2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นการสร้าง แสวงหา รวบรวมความรู้ทั้งภายใน/ภายนอก รักษาความรู้เดิม แยกความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้วออกไป
3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เป็นการกำหนดโครงสร้างความรู้ แบ่งชนิดประเภท เพื่อให้สืบค้น เรียกคืน และใช้งานได้ง่าย
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการปรับปรุง รูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วนสมบูรณ์
5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวกเช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการแบ่งปัน สามารถทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีที่เป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศหรือกรณีที่เป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) จัดทำเป็นระบบทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน

2.3 องค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

1. คน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

2. เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น

3. กระบวนการความรู้ เป็นการบริหารจัดการ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรมองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ จะต้องเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างสมดุลการจัดการความรู้ของกรมการปกครองจากพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมือง

การจัดการความรู้สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ (นพ.วิจารณ์ พานิช)

- 1) บรรลุเป้าหมายของงาน
- 2) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน
- 3) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กร ไปเป็นองค์กรเรียนรู้
- 4) บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน
- 5) การนำประสบการณ์จากการทำงานและการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ ชุมความรู้ ” ออกมาบันทึกไว้
- 6) การจดบันทึก “ ชุมความรู้ ” และ “ แก่นความรู้ ” สำหรับไว้ใช้งานและปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้นเหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

โดยที่การดำเนินการ 6 ประการนี้บูรณาการเป็นเนื้อเดียวกันความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็นทั้งความรู้ที่ชัดแจ้งอยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคนทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล)

3 . แนวคิดเรื่องระบบและกลไก

ระบบการบริหารงานที่ดี เกิดการวางรากฐานที่ดีให้กับองค์กร ปึงจัยและองค์ประกอบต่างๆที่ทำให้องค์กรสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งประกอบด้วย ระบบ และกลไก ที่จะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

ระบบและกลไก

ระบบ หมายถึง องค์ประกอบที่ได้จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ มีการกำหนดไว้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ในลักษณะเชิงเหตุและผลซึ่งกันและกันอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมาตามที่ต้องการ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเอกสารหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้น ระบบ จึงประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และผลกระทบ (Effect) (ทศนีย์ เกตุมุสิก)

กลไก หมายถึง สิ่งที่ทำให้ระบบขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้ โดยอาศัยทรัพยากร หรือสิ่งที่สนับสนุนให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ ดังนั้น คน จึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาระบบ และกลไกในหน่วยงานเพื่อให้กระบวนการต่างๆ ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องจากความคาดหวังจากองค์กรที่ต้องการคนทำงานที่มีประสิทธิภาพ ฐาน และผลิตผลน้อยที่สุด จึงกลายเป็าหมายสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรบุคคลถูกหยิบยืมมาเป็นประเด็นสำคัญในการประเมินผลการทำงาน (ทศนีย์ เกตุมุสิก)

ระบบ และกลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบโดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ มาตรการ แนวปฏิบัติ และปัจจัยต่างๆ เป็น กลไกให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

การพัฒนาคนมีปัจจัยอยู่ 4 ประการ

1. ความมุ่งมั่น คือ การพัฒนาที่เกิดจากแรงกระตุ้นของตนเอง มีความใส่ใจในงานที่ทำ ความต้องการให้งานนั้นลุล่วง และรวมถึงการเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อย่างไม่ทอดทิ้ง การทำงานอย่างมีความสุข รอบคอบระมัดระวังจะทำงานนั้นๆออกมาดีเมื่อเราเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานมี

2. ความรู้ คือ การนำทฤษฎีที่เราได้รับการศึกษาเล่าเรียนมาใช้ในงานลักษณะงานนั้นๆ รวมถึงการพัฒนาความรู้ใหม่ที่เกิดจากการทำงานนั้นๆ กลายเป็นการพัฒนาความรู้ในวิชาชีพ และสามารถต่อยอดความรู้นั้นให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้นในระดับสูง ด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น การศึกษาต่อในสายงานที่ทำ การวิจัยเพื่อปรับตำแหน่งงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาคือเป็นการพัฒนาคนโดยตรงและรวดเร็วทั้งต่อตนเองและองค์กร

3. ทักษะ คือ ความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เราได้ทำเป็นเวลานาน การสั่งสมเทคนิคเกิดเป็นความคิดรวบยอดในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเข้าใจ กลายเป็นประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวของเราซึ่งต่างจากความรู้ที่เกิดจากการเรียนการสอน ทักษะคือทำเป็น กับ ทำไม่เป็น ถ้าทำไม่เป็นก็ทำให้ดู สอนให้รู้ฝึกให้ทำได้

4. การควบคุม การจัดสรรคนลงตำแหน่งงาน ปัจจุบันเราแค่ต้องการคนที่จบจากสาขาวิชาที่ต้องการมาพร้อมความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง และเริ่มต้นเรียนรู้ในงานที่ทำแต่เราไม่รู้ว่างานนั้นจะมีความเหมาะสมกับตัวบุคคลเหล่านั้นมากแค่ไหน การจัดระดับความสำคัญของงาน และคน จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เช่น หากเราใช้คนที่มีความรู้ความสามารถไปนั่งทำงานคีย์ข้อมูล ในขณะที่เราใช้คนที่มีความสามารถน้อยมานั่งทำงานเชิงวิเคราะห์ เราจะได้ผลงานที่มีคุณภาพเพราะศักยภาพไม่เต็มร้อย

แต่หากเมื่อจัดคนที่มีความเหมาะสมกับงานแล้วก็ยังไม่ดีพอก็คงยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน ทรัพยากรบุคคล จึงถือเป็นต้นทุนสำคัญในระบบและกลไกการทำงาน เวลาจะเป็นเครื่องบ่งบอกศักยภาพในการทำงานของคนได้ หากไม่ครบสิ่งที่เราลงทุนไปมันก็จะได้ผลสัมฤทธิ์ไม่เต็มที่ (ทัศนีย์ เกิดมุสิก)

4. แนวคิด กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning Process)

กระบวนการวางแผน คือ กระบวนการในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมองค์กรทั้งภายในและภายนอก วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่คาดหวังเพื่อให้องค์กรเป็นและไปให้ถึงในอนาคต วิธีการเพื่อนำไปสู่จุดหมายที่ต้องการและการปฏิบัติที่คาดหวังเพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น

4.1.กระบวนการในการวางแผน

1. การตั้งข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับอนาคต ได้แก่ กระบวนการในการพิจารณาวิเคราะห์ ตัดสินใจ และคาดเดา เกี่ยวกับสถานะแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรทั้งในปัจจุบันตลอดจนโอกาสความน่าจะเป็นที่เป็นไปได้ในการเกิดเหตุการณ์ในอนาคต เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สังคม การเมืองซึ่งก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดซึ่งมีผลกระทบต่อจุดอ่อนและจุดแข็งขององค์กร เพื่อแสวงหาทิศทางวิธีการนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. การกำหนดวัตถุประสงค์ คือ การหาคำตอบของคำถามที่ว่าวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กรคืออะไร ขณะนี้องค์กรยืนอยู่ ณ จุดไหน ในอนาคตต้องการให้องค์กรเป็นอย่างไร อะไรคือเป้าหมายพื้นฐานและอะไรคือเป้าหมายเฉพาะ การกำหนดวัตถุประสงค์จะทำให้เห็นเป้าหมายที่ชัดเจน และทำให้วางแผนได้ชัดเจนแม่นยำตรง ต่อเป้าหมายที่วางไว้

3. การกำหนดกลยุทธ์และการพัฒนากลยุทธ์ จัดเป็นการค้นหาวิธีการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกตลอดจนจุดอ่อนและจุดแข็งขององค์กรเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตัดสินใจเพื่อเลือกกลยุทธ์ที่ดีที่สุดเพื่อเป็นการวางแผนและปฏิบัติการ

4. การกำหนดเป้าหมาย ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะของหน่วยงาน ซึ่งเป้าหมายจะต้องมีลักษณะที่สามารถวัดได้เป็นตัวเลขและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ระยะยาวขององค์กร

5. การกำหนดแผนปฏิบัติงาน แผนปฏิบัติงานจะเกิดขึ้นควบคู่กับเป้าหมายและกลยุทธ์ เพื่อให้มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพตลอดจนการลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนว่าจะทำอะไร ในช่วงเวลาใดจะต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้างและปริมาณเท่าใด งานนั้น ๆ จะแล้วเสร็จเมื่อใดเป็นต้น การกำหนดแผนปฏิบัติงานจะทำให้สามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานได้ว่า

งานนั้นดำเนินไปได้เพียงใดมีปัญหาอุปสรรคอะไรที่ขัดขวางและจะแก้ปัญหาอุปสรรคเหล่านั้นได้อย่างไรเพื่อให้สำเร็จลุล่วงตามแผน

6. การปฏิบัติตามแผน คือขั้นตอนของการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้เพื่อหาคำตอบว่าแผนที่วางไว้จะก่อให้เกิดประสิทธิผลหรือไม่ มากหรือน้อยเพียงใด และอะไรคือปัญหาอุปสรรคขวางกั้นมิให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังตลอดจนหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วง

7. ข้อมูลย้อนกลับ คือ การประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปผลการประเมินนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ เพราะเหตุใดเพื่อแสวงหาวิธีการในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

4.2

ข้อจำกัดของการวางแผนกลยุทธ์

1. เป็นการวางแผนภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน
2. มีลักษณะเป็นการวางแผนจากบนลงล่าง (Top-down) ซึ่งขึ้นกับความคิดเห็นของผู้บริหาร
3. เป็นการวางแผนในปัจจุบันเพื่อการปฏิบัติในอนาคต ซึ่งสถานการณ์ทั้งหลายเกิดจากการคาดเดาล่วงหน้าของผู้บริหาร

4.3 การล้มเหลวของการวางแผนกลยุทธ์ สาเหตุของความล้มเหลวของการวางแผนเชิงกลยุทธ์อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยต่อไปนี้

1. ขาดการระดมความคิดและประสานงาน แผนกลยุทธ์ต้องมีลักษณะของการประสานกันระหว่างผู้บริหารกับพนักงานโดยมีการประสานจากบนลงล่าง (Top down) ในลักษณะของการระดมความคิด (Brainstorming) และมีการประสานจากล่างขึ้นบน (Bottom top) ในลักษณะของการปฏิบัติการ ถ้าการวางแผนกลยุทธ์ขาดการประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและพนักงานอาจทำให้เป้าหมายและทิศทางที่วางไว้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงทำให้ไม่สามารถนำไปสู่ผลสำเร็จได้

2. ข้อมูลข่าวสารไม่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์จะเป็นแผนระยะยาวที่วางไว้ก่อน การปฏิบัติจริงอาจยาวนานถึง 10-15 ปี วิสัยทัศน์ที่มั่นคงตรงของผู้บริหาร จึงมีความสำคัญข้อมูลข่าวสารที่ผู้บริหารได้รับจะมีอิทธิพลต่อการสร้างวิสัยทัศน์ถ้าข้อมูลข่าวสารที่ผู้บริหารได้รับไม่ถูกต้องมั่นคงตรงจะทำให้วิสัยทัศน์ของผู้บริหารผิดพลาดไปองค์กรจึงไม่อาจประสบผลสำเร็จได้ตามที่หวัง

3. อุปสรรคจากค่านิยมขององค์กร องค์กรแบบเก่าที่ไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมไม่เปิดกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกบุคลากรมีลักษณะ ปิดกั้นและอยู่กับตัวเองโดยไม่มีการพัฒนาจะเป็นอุปสรรคทำให้องค์กรไม่สามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการได้

4. อุปสรรคจากความลำเอียงและความเห็นแก่ตัว การวางแผนกลยุทธ์ส่วนหนึ่งมาจากการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งภายใน บุคลากรผู้ร่วมทำแผนกลยุทธ์ มีอิทธิพลต่อข้อมูลและการตัดสินใจ “อคติ” และความลำเอียงอาจมีผลให้การตัดสินใจในจุดแข็งจุดอ่อนผิดพลาดไปทำให้ได้ ข้อมูลที่ไม่แม่นยำตรง

**** ทั้งนี้ มีข้อน่าสังเกตสำหรับคนทำงานร่วมกันคือจะต้องขยันด้วยกันทั้งหัวหน้าและลูกน้อง ยิ่งผู้เป็นหัวหน้ายิ่งสำคัญมากถ้าเป็นคนเกียจคร้าน คิดกินแรงอย่างเดียว ลูกน้องก็มักขยันไปไม่ได้ไม่ว่าคนเดียวก็ร่วมมือกันหมด แต่ถ้าหัวหน้าเอาการเอางานก็จะสามารถดึงลูกน้องให้ขยันขันแข็งขึ้นด้วย****

4.4 การพัฒนาชุมชน ต้องมี 4 องค์ประกอบ (นพ.วิจารณ์ พานิช)

1. **ชุมชน** หมายถึงการอยู่ร่วมกัน ความเป็นชุมชนมีเป้าหมายที่การอยู่ร่วมกัน
2. **เป็นสุข** หมายถึงความเป็นทั้งหมด ความเป็นปรกติ สมดุลบูรณาการของปัจจัยต่าง ๆ อย่างน้อย 8 ด้าน ได้แก่ ชีวิต สังคม เศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศาสนธรรม ครอบครัว และชุมชน
3. **การเรียนรู้** หมายถึงการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนนั้น ๆ ผ่านการปฏิบัติ
4. **การสร้างเสริม** หมายถึงการเข้าไปเอื้ออำนวย ส่งเสริม เสริมพลัง (empower) ไม่ใช่เข้าไปสอนหรือถ่ายทอดความรู้

ทั้ง 4 องค์ประกอบคือหัวใจของการจัดการความรู้ในทุกบริบทไม่ใช่แค่การจัดการความรู้ของชาวบ้านหรือของชุมชนในเรื่องการจัดการความรู้ การเรียนรู้สำคัญกว่าตัวความรู้เพราะถ้าไม่ระวัง ตัวความรู้จะเป็นความรู้ที่หยุดนิ่งตายตัวการเรียนรู้จะมีลักษณะ “คืนได้” คือมีชีวิต เป็นพลวัตการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการเรียนรู้ร่วมกัน เป็น collective learning และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติ

(interaction learning through action)

4.5 ชุมชนนักปฏิบัติชุมชนนักปฏิบัติ (CoP = Community of Practice) คือ ชุมชนที่มีการรวมตัวกันหรือเชื่อมโยงกันอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีลักษณะดังนี้

- ประสบปัญหาลักษณะเดียวกัน
- มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกันและกัน
- มีเป้าหมายร่วมกัน มีความมุ่งมั่นร่วมกัน ที่จะพัฒนาวิธีการทำงานได้ดีขึ้น
- วิธีปฏิบัติคล้ายกัน ใช้เครื่องมือ และภาษาเดียวกัน
- มีความเชื่อ และยึดถือคุณค่าเดียวกัน
- มีบทบาทในการสร้าง และใช้ความรู้
- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน อาจจะพบกันด้วยตัวจริง หรือผ่านเทคโนโลยี
- มีช่องทางเพื่อการไหลเวียนของความรู้ ทำให้ความรู้เข้าไปถึงผู้ที่ต้องการใช้ได้ง่าย

-มีความร่วมมือช่วยเหลือ เพื่อพัฒนาและเรียนรู้จากสมาชิกด้วยกันเอง

-มีปฏิสัมพันธ์ต่อเนื่อง มีวิธีการเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่สายในทางสังคมทำให้เพิ่มพูนความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้นเรื่อย ๆ ในระดับที่ง่ายที่สุดชุมชนนักปฏิบัติ คือ คนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งทำงานด้วยกันมาระยะหนึ่งมีเป้าหมายร่วมกัน และต้องการที่จะแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์จากการทำงาน กลุ่มดังกล่าวมักจะไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยองค์กรเป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการทางสังคมและความพยายามที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จ เป็นกลุ่มที่ไม่มีอำนาจไม่มีการกำหนดไว้ในแผนภูมิโครงสร้างองค์กรและอาจจะมีเป้าหมายที่ขัดแย้งกับผู้นำองค์กรในหนึ่งองค์กรอาจจะมีชุมชนนักปฏิบัติจำนวนมาก และคนคนหนึ่งจะเป็นสมาชิกในหลายชุมชน

4.6 ความสำคัญของชุมชนนักปฏิบัติ

เครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เกิดจากความใกล้ชิด ความพอใจและพื้นฐานที่ใกล้ชิดเคียงกัน ลักษณะที่ไม่เป็นทางการจะเอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ๆ มากกว่าโครงสร้างที่เป็นทางการ คำว่า ปฏิบัติ หรือ practice ใน CoP ชี้จุดเน้นที่ การเรียนรู้ซึ่งได้รับจากการทำงาน เป็นหลักเป็นแง่มุมเชิงปฏิบัติ ปัญหาประจำวัน เครื่องมือใหม่ๆ พัฒนาการในเรื่องงานวิธีการทำงานที่ได้ผลและไม่ได้ผล การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทำให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ฝังลึก สร้างความรู้และความเข้าใจได้มากกว่าการเรียนรู้ จากหนังสือ หรือการฝึกอบรมตามปกติเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีสมาชิกจากต่างหน่วยงานช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ดีกว่าการสื่อสารตามโครงสร้างที่เป็นทางการ

แนวคิด

สิ่งที่มีผลต่อการปฏิบัติ และเป็นผลจากการเรียนรู้ ได้แก่

- สิ่งที่ปรากฏชัดแจ้ง : เครื่องมือ เอกสาร ภาพลักษณ์ สัญลักษณ์ บทบาทที่ชัดเจน เกณฑ์ที่กำหนดไว้ กฎข้อบังคับ สัญญา
- สิ่งที่ไม่ปรากฏชัดแจ้ง : ความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ในใจ ความยังรู้การรับรู้ ความอ่อนไหว ความเข้าใจ สมมติฐาน มุมมองซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไป

ปัญหาสำคัญของชุมชนที่กำลังเติบโต คือ การที่สมาชิกสูญเสียความสนใจและปล่อยให้ผู้ประสานงานรับผิดชอบไปคนเดียวเมื่อผู้ประสานงานหันไปทำงานอื่น ชุมชนก็ล่มสลายปัญหาสำคัญของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ คือการที่สนใจอยู่แต่ความสำเร็จของตนเอง ข้อเสนอแนะต่อไปนี้จะช่วยรักษาลงของชุมชน ให้เกิดความต่อเนื่อง นำสมาชิกใหม่เข้ามาร่วมและมุ่งไปที่ประเด็นที่แหลมคมเชิญผู้นำทางความคิด

การทำงานของจิต แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. จิตไร้สำนึก (Unconscious Mind) การแสดงพฤติกรรมของมนุษย์โดยออกไปโดยไม่รู้ตัว ที่เกิดมาจากพลังของจิตไร้สำนึกซึ่งทำหน้าที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงออกไปตามหลักแห่งความพึงพอใจของตน และการทำงานของจิตไร้สำนึกเกิดจากความปรารถนา หรือความต้องการของบุคคลที่เกิดขึ้นในวัยเด็ก ที่ไม่ได้รับการยอมรับ เช่น การถูกห้าม หรือถูกลงโทษ จะถูกเก็บกดไว้ในจิตส่วนนี้

2. จิตสำนึก (Conscious Mind) บุคคลรับรู้ตามประสาทสัมผัสทั้งห้า ที่บุคคลจะมีการรู้ตัวตลอดเวลาว่ากำลังทำอะไรอยู่ คิดอะไรอยู่ คิดอย่างไรเป็นการรับรู้โดยทั่วไปของมนุษย์ ที่ควบคุมการกระทำส่วนใหญ่ให้อยู่ในระดับรู้ตัว (Awareness) และเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมา โดยมีเจตนาและมีจุดมุ่งหมาย

3. จิตกึ่งสำนึก (Preconscious Mind) เป็นส่วนของประสบการณ์ที่สะสมไว้ หรือเมื่อบุคคลต้องการนำกลับมาใช้ใหม่ก็สามารถระลึกได้และสามารถนำกลับมาใช้ในระดับจิตสำนึกได้ และเป็นส่วนที่อยู่ใกล้ชิดกับจิตสำนึกมากกว่าจิตไร้สำนึก

จะเห็นได้ว่าการทำงานของจิตทั้ง 3 ระดับจะมาจากทั้งส่วนของจิตไร้สำนึกที่มีพฤติกรรม ส่วนใหญ่เป็นไปตามกระบวนการขั้นปฐมภูมิ (Primary Process) เป็นไปตามแรงขับสัญชาตญาณ (Instinctual Drives) และเมื่อมีการรับรู้กว้างไกลมากขึ้นจากตนเองไปยังบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมพลังในส่วนของจิตก่อนสำนึกและจิตสำนึก จะพัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการขั้นทุติยภูมิ Secondary Process (นกัณณ์ อากัษและคณะ)

6. หลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเหวี่ยงวามวีกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542)

หลักธรรมาภิบาล (GOOD GOVERNANCE) 6 ประการ

1. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับทั้งผู้ออกกฎและผู้ปฏิบัติตาม ตลอดจนทุกคนในสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตาม

2. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ ตลอดจนมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ

3. หลักความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายประชาชนเข้าถึงข่าวสารได้สะดวก เปิดเผยข้อมูลที่ต้อง รวดเร็ว ไม่บิดเบือน หรือปิดบังบางส่วน

4. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เราทำทั้งร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาและรับผิดชอบ

5. หลักความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ นอกจากจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้เกี่ยวข้องแล้วจะต้องสร้างกระบวนการให้หน่วยงานต่าง ๆ มาตรวจสอบได้ว่าการดำเนินงานของเราโปร่งใสจริง

6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำนึงถึง คำนึงถึง คำนึงถึง (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542) การใช้หลักธรรมาภิบาลทำให้องค์กรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์กร เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์กร เป็นการสร้างสานึกที่ดีในการบริหารงาน และการทำงานในองค์กร และจัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสานึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐนั้น จะเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง

7. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการทำงาน

7.1. ธรรมะสำหรับผู้ปฏิบัติงาน

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำงานโดยใช้คนอื่น ดังนั้น ชุดธรรมะที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหาร คือ พรหมวิหาร 4 ซึ่งหมายถึง ธรรมของพรหม หรือ ธรรมของท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชา สามารถปกครองดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาหรือ ลูกน้องให้มีความสุข และมีขวัญกำลังใจที่จะทำงานให้มีประสิทธิภาพได้มากที่สุด โดยหลักธรรมในพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย

1. เมตตา : ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข ผู้บริหารควรมีความรัก ความปรารถนาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการให้คำแนะนำ สั่งสอน หรือ อบรมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและความประพฤติที่เหมาะสมและดีงาม รวมถึงการใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เหมาะสม (ถูก) กับวัย งาน และความถนัด

2. กรุณา : ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ผู้บริหารควรมีความกรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยการให้ความช่วยเหลือ แบ่งปันน้ำใจ หรือ สงเคราะห์ทั้งทางด้านวัตถุ

กำลังกายและกำลังใจ รวมถึง การจัดสรรสวัสดิการและผลประโยชน์เงื่อนไขต่างๆ ให้เหมาะสมกับความ เป็นอยู่ของผู้ได้บังคับบัญชา

3. มุทิตา : ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ความ เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีใจอิจฉาริษยา ผู้บริหารควรสนับสนุนและแสดงออกถึงความยินดีเมื่อ ผู้ได้บังคับบัญชา (รวมถึงครอบครัว) มีความสุข หรือ มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงานและชีวิต ครอบครัว รวมถึง การเชิดชูด้วยรางวัลและแบ่งปันด้วยน้ำใจ

4. อุเบกขา : ความวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลาง ผู้บริหารควรมีความปรารถนาดีต่อ ผู้ได้บังคับบัญชาด้วยการช่วยเหลือให้พ้นทุกข์/มีความสุขในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ด้วยความยุติธรรม ไม่ลำเอียงหรือ ออกดีต่อผู้ใดผู้หนึ่ง เพราะ รัก ไม่ชอบ (เกลียด) เกลา และกลัว

หลักโยนิโสมนสิการ 10 วิธี

1. คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย-ปัจจัยสัมพันธ์(เกิดขึ้นเพราะอาศัยกับและกัน)

-แบบสวนกันหรือตั้งคำถาม

2. แบบแยกแยะส่วนประกอบหรือกระจายเนื้อหา

-มุ่งให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมัน

3. คิดแบบสามัญลักษณะ

-คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดาของมัน

4. คิดแบบอริยสัจ

-คิดตามเหตุและผล

-คิดตรงจุดของเรื่อง

5. คิดแบบอรรถธรรม

-คิดตามหลักการและความมุ่งหมาย

6. คิดแบบคุณ - โทษและทางออก

- เนื้อยอมรับความจริงของสิ่งนั้นๆทั้งด้านดีและด้านเสีย

7. คิดแบบคุณค่าแท้ - คุณค่าเทียม

-คิดแบบสัจหรือแบบบรรเทาค้นหา

8. คิดแบบอุปมาอุปไมยคุณธรรม

-เน้นการคิดไปในทางกุศลหรือความดีงาม

9. คิดแบบอยู่ในขณะปัจจุบัน

-คิดแบบมีปัจจุบันเป็นอารมณ์ มีเนื้อหารวมอยู่ในสติปัญญา 4

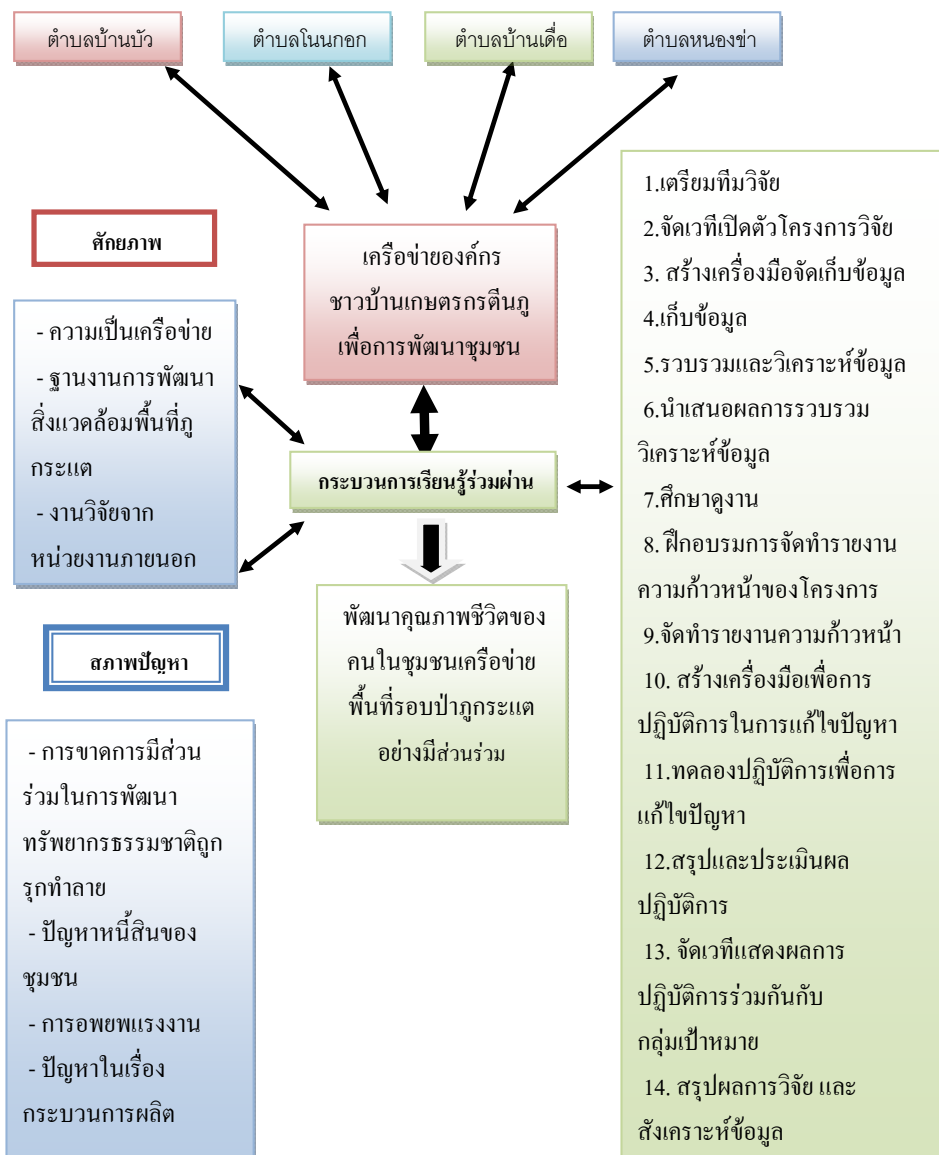
-เป็นการคิดด้วยอำนาจปัญญาที่เกี่ยวกับอดีต และ อนาคต

10. เน้นคิดแบบวิภาษวาทคิดแบบแยกแยะดังนี้

- แยกในแง่ความจริง
- แยกโดยส่วนประกอบ
- แยกโดยลำดับขณะ
- แยกโดยความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย

7.3. กรอบความคิดในการวิจัย

“ กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ” คือการตัดสินใจทำกิจกรรมใดๆ ของกลุ่มต้องมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันของคนส่วนใหญ่ซึ่งทุกคนเห็นด้วยว่าไปกันได้และทุกคนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นความรู้สึกละแนวคิดในการทำงาน เพื่อจะนำมาเป็นเครื่องมือในการทำงานของกลุ่มให้สำเร็จ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

เครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเขาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้เริ่มดำเนินการก่อตั้งในปีพ.ศ. 2541 โดยพัฒนามาจากโครงการพัฒนาพื้นที่แนวกันชนป่าภูเขียวเพื่อความยั่งยืน (พ.ศ. 2537 -2540) โดยมีสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนได้พัฒนาร่วมกับชุมชนในการจัดตั้งองค์กร โดยมีพื้นที่เครือข่ายประกอบด้วย 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองข่า ตำบลโนนกอก ตำบลบ้านบัว ตำบลบ้านเคื่อ โดยมีหมู่บ้านเครือข่ายทั้งหมด 21 หมู่บ้าน และมีการคัดเลือกตัวแทนจาก 4 ตำบลเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารในนาม “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเขาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม” โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้นในชุมชนบริเวณรอบป่าภูกระแตและป่าภูเขียวให้ดีขึ้น ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่า) ในท้องถิ่นและดำรงอยู่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเขาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมในอดีตที่ผ่านมาการดำเนินงานของเครือข่ายฯ ได้มีการสนับสนุนกิจกรรมงานด้านการพัฒนาให้แก่ชุมชนที่อยู่รอบๆ ป่าดินภูกระแตอย่างหลากหลายและมากมายเช่น สนับสนุนกิจกรรมอาชีพเสริมให้กับกลุ่มสตรีหลังฤดูการเก็บเกี่ยว จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในหมู่บ้าน สนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นให้แก่เยาวชนและที่สำคัญส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนรอบป่าดินภูกระแตปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการผลิตจากเกษตรแบบเชิงพาณิชย์หันมาผลิตแบบพออยู่พอกินและเอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

จากการเฝ้าติดตามสถานการณ์และการดำเนินงานของเครือข่ายฯ ที่ผ่านมาในระยะเวลากว่า 6 ปี (การบริหารงานด้านตัวเองของเครือข่ายฯ) พบว่า มีปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่การทำงานของเครือข่าย ตั้งแต่ปัญหาเรื่องการบุกรุกทำลายป่าในบางส่วนของพื้นที่ ปัญหาการขาดน้ำในการเกษตร ปัญหาเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายและหนี้สินของชุมชน ไปจนถึงปัญหาเรื่องการทำการเกษตร ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบลของภูกระแต นอกจากนี้ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการของเครือข่าย ซึ่งจากเดิมมีความเข้มแข็งและสามารถทำการพัฒนาในระดับพื้นที่ได้ด้วยตนเองในระดับหนึ่ง แต่ปัจจุบัน ถึงแม้เครือข่ายฯ จะดำเนินงานกิจกรรมค่อนข้างเยอะแต่กลับไม่บังเกิดผลเท่าที่ควร โดยมีสาเหตุมาจาก ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ขาดการเชื่อมประสานงานกับภาคีความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจากทั้งภายในและภายนอกพื้นที่และที่สำคัญขาดการเรียนรู้ และรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเองของคนรอบป่าดินภูกระแต จึงส่งผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มองค์กรเครือข่ายฯ

จากการสรุปบทเรียนการดำเนินงานที่ผ่านมาของเครือข่ายฯ พอสรุปได้ว่า มูลเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของเครือข่ายฯ คือ “การไม่รู้จักรักตัวคนที่แท้จริงของตัวเอง” ทั้งจากสมาชิกเครือข่าย และคณะกรรมการบริหารงานของเครือข่ายฯ ซึ่งการที่ไม่รู้จักตนเองที่กล่าวถึง หมายรวมไปถึงการขาดความรู้ และเครื่องมือที่มุ่งเข้าสู่การเรียนรู้ตัวเอง และปัญหาและศักยภาพของตนเอง

ดังนั้นทางทีมวิจัยและนักวิจัยในชุมชนรอบป่าดินทุกระแด่ จึงมีโครงการทำงานวิจัย ร่วมกัน โดยการจัดทำโครงการวิจัยคือ “โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าทุกระแด่อย่างมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ตำบลของ อำเภอยะรังสมุทรบุรี จังหวัดชัยภูมิ” ขึ้นเพื่อค้นหาความรู้ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตนเองและสามารถใช้ศักยภาพที่มีเพื่อแก้ไขและพัฒนาเครือข่าย รวมไปถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนรอบป่าดินทุกระแด่ให้รู้จักตัวคนที่แท้จริงของตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าดินทุกระแด่ให้ดีขึ้นเป็นเป้าหมายสูงสุด

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย

โครงการ ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าทุกระแด่ กรณีศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลของอำเภอยะรังสมุทรบุรี จังหวัดชัยภูมิได้จัดเนื้อหาออกเป็นหมวดหมู่เพื่อให้เกิดความชัดเจน กรณีศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการของคนในชุมชน ด้าน ปัญหา ศักยภาพต้นทุน ทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ดิน น้ำ ป่า และชุมชนรอบป่าทุกระแด่ในอดีต ตลอดจนพัฒนาการการทำงานระบบและกลไกในอดีต – ปัจจุบันของคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินทุกระแด่พัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ศึกษากระบวนการให้เข้าถึงการรู้จักตัวเอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับคณะกรรมการ สมาชิกเครือข่ายฯ ที่เหมาะสมในการเชื่อมโยงภาคีและเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าทุกระแด่โดยนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้

3.1.2. ขอบเขตเนื้อหา

1. ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพื้นที่ป่า และชุมชนรอบป่าทุกระแด่เป็นอย่างไร
2. ปัญหา ศักยภาพ และต้นทุน ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนรอบป่าทุกระแด่ เป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง
3. พัฒนาการทำงานในอดีตของคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินทุกระแด่ เป็นอย่างไร

4. จะนำหลักพุทธธรรมให้เข้าถึงการรู้จักตนเองและเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเขาได้อย่างไร
5. ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อการเชื่อมโยงภาคีและเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแตควรเป็นอย่างไร

3.1.3. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่การวิจัย ครอบคลุม 4 ตำบล ได้แก่

1. ตำบลหนองข่า	อำเภอเกษตรสมบูรณ์	จังหวัดชัยภูมิ
2. ตำบลโนนกกอก	อำเภอเกษตรสมบูรณ์	จังหวัดชัยภูมิ
3. ตำบลบ้านบัว	อำเภอเกษตรสมบูรณ์	จังหวัดชัยภูมิ
4. ตำบลบ้านเตื่อ	อำเภอเกษตรสมบูรณ์	จังหวัดชัยภูมิ

3.1.4. ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

เครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเขาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม 4 ตำบลรอบป่าภูกระแต อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1.5. ขอบเขตระยะเวลาทำโครงการทั้งหมด 12 เดือน

ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2554 – 29 กุมภาพันธ์ 2555

ระยะที่ 1 ตั้งแต่ มีนาคม 2554 - สิงหาคม 2554 ระยะเวลา 6 เดือน

ระยะที่ 2 ตั้งแต่ กันยายน 2554 – กุมภาพันธ์ 2555 ระยะเวลา 9 เดือนระยะเวลา

3.2. กิจกรรมการวิจัยระยะที่ 1 ตั้งแต่ มีนาคม 2554 - สิงหาคม 2554 ระยะเวลา 6 เดือนจากการดำเนินการวิจัยภาพรวมสรุปกิจกรรมวิจัยทั้งหมดมีดังนี้

3.2.1 ภาพรวมกิจกรรมที่ดำเนินการ ทั้งหมดมี กระบวนการวิจัย หรือกิจกรรมวิจัย ประกอบด้วย กิจกรรม ดังนี้

ครั้งที่ 1 ประชุมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ กับพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ครั้งที่ 2 ประชุมเปิดตัวนักวิจัย 5 โครงการกับสภาเทศบาลตำบลบ้านเตื่อ วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2554 ณ เทศบาลตำบลบ้านเตื่อ

ครั้งที่ 3 ประชุมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ 30 เมษายน 2554

- ครั้งที่ 4** อบรม “โครงการอบรมปฏิบัติการใช้เครื่องมือ และวางแผนเก็บข้อมูล”
วันที่ 7-8 พฤษภาคม 2554 ณ หน่วยจัดการป่าต้นน้ำทุ่งลุยลาย
- ครั้งที่ 5** ประชุมนักวิจัยโครงการ วันที่ 23 มิถุนายน 2554 สถานที่สำนักงานองค์
กรเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน กิจกรรมนี้เป็น งานวิจัยระบบกลไกที่เหมาะสมเพื่อ
เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต
กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ตำบลของอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ
- ครั้งที่ 6** ประชุมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ กับพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงาน
วิจัย เพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ วันที่ 24 มิถุนายน 2554 สถานที่สำนักงาน
องค์กรเครือข่ายฯ กลุ่มเป้าหมาย
- ครั้งที่ 7** ประชุมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ กับพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงาน
วิจัย เพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ วันที่ 6 กรกฎาคม 2554
- ครั้งที่ 8** ร่วมกิจกรรมกับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม ช่วงบ่ายถอดบท
เรียน วันที่ 20 สิงหาคม 2554 สถานที่ ณ.สำนักงานเครือข่ายฯ
- ครั้งที่ 9** ประชุมนักวิจัยโครงการแม่และถอดบทเรียน วันที่ 23 สิงหาคม 2554
สถานที่ ณ.สำนักงานเครือข่ายฯ
- ครั้งที่ 10** ประชุมนักวิจัยโครงการแม่เรือรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เตรียม
งานนำเสนอผลการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ (เวทีคั่นข้อมูลสู่ชุมชน)
วันที่ 7 กันยายน 2554 ณ สำนักงานเครือข่ายฯ
- ครั้งที่ 11** ร่วมเวทีสรุปการดำเนินผลโครงการวิจัยรูปแบบการเรียนการสอนภาษา
ไทยช่วงชั้นที่ 1 : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านกุดโง้งดงสวรรค์ ต.ท่ามะไฟหวาน
อ. แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ วันที่ 26 กันยายน 2554 สถานที่ โรงเรียนบ้านกุดโง้งดง
สวรรค์
- ครั้งที่ 12** ประชุมนักวิจัยเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เตรียมงานนำเสนอผลการ
รวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์

ครั้งที่ 13 การนำเสนอผลการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล วันที่ 21 กันยายน 2554 ณ สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมดินพัฒนา อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ

ครั้งที่ 14 โครงการศึกษาดูงานหมู่บ้านจัดการตนเองบ้านนาบอนอำเภอลำวัง จังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมกับทีมวิจัย 5 โครงการของอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ วัตถุประสงค์ 1)การบริหารจัดการตนเองและการสร้างเครือข่ายของหมู่บ้านต่างๆ2)เห็นการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 95 คนวันที่ 9 ตุลาคม 2554

ระยะที่ 2 ตั้งแต่กันยายน 2554 – กุมภาพันธ์ 2555 ระยะเวลา 9 เดือน

ครั้งที่ 1 จัดอบรมการเข้าร่วมการเดินขบวนยตราลุ่มน้ำลำปะทาวครั้งที่ 12 วันที่ 5-8 ธันวาคม 2554 เข้าร่วม 4 คน

ครั้งที่ 2 จัดอบรมหลักสูตรงานพลังกลุ่ม และความสุขโครงการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพทีมงานวิจัย 5 โครงการรอบป่าภูกระแต วันที่ 2-4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ณ สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมดินพัฒนาฯ อ.เกษตรสมบูรณ์ จ. ชัยภูมิ จำนวน 60 คน

ครั้งที่ 3 กิจกรรมโครงการสร้างน้ำพระภูกระแตสมาคมอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าภูกระแต และ พัฒนาชนบทวันศุกร์ที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555 เวลา 08.00 น. – 13.00 น. ณ บริเวณพื้นที่ถ้ำพระภูกระแต อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมดินพัฒนา อ.เกษตรสมบูรณ์ จ. ชัยภูมิ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม 300-400 คน

ครั้งที่ 4 สรุปการทำงานกิจกรรมสร้างน้ำพระภูกระแต ที่บ้านนายวิจิตร โชคเจริญ วันที่ 7 เมษายน 2555 จำนวน 15 คน

ครั้งที่ 5 จัดเวที ถอดบทเรียนชุดโครงการภูกระแต 5 โครงการชุดภูกระแต ระหว่าง วันที่ 9-10 เมษายน 2555 ณ สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมดินพัฒนาเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม จำนวน คน

- ครั้งที่ 6** จัดเวทีสรุปบทเรียนผลการวิจัยยุทธศาสตร์ 5 โครงการชุดยุทธศาสตร์ระบบกลไกฯ
ดิน น้ำ ป่า หนี้สิน กลุ่มเป้าหมาย 78 คน 5 โครงการชุดยุทธศาสตร์ระบบ
กลไกฯ ดิน น้ำ ป่า หนี้สิน วันที่ 25 เม.ย. 2555 ณ วัดโพธิ์ศรีบ้านเคื่อ
- ครั้งที่ 7** การจัดทำรายงานวิจัยระหว่างเดือนเมษายน 2557 – ตุลาคม 2557 (6 ครั้ง)
- การประชุมทีมวิจัยเพื่อการทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ที่บ้านนาขหนูไพร โสเภาะ
ข้า จำนวน 2 ครั้ง
 - การประชุมทีมวิจัยเพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ที่บ้านนาขวิจิตร ไชยเจริญ
2 ครั้ง
 - การประชุมทีมวิจัยเพื่อติดตามการทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ที่บ้านนาข
ประเทือง ธรรมโชติ 2 ครั้ง

3.2.2. รายละเอียดแต่ละกิจกรรม

ครั้งที่ 1 ประชุมร่วมระหว่าง

ตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ กับพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ วันที่ 1
เมษายน 2554 ณ สำนักงานองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมดินภูพัฒนา กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมเพื่อประสาน
ความร่วมมือของตัวแทนแต่ละโครงการทั้ง 5 โครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการกลุ่มเป้าหมายคือ
นักวิจัย 21 ท่าน ประเด็นเบื้องต้นของงานวิจัย และหาวันสถานที่เปิดประชุม

ขั้นตอนเริ่มจากชี้แจงทำความเข้าใจกับนักวิจัยได้เข้าใจวัตถุประสงค์ในการจัดประชุมครั้งนี้
รายงานตัวต่อที่ประชุมเป็นรายบุคคล บอกชื่อ ที่อยู่และโครงการที่ตนเองรับผิดชอบการค้นหาผู้
ประสานงานโครงการ ทั้ง 5 โครงการ แต่ละโครงการคัดเลือกผู้ประสานงานโครงการ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผู้ประสานงานแต่ละโครงการ

	ผู้ประสานงาน	เหรียญก	บัญชี	เลข(ผู้รับผิดชอบทำรายงาน)
โครงการแม่	คุณขุนแผน	พ่อไส	นางสาวบุญญา	คุณขุนแผน
โนนกกอก	คุณวิจิตร	คุณวิรัตน์	-	คุณวิจิตร
หนองข้า	พ่อไพโรจน์	พ่อไพโรจน์	น.ส.ศรสวรรค์	คุณอุทิศ
บ้านบัว	คุณสุวิษ	คุณบุญโฮม	คุณนาวัน	คุณสุวิษ
บ้านเคื่อ	คุณสมพร	คุณวิเศษ	คุณลิขิต	คุณสมพร

เมื่อรู้จักผู้ประสานงาน โครงการของแต่ละตำบล นักวิจัยต่างแลกเปลี่ยนความรู้และได้รู้จักกันมากขึ้นมีการนัดหมายกันอีกในครั้งต่อไปที่เทศบาลบ้านเคื่อ ในวันที่ 8 เมษายน 2554 เนื่องจาก เกิดปัญหาและอุปสรรค นักวิจัยของโครงการบางคนยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของงานวิจัยการทำงานแบบไม่รู้ทิศทางมักจะซ้ำและสับสน ชาวบ้านไม่เข้าใจคำว่าวิจัยการค้นหา ผู้ประสานงานโครงการไม่ได้มาร่วม 1 คนตามที่นัดหมาย และชาวบ้านไม่สนใจปัญหาของตัวเองบทรเย็นที่ได้รับ คือ ความรู้อยู่กับตัวเราหากเรารู้ข้อมูล และนำออกมาใช้แต่ต้องมีผู้นำทาง หรือชี้ช่องทางให้เดิน เพื่อให้ไปในทิศทางเดียวกัน

ครั้งที่ 2 ประชุมเปิดตัวนักวิจัย 5 โครงการกับสภาเทศบาลตำบลบ้านเคื่อ วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับนักวิจัยได้เข้าใจว่าวิจัย ค้นหาสิ่งที่ดี สิ่งที่ต้องการ สิ่งที่เป็นประโยชน์ ค้นหาหาทางหรือวิธีการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จ กลุ่มเป้าหมายคือ นักวิจัย 44 คน วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2554 ณ เทศบาลตำบลบ้านเคื่อ

รายละเอียดการประชุม คืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคืออะไร การร่วมกันทำงานเพื่อเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นแล้วกับชุมชนท้องถิ่น ในกลุ่มอาชีพ ในกลุ่มพี่น้องญาติมิตร เป็นการใช้สติ ปัญญา เพื่อสืบค้นคว้า รวบรวม เอาสิ่งดีงามที่มีอยู่ในประเพณี วัฒนธรรม ในวิถีชีวิตของคนรุ่นก่อนๆ รุ่นปัจจุบัน แล้วเลือกเอาเฉพาะสิ่งที่เหมาะสม ที่จำเป็นกับสภาพการณ์ งานหรือกลุ่ม หรือโอกาสนั้นๆ คือเหมาะทั้งกาลและทั้งเทศะ ทั้งเหตุการณ์ ทั้งบุคคล อย่างลงตัว ถูกต้องที่สุด นี่เป็นความหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข้อมูลคืออะไร และอยู่ที่ไหน คำว่า “ข้อมูลในงานวิจัย” คือความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล อยู่ในเอกสาร แผนชุมชน หรือผู้นำชุมชน ฯลฯ ส่วนเครื่องมือ มีหลายประเภท ดังนี้

1. การสังเกต
2. การสัมภาษณ์รายบุคคล, รายกลุ่ม
3. การประชุมกลุ่มใหญ่, การประชุมกลุ่มย่อย
4. การใช้แบบสอบถาม, แบบสัมภาษณ์
5. การดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ร่วมกับกลุ่มที่เป็นแหล่งข้อมูล
6. การสืบค้นอดีต หรือประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน, ชุมชน
7. การทำแผนที่ชุมชนแบ่งตามยุคสมัย
8. การทำแผนที่คนดีของชุมชน ปัญหาอุปสรรค การฟังอย่างเดิขอาจไม่เห็นผลที่ชัดเจนต้องลงมือปฏิบัติจริง บทรเย็นที่ได้ นักวิจัยเริ่มมองเห็นทางที่จะลงพื้นที่ และเริ่มมีความมั่นใจมากขึ้น

ครั้งที่ 3 ระดมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ ที่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ วัตถุประสงค์เตรียมความพร้อม โครงการอบรมปฏิบัติการใช้เครื่องมือ และ

วางแผนเก็บข้อมูล กลุ่มเป้าหมายคือ นักวิจัย 5 โครงการจำนวน 24 คน 30 เมษายน 2554 ณ สำนักงานองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมดินภูพัฒนา

ขั้นตอนดำเนินการ นัดหมายวัน เวลา สถานที่ เพื่อให้ นักวิจัยเตรียมความพร้อมในการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลของนักวิจัยที่จะไปอบรมปฏิบัติการใช้เครื่องมือและการวางแผนเก็บข้อมูล และเรื่องกำหนดตารางกิจกรรมการเดินทางและการเข้าที่พัก ณ ที่หน่วยจัดการต้นน้ำ ในวันที่ 7-8 พ.ค. 54 ครั้งที่ 4 อบรม “โครงการอบรมปฏิบัติการใช้เครื่องมือ และวางแผนเก็บข้อมูล” วันที่ 7-8 พฤษภาคม 2554 ณ หน่วยจัดการป่าต้นน้ำทุ่งลุยลาย **ปัญหาอุปสรรค** การเตรียมตัวของนักวิจัยแต่ละโครงการที่ยังขาดความพร้อมในการเตรียมกลุ่มเป้าหมาย คน สถานที่และยังขาดวิธีการจัดการบริหารงานภายในองค์กรเครือข่าย **บทเรียนที่ได้รับ** การจัดการทั้งระบบและกลไกต้องทำพร้อมๆกัน และต้องทำไปในทิศทางเดียวกัน

ครั้งที่ 4 จัดเวทีอบรม “โครงการอบรมปฏิบัติการใช้เครื่องมือและวางแผนเก็บข้อมูล” วัตถุประสงค์เพื่อให้ นักวิจัย ได้ทราบและเข้าใจความหมายของข้อมูลกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมกิจกรรม นักวิจัย 6 โครงการพร้อมด้วยพัฒนาการตำบลบ้านเคื้อ ผู้ประสานงานเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งสิ้น 63 คน ณ หน่วยจัดการป่าต้นน้ำทุ่งลุยลาย ในวันที่ 7-8 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 กิจกรรมเป็นการสร้างความเข้าใจในแนวคิดของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การเก็บข้อมูลและเครื่องมือ การจัดทำบัญชี และการบันทึกรายงานการประชุม การวางแผนเก็บข้อมูล 7-8 พฤษภาคม 2554 ขั้นตอนดำเนินการเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจเรื่องการเก็บข้อมูล การออกแบบข้อมูลและการวางแผนการเขียนแผนปฏิบัติการกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนเริ่มจาก 1) ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการอบรม 2) กำหนดกิจกรรมการอบรม 3) การละลายพฤติกรรมเข้าประจำฐานเรียนรู้ 1.การเขียนแผนการดำเนินงาน 2.เขียนปฏิทินงาน 3. สร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล 4.การเขียนบันทึกข้อมูล การเขียนรายงาน 5.การทำเอกสารการเงิน 6.การใช้เทคโนโลยีการสร้างสื่อ **ปัญหาอุปสรรค** นักวิจัยบางคนไม่ยอมเปิดใจและยังมีความคิดที่เห็นต่าง ว่างานวิจัยไม่ใช่เรื่องที่เรากำลังทำมันยากเกินที่จะทำได้ บางคนขอลาออก ผลที่ได้ ทุกคนเริ่มเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองเพราะมีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนมีการทำงานเป็นทีม ช่วยกันแก้ไขปัญหาทดลองและปฏิบัติ ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทั้งสนุกและท้าทาย

ครั้งที่ 5 ประชุมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ กับพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ กิจกรรมนี้เป็นการติดตามความก้าวหน้าของการเปิดตัวโครงการงานวิจัย 5 โครงการร่วมกับอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมี วัตถุประสงค์ 1. เพื่อถอดบทเรียนร่วมของ ดร.สุจินต์ สิมารักษ์ ในการเข้าร่วมโครงการและการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัย 5 โครงการ 2. เรื่องการฝึกงานของนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กลุ่มเป้าหมายคือนักวิจัยและพี่เลี้ยงรวม 23 คน วันที่ 6 กรกฎาคม 2554 ขั้นตอนเริ่มจากการ

1. กำหนดผู้รับผิดชอบ 2. ลงพื้นที่ นักศึกษาต้องการเข้าไปพักในชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูล โดยการแบ่งตัวในชุมชนเพื่อให้ระบบและกลไกจะได้ขับเคลื่อนไปทั้งระบบ 3. อาสาสมัครเยาวชนลงเก็บข้อมูลกลุ่มอาชีพของแต่ละตำบล

ปัญหาและอุปสรรค นักวิจัยและนักศึกษากลับเข้าไม่ถึงชุมชน ข้อมูลที่ได้อาจเป็นข้อมูลเท็จ ผลที่ได้รับ การแลกเปลี่ยนข้อมูลลงใหญ่ทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย มีข้อมูลที่แม่นยำสามารถอ้างอิงแหล่งข้อมูลได้ การเก็บข้อมูลต้องมีข้อมูลเป็นจริงจึงจะทำงานได้ตรงเป้า มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน กำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน ทุกคนยินดีทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ

ครั้งที่ 6 **รังสรรค์งานวิจัยชุมชนสู่งานวิชาการ** วัตถุประสงค์ 1) แลกเปลี่ยนผลงานการวิจัยชุมชนกับคณะวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 2) การทำงานวิจัยร่วมกันจะเดินไปในทิศทางใด 3) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้พลังงานทดแทน กลุ่มเป้าหมาย อธิการบดีนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 15 คน กรรมการเครือข่าย 7 คน วันที่ 12 ก.ค. 2554 การดำเนินการ เปิดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้ดำเนินรายการ ดี เจ โก๋ ผอ.ประทีป พลณัฏ (เจ้าหน้าที่พัฒนาการเมือง) มีการถามตอบระหว่างนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ กับคณะกรรมการเครือข่ายด้วยเรื่องดิน ป่า นา หน้และทุน (ชุมชน) ปัญหาอุปสรรค นักศึกษาซักถามด้วยความสนใจ แต่เวลาน้อย ผลที่ได้รับ คณะกรรมการเครือข่ายมีความประทับใจกับการได้นำงานวิจัยไปเผยแพร่และมีผู้ให้ความสนใจ (งานวิจัยท้องถิ่น)

ครั้งที่ 7 **กิจกรรมสรุปบทเรียน 4 ตำบล** วัตถุประสงค์โครงการ 1) เพื่อสรุปบทเรียน 4 ตำบล 2) เพื่อค้นหาประวัติและความเป็นมาของแต่ละโครงการ 3) รายงานกิจกรรมแต่ละโครงการ กลุ่มเป้าหมาย ผู้เข้าร่วมประชุม 13 คน วันที่ 28 กรกฎาคม 2554 ณ สำนักงานองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมพัฒนา ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม แต่ละโครงการต่างเล่าประวัติของแต่ละตำบลให้กัน ฟัง ตำบลโนนกกอกเล่าเรื่องประวัติลำห้วย ตำบลบ้านบัวเล่าเรื่องการจัดตั้งป่าชุมชนโคกโป่งขาม ตำบลหนองข่าเล่าประวัติการทำนาและเมล็ดพันธุ์วิถีชีวิตชาวนา ตำบลบ้านเคื่อเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ภูมิปัญญาสู่ยุคการใช้เงินตรา ปัญหาอุปสรรค การเล่าเรื่องราวในอดีตต้องมีผู้ยืนยันข้อมูลเป็นบุคคลการเก็บข้อมูลมาบางครั้งอาจได้ข้อมูลเท็จต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลทุกครั้ง ผลที่ได้รับ ทั้ง 4 โครงการต่างได้เรียนรู้เรื่องการรวบรวมข้อมูล และการนำข้อมูล สังเคราะห์มาวิเคราะห์ และจัดเก็บเป็นหมวดหมู่

ครั้งที่ 8 **กิจกรรมเพื่อติดตามความก้าวหน้าของโครงการ** วัตถุประสงค์โครงการ 1) เพื่อกำหนดทีมที่เลี้ยง เพื่อลงพื้นที่แต่ละตำบล 2) การกำหนดแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการลงชุมชนของทีมที่เลี้ยง กลุ่มเป้าหมาย นักวิจัย 4 ตำบล 5 โครงการ จำนวน 17 คน วันที่ 9

สิงหาคม 2554 ณ สำนักงานองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมดินภูพัฒนา ขั้นตอนการดำเนินการ เปิดเวทีประชุม แลกเปลี่ยนแนวคิด กำหนดตัวพี่เลี้ยงแต่ละตำบล วางแผนลงเก็บข้อมูล ปัญหาอุปสรรค นักวิจัยไม่มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร ขาดความมั่นใจในการตัดสินใจ ต้องรอคำสั่ง มีแต่คนพูดไม่มีคนทำ ผลที่ได้ มีการแลกเปลี่ยนแนวคิด ได้บทสรุปของการลงพื้นที่ของทีมพี่เลี้ยงแต่ละตำบล

ครั้งที่ 9 ร่วมกิจกรรมกับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคามถอดบทเรียน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน **กลุ่มเป้าหมาย** กลุ่มองค์กรเครือข่าย 4 ตำบล วันที่ 20 สิงหาคม 2554 สถานที่ สำนักงานเครือข่ายฯ กิจกรรมนี้เป็นการถอดบทเรียนโดยมี ขั้นตอนเริ่มจาก แจกประเด็นการถอดบทเรียน หลังจากนั้นได้รายงานความก้าวหน้าของโครงการ ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ตำบลยังขาดปัจจัยหลายๆด้านจึงทำให้การขับเคลื่อนไม่ประสบผลสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต

ที่	ปัญหา	สาเหตุ		การแก้ไข	ใครเป็นผู้แก้
		ตัวเอง	ผู้อื่น		
1	ขาดการประชุม			ประชุม/ทำแผน/ร่วมคิด/ร่วมทำ/กฎ,กติกา/ยอมรับมติ/วาระการประชุม/หนังสือเชิญ	คุณสุวิษ/คุณขุนแผน/คุณศรสวรรค์
2	เวลา/จัดการเวลา/บริหาร			เริ่มจากตัวเราเอง/มีตารางเวลา	รับผิดชอบตัวเอง
3	การจัดการตัวเอง			เริ่มจากตัวเราเอง	ตัวเราเป็นผู้แก้
4	นักวิจัยมีน้อย			เพิ่มนักวิจัย	ประธาน
5	ภาระทางครอบครัว			แบ่งเวลาให้ตัวเอง	ตัวเอง
6	การลำดับความสำคัญของงาน			วางแผนความสำคัญของงาน	รับผิดชอบร่วมกัน
7	เงินค่าตอบแทน			จัดให้มีค่าตอบแทน/สวัสดิการ	หัวหน้า

ผลที่ได้รับ ทุกคนเห็นข้อที่เป็นปัญหาในการทำงานวิจัย เห็นจุดอ่อน จุดแข็งและสร้างเครื่องมือ ในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ครั้งที่ 10 ประชุมนักวิจัยโครงการแม่และครอบครัวเรียน วัดอุปประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจเรื่องระบบและกลไก การดำเนินงาน พุดถึงประวัติของเครือข่าย เป้าหมาย วันที่ 23 สิงหาคม 2554 สถานที่ ณ สำนักงานเครือข่ายฯ ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 9 คน ขั้นตอนดำเนินการพุดถึงสิ่งเขาต้องการ

- ความเชื่อ หมายถึง คนในองค์กรนั้น มีความเชื่อเรื่องอะไรบ้าง
- ความประพฤติ หมายถึง พฤติกรรมของคนในองค์กรนั้น
- คุณสมบัติ หมายถึง สิ่งซึ่งบอกถึงคุณสมบัติของคน และสิ่งต่าง ๆ ในองค์กร

ปัญหาอุปสรรค ผู้เล่าเรื่องในอดีตยังไม่ชัดเจนเหมือนมีอะไรที่ยังไม่กล้าเปิดเผย **ยังกะไม่ถูกที่ค้น** เล่าแบบ อีๆ อักๆ ตัวคณะกรรมการเครือข่ายเอง ความขัดแย้งในองค์กร การถอนตัวของเจ้าหน้าที่ การไม่รู้จักรับบทบาทหน้าที่ตนเอง อำนาจและการสั่งการเพียงคนเดียว ผลประโยชน์และความไม่เท่าเทียม ความไม่โปร่งใสของคณะกรรมการเครือข่ายฯ ล้วนเป็นปัญหาของระบบและกลไกทั้งสิ้น

ครั้งที่ 11 จัดเวทีเผยแพร่ข้อมูล และหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ตลอดจนวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอผลงานการวิจัยร่วมกันระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการกับที่เล็งศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ วัดอุปประสงค์) เพื่อกำหนดวันเวลาในการเปิดตัวโครงการงานวิจัยต่อชุมชน 2) เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดงาน 3) กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะมาร่วมงาน 4) การลำดับความสำคัญของการจัดงาน การวางแผนงาน ตลอดจนการเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ในวันงาน **กลุ่มเป้าหมาย** นักวิจัย 5 โครงการ จำนวน 20 คน วันที่ 16 กันยายน 2554 **ขั้นตอนการดำเนินการ** เริ่มจากที่เล็งศูนย์ประสานงานจังหวัดชัยภูมิถามที่ประชุมเรื่องการกำหนดวันเปิดตัวโครงการว่าได้วันที่ชัดเจนหรือยังรูปแบบของงานเป็นอย่างไร จากนั้นลงจำลองรูปแบบการจัดงานโดยเริ่มจากการออกหนังสือเชิญแขกผู้เกี่ยวข้องมีใครบ้าง ทุกท่านเข้าร่วมเวทีเปิดตัวโครงการและการเสวนาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน **ผลที่ได้รับ** นักวิจัยทั้ง 5 โครงการมี

การวางแผนงานร่วมกับหัวหน้าศูนย์ประสานงานจังหวัดชัยภูมิและได้กำหนดวันเปิดตัวโครงการนักวิจัยทั้ง 5 โครงการ ได้กำหนดวัน เวลา กิจกรรม กลุ่มเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันและจัดทำเอกสารเผยแพร่โครงการ

ครั้งที่ 12 ร่วมเวทีสรุปการดำเนินผลโครงการวิจัยรูปแบบการเรียนการสอนภาษาไทยช่วง **ขั้นที่ 1** กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านกุดโง้งดงสวรรค์ ต.ท่ามะไฟหวาน อ. แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ วัดอุปประสงค์ เพื่อศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้รูปแบบกระบวนการวิจัยไทยบ้านและศึกษาผลการวิจัยของเครือข่ายต้นแบบ เพื่อนำมาปรับใช้กับโครงการพัฒนาระบบและกลไกของเครือข่ายชุมชนอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าภูกระแต

กลุ่มเป้าหมาย นักวิจัยเพื่อท้องถิ่น 5 โครงการ จากสำนักงานองค์กรเครือข่ายชุมชนอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าภูกระแตเข้าร่วมศึกษาเรียนรู้ จำนวน 12 คน วันที่ 26 กันยายน 2554 สถานที่ โรงเรียนบ้านกุดโง้งคงสวรรค์ **ขั้นตอนวิธีการ** กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมปิดตัวโครงการวิจัยโรงเรียนกุดโง้งคงสวรรค์ เรื่องการพัฒนาของเด็กเมื่อนำหลัก 3 อ. มาใช้ คือ เมื่อนำ 3 อ. มาใช้แล้วทำให้เด็กนักเรียนสามารถอ่านออกได้มากกว่าเดิม

ผลที่ได้รับ ได้ทราบปัญหาที่เด็กไม่ชอบอ่านหนังสือ มีดังนี้ 1) ตัวนักเรียน 2) ครู 3) สิ่งแวดล้อม ได้มีการสำรวจโดยให้นักเรียนอ่านคำพื้นฐาน และได้มีการทำน้ำข้าวกลิ้งให้เด็กทานที่กินแล้วมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการของเด็ก ใช้หลัก 3 อ. เข้ามาช่วยในการทำวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่ อ.อารมณ์, อ.อาหาร, อ.อ่าน

กิจกรรมที่ 13 การนำเสนอผลการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล วัดอุประสงค์ เพื่อเปิดตัวโครงการงานวิจัย 5 ตำบล เพื่อรายงานความคืบหน้าในการดำเนินการวิจัยระยะ 5 เดือน ของ 5 โครงการวิจัย (ชุดภูกระแต) กลุ่มเป้าหมาย คือตัวแทนหน่วยงานภาครัฐฯท้องถิ่น,ท้องถิ่น (สกว) ฝ่าย 4 โหนด นักวิจัย นักข่าว ร่วมกับคนในชุมชนรอบป่าภูกระแตทั้งหมด 200 คน มี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น , องค์การบริหารส่วนตำบล , หน่วยงานของรัฐและไต้หวัน วันที่ 24 มิถุนายน 2554 ณ สำนักงานเครือข่ายฯ เพื่อเสวนาหาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชนรอบป่าภูกระแต ผ่านกระบวนการงานวิจัยไต้หวัน หาแนวทางความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมโดยกระบวนการคนวิจัยไต้หวัน โดยนำเสนอข้อมูลพื้นที่การวิจัยผ่านวีทีทัศน์ และนำเสนอ “ งานวิจัยไต้หวัน ” พร้อมทั้งปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เหตุผลที่ไม่ไปในทิศทางเดียวกันนำมาสู่ความขัดแย้ง การไม่ยอมรับเหตุผลของผู้อื่น ทำให้สมาชิกลาออก

ผลที่ได้รับมีดังนี้ 1)หน่วยงานของรัฐ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ,องค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับทราบปัญหาชุมชนรอบป่าภูกระแต 2) ทุกองค์กรได้แสดงความเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม 3) ได้เห็นบรรยากาศ ความร่วมมือ ในด้านใดด้านหนึ่งต่อการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

ครั้งที่ 14 โครงการศึกษาดูงานหมู่บ้านจัดการตนเองบ้านนาบอนอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมกับทีมวิจัย 5 โครงการของอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ วัดอุประสงค์ 1)การบริหารจัดการตนเองและการสร้างเครือข่ายของหมู่บ้านต่างๆ 2) เห็นการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 95 คนวันที่ 9 ตุลาคม 2554 **ผลที่ได้รับ** คือเห็นความร่วมมือของคนในชุมชนในการพึ่งตนเองที่มีการจัดการทั้งระบบและกลไกการประสานภาคีการพัฒนาแบบบูรณาการการจัดการ ดิน น้ำ ป่า หนี้สินที่สำคัญคือการจัดการทรัพยากรบุคคล

ระยะที่ 2.ตั้งแต่กันยายน 2554 – กุมภาพันธ์ 2555 ระยะเวลา 9 เดือนระยะเวลา

ครั้งที่ 1 จัดอบรมการเข้าร่วมการเดินธรรมาศรากลุ่มน้ำลำปะทาวครั้งที่ 12 วัดอุประสงค์ โครงการ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตวิถีพุทธ การใช้พุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหา กลุ่มเป้าหมาย 200 คน วันที่ 5-8 ธันวาคม 2554 กลุ่มเป้าหมาย 200 คน โครงการระบบและกลไก 3 คน การทำเรื่องเล็กๆที่ยิ่งใหญ่ การเดินทางกระแสการใช้ชีวิตแบบพอเพียงและสงบสุขขั้นตอนการดำเนินการเชิญกลุ่มเป้าหมายที่สนใจในเรื่องเดียวกัน มีหลักคิดคล้ายกัน จุดมุ่งหมายเดียวกัน อุดมการณ์เดียวกัน ร่วมกันทำกิจกรรมที่ยากสำหรับบุคคลทั่วไปเพราะมองเรื่องของผลที่ได้รับต่างกันเช่นความสุข ทุกข์ และการดับทุกข์ ผลที่เกิดขึ้นเราได้หลักคิดหลักปฏิบัติแบบพอเพียงและวิถีการสร้างชีวิตที่สงบสุข

“ พุทธศาสนาสอนว่า ” ความยากจนเป็นบ่อเกิดแห่งความประพฤติดีศีลธรรม น่าเสียดายที่ปัจจุบันพุทธธรรมถูกละเลยและมองข้ามให้ความสนใจน้อย “ ในคนรุ่นใหม่ ” ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ยุคเทคโนโลยีโลกาภิวัตน์ **ผลที่ได้รับ** หากคนเราปรับแนวคิด และปฏิบัติตามหลักพอเพียงแล้วความสุขอยู่ที่เรา

ครั้งที่ 2 จัดอบรมหลักสูตรงานพลังกลุ่ม และความสุขโครงการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพทีมงานวิจัย 5 โครงการรอบป่าภูกระแต วันที่ 2- 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ณ สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมดินภูพัฒนา อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ คณะวิทยากรจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม ได้กล่าวแสดงความยินดีที่ได้มีส่วนร่วมเข้ามาฝึกอบรมในโครงการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพทีมงานวิจัย 5 โครงการ 4 ตำบลจำนวน 60 คน **วัตถุประสงค์หลัก** คือการสร้างพลังกลุ่ม ที่ต้องทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีมให้ได้ **ขั้นตอนการดำเนินการ** จัดเวทีการเรียนรู้และมีการประชุมพร้อมมีการเล่นเกมกิจกรรมร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมผลที่ได้รับสิ่งที่ได้รับความมั่นใจความไว้วางใจการให้กำลังใจการปรับเปลี่ยนตามสภาพชีวิตหมั่นนึกตา/เงื่อนไขร่วมกันแก้ไขปัญหาพร้อมระหว่างทางให้อภัยสติ/สมาธิความเชื่อมั่น “ตัวเอง” “ผู้นำ” “วิธีการทำ” “ทีมงาน” ความสำเร็จและความล้มเหลวคือบทเรียนที่ดีสามารถปรับใช้ให้เหมาะสมการทำงานต่อไป **ผลที่เกิดขึ้น** การทำโครงการที่ทำอยู่มี 5 โครงการที่ต้องทำร่วมกัน ถ้าเราทิ้งโครงการใดโครงการหนึ่ง อีก 5 โครงการก็ไม่สามารถทำไปได้ การที่ทีมงานได้มาฝึกอบรมในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะการทำงานแบบต่างคนต่างทำ เช่น การจดข้อมูลที่ได้อาจกระดาษแผ่นเล็ก ๆ ก็จะเกิดการเรียนรู้เพียงคนเดียว แต่ถ้าจดข้อมูลลงในกระดาษแผ่นใหญ่ ทุกคนได้เรียนรู้ได้เห็นพร้อมกันอยากให้ทุกคนได้มองเห็นว่าเราต้องมีการเปลี่ยนแปลงการทำงานทุกๆเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็ตาม

งานวิจัยไม่ได้เหมือนกับกิจกรรมที่ทำเป็นกิจกรรม ๆ เสร็จแล้วเลิก แต่งานวิจัยเมื่อทำแล้วต้องเป็นขั้นตอนและกระบวนการ โดยจะเริ่มจากการค้นหาแกนนำ พูดคุย แลกเปลี่ยนความ

คิดเห็นกัน เสนอโครงการ และเข้าสู่กระบวนการสร้างความเข้าใจกับชุมชน เก็บข้อมูล สรุปผล เพื่อทบทวน ในกระบวนการทำงานวิจัยมีขั้นตอนหลายขั้นตอนมาก มีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่เชื่อมโยงกัน ก็เพื่อต้องการทำให้ชาวบ้านเป็นคนเก่ง พัฒนาด้วยตัวเอง

ครั้งที่ 3 กิจกรรมโครงการสร้างพระพุทธรูปพระแก้วมรกตสมณวัตรที่ศูนย์ฟื้นฟูพระพุทธรูปและพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2555 เวลา 08.00 น. – 13.00 น. ณ บริเวณพื้นที่ถ้ำพระพุทธรูป อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมดินพัฒนา อ.เกษตรสมบูรณ์ จ. ชัยภูมิ **วัตถุประสงค์** 1. เพื่อพิสูจน์ระบบและกลไก แนวใหม่ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีกิจกรรมผ่านประเพณีสงฆ์น้ำพระ 2. อนุรักษ์ป่า บวชป่า 3. เชื่อมภาคีของคนทั้ง 4 ตำบล 4. สืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าปิดวัตรระบบและกลไก 5. เราทำอะไรบ้าง องค์ความรู้ การดำเนินงาน การประสานภาคี ทั้งท้องถิ่นที่ท้องถิ่นและประชาชนโดยการออกหนังสือเชิญและการบอกปากต่อปากผ่านชาวบ้าน **อุปสรรค** ของการทำงานคือการประสานงานไม่ค่อยราบรื่น ไปประสานแล้วแต่ฝ่ายไม่เคยมา ตามที่เราคาดหวัง เพราะส่วนมากนายจะติดงาน แต่มีบางที่ก็ให้ตัวแทนมา ระยะเวลาในการเตรียมงานไม่ทัน **แนวทางการแก้ไข** การเตรียมต้องขึ้นป้ายก่อนเป็นเดือน จึงจะดี ดังเช่นการนิมนต์พระไม่มีความพร้อมเนื่องจากขาดการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงาน (คิดได้แต่ไม่ลงมือทำ)

ครั้งที่ 4 สรุปการทำงานกิจกรรมสร้างพระพุทธรูปที่บ้านนาขมิ้นโคราชเจริญ วันที่ 7 เมษายน 2555 จำนวน 15 คน วัตถุประสงค์ เพื่อสรุปบทเรียนจากการทำงานร่วมกับชุมชนรอบพระพุทธรูปในการร่วมทำกิจกรรมสร้างพระ ขึ้นตอนดำเนินการ คุณฉัตรชัย โรจน์เรืองโร ผู้ประสานงานและผู้ช่วยผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ คุณสุนันทา โรจน์เรืองโร ได้เปิดเวทีการสรุปผลความรู้ที่เกิดขึ้น ทั้งด้านผลงานที่เกิดขึ้นได้ อะไร ข้อผิดพลาดมีอะไรบ้างและการหาแนวทางการแก้ไขอย่างไร ผลที่ได้รับ นักวิจัยได้เรียนรู้เรื่องเรื่องการประสานงานระหว่างองค์กรชาวบ้าน กับหน่วยงานราชการว่า การส่งหนังสือเป็นอุปสรรค 1. คือเรานำหนังสือไปเชิญนายกทั้ง 4 ตำบลแต่ไม่มีนายกมาร่วมงานเลย บาง อบต.ไม่ส่งแม้แต่ตัวแทนมา ทำให้พวกเราเกิดความท้อแท้ และได้เรียนรู้ว่าหากเราจะเชิญใครสักคนมาเปิดงานเราต้องส่งทั้งหนังสือเชิญพร้อมกับเข้าหาเป็นการส่วนตัว (แบบไม่เป็นทางการ) พูดคุยให้รู้กันแบบแจ้งๆ ขอก็ขอแบบสดๆ (ต่อหน้าคนเยอะๆยิ่งดี) จะทำให้เกิดพลังมากกว่าการส่งหนังสืออย่างเดียว 2. เรื่องการประสานงาน เราเรียนรู้ว่าต้องเลือกคนที่จะไปถ่ายทอดเป็นเพื่อสร้างแรงจูงใจและให้เกิดความสรัทธาต่องานของเรา 3. การทำตารางกำหนดการต้องเรียบเรียงพิธีการและขั้นตอนให้กระชับและชัดเจนจะได้ไม่เกิดความผิดพลาด 4. คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจในเรื่องงานบุญงานประเพณีพื้นบ้านอยู่มากเป็นที่น่าภาคภูมิใจ ข้อเสนอแนะ เราจะไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดเรื่องการนัดหมายอีกหากว่าเราจะจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปเราสัญญา

ครั้งที่ 5 จัดเวที ถอดบทเรียนชุดโครงการภูกระแต 5 โครงการชุดภูกระแต ระหว่างวันที่ 9-10 เมษายน 2555 ณ สำนักงานเครือข่ายเกษตรกรรมดินภูเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม จำนวน 16 คน ผู้นำกระบวนการถอดบทเรียน ดร.โกมล สนั่นก้อง ดร.สุวรรณา บัวพันธ์ ผู้ดำเนินรายการ คุณอิษฐ์ ปีกกันต์ธร คณะผู้สังเกตการณ์และร่วมถอดบทเรียน คุณพัชรินทร์ ไชยรบ ชุด โครงการศึกษาทางเลือกการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำห้วยหลวงจากฐานชุมชนสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย จังหวัดอุดรธานี คุณอาณัติ ชินตะวัน โครงการศึกษาวิจัยเรื่องเด็กและเยาวชน จังหวัดหนองบัวลำภู คุณชนิษฐา พลชา โครงการพัฒนาทุนเสริมและถอดบทเรียนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อจัดการลุ่มน้ำเลย อย่างมีส่วนร่วม คุณจุลทัศน์ อุไพษมาย์ คุณฉัตรชัย โรจน์เรืองไร คุณสุนันทา โรจน์เรืองไร จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ

วัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยให้กับพวกเราตนเองและคนทั่วไปในวันที่ 25 เมษายน 2555 เพื่อให้การนำเสนอมีเนื้อหาที่คมชัดมากขึ้น เป็นการดึงเนื้อหาความรู้ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างวิจัย

ครั้งที่ 6 เวทีนำเสนอผลงานวิจัย ชุดโครงการภูกระแต วันที่ 25 เมษายน 55 ณ ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี บ้านเคื่อ ม.1 ต.บ้านเคื่อ อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ ท่านพระครูโพธิธรรมปยุตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีรองเจ้าคณะอำเภอเกษตรสมบูรณ์ ร่วมให้อาวาสและข้อเสนอแนะ ได้รับเกียรติจาก นายณัฐภัทร เอมโอยษฐ์ ปลัดอาวุโสอำเภอเกษตรสมบูรณ์ (ประธานในที่ประชุม) ดร.บัญชากร แสงแก้ว ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) และตัวแทนฝ่าย 4 คุณเบญจมาศ ศิริมาศวนิช คุณอิษฐ์ ปีกกันต์ธร นายประเทือง ธรรมโชติ นายกเทศมนตรีบ้านเคื่อ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบัว นายกองก้องการบริหารส่วนตำบลหนองข่า หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่า วัฒนธรรมชาติอำเภอเกษตรสมบูรณ์ ผอ.โรงเรียนหนองนกกอกประชารัฐ ปลัดเทศบาลบ้านเคื่อ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน นักวิจัยทั้ง 5 โครงการ และชาวบ้าน วัดภูประสงค์ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเชิงพื้นที่ 4 ตำบลรอบป่าภูกระแต ข้อมูลทั้ง 5 โครงการ เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนรอบป่าภูกระแตจากภาคีจากต่างๆ ท้องที่ท้องถิ่น พร้อมทั้งหน่วยงานอื่นๆ เพื่อนำเสนอชุมชนต้นแบบที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ ด้วยหลักศาสนาและจารีตประเพณี นักวิจัยแนะนำตัวเองชื่อโครงการหัวหน้าโครงการ สาเหตุที่ต้องวิจัย วิธีการวิจัย ผลการวิจัย การเผยแพร่ข้อมูลและการถ่ายทอดข้อมูลโดยแผนที่พร้อมการบรรยายรูปถ่าย และการเล่าปากเปล่า รับฟังข้อเสนอแนะจาก ดร.บัญชากร แสงแก้ว ได้ฝากข้อคิดเห็นในส่วนของโครงการระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เครือข่ายรอบป่าภูกระแต กรณีศึกษา พื้นที่ 4 ตำบล 1.วัฒนธรรมชาติในการสร้างน้ำพระภูกระแตนี้จะช่วยสร้างระบบและกลไกในองค์กรได้อย่างไร 2.การตั้งกติการักษาป่าเราจะใช้ระบบและกลไกรูปแบบใด 3.องค์ความรู้ต่างๆที่ได้มีประโยชน์อย่างไร จะนำเอาส่วนไหนมา

ใช้ประโยชน์ให้ระบบและกลไกคิขึ้นนักวิจัยโครงการแม่ ต่างกลับมาถอดบทเรียนเพื่อให้ได้คำตอบที่เหมาะสมต่อข้อเสนอแนะของดร.บัญชาฯ แสงแก้วต่อไป

ครั้งที่ 7 การจัดทำรายงานวิจัยระหว่างเดือนเมษายน 2557 – ตุลาคม 2557 (6 ครั้ง)

การประชุมทีมวิจัยเพื่อถอดบทเรียนการทำงานและ เพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ที่ บ้านนาขหนูไพร โสเภาะ จำนวน 6 ครั้ง จำนวน 4-7 คน (แต่ละครั้งไม่เท่ากัน) วัตถุประสงค์ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมา ปัญหาอุปสรรค ความรู้สึก และเพื่อจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ผลการดำเนินงานคุณฉัตรชัย โรจน์เรืองไร ผู้ประสานงานและผู้ช่วยผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ คุณสุนันทา โรจน์เรืองไร ติดตามงาน และช่วยผู้จัดทำรายงานลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน การจัดบันทึกข้อมูล การจัดทำเอกสารรายงานโครงการ เพื่อให้งานสำเร็จตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนดซึ่งเหลือ้น้อยมาก ผลที่ได้รับ รายงานมีความคืบหน้ามากขึ้น

3.3.วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1. การสัมภาษณ์

- สัมภาษณ์รายบุคคลโดยสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มออมทรัพย์ 4 ตำบล 9 กลุ่ม
- จัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเพื่อหาปัญหาจากกลุ่มเป้าหมาย 4 ตำบล

3.3.2. ศึกษาเอกสารข้อมูล / แบบสอบถาม

- ศึกษาจากหนังสือ ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหานี้สิน
- สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 8 คน (ท้องถิ่น ท้องถิ่น)
- นำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสอบถามและทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 4 กลุ่มอาชีพ
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (ประธานตำบล)
- กลุ่มแม่บ้าน 4 ตำบล
- กลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง
- กลุ่มอิฐดินซีเมนต์
- กลุ่มป่าชุมชน
- ปรับปรุงแบบสอบถามให้ครอบคลุมประเด็นเนื้อหาและสอดคล้องกับปัญหา กลุ่มเป้าหมาย

จำนวน 4 กลุ่มอาชีพ

3.3.3. ประชากรกลุ่มย่อย

- ประชากรในเขตพื้นที่ 4 ตำบลโดยการจัดประชุม จัดบันทึก กรอกรแบบสอบถาม
- กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยการสุ่มแบบเจาะจงซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่

อยู่ในเขตพื้นที่รอบป่าภูกระแต

3.3.4.) ประชากรกลุ่มใหญ่ ประชากรในเขตพื้นที่ 4 ตำบล

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (ประธานตำบล)
- กลุ่มแม่บ้าน 4 ตำบล
- กลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง
- กลุ่มอิฐดินซีเมนต์
- กลุ่มป่าชุมชน รวม 19 หมู่บ้าน

3.4 การวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยวิธีการดังนี้

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา มีการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ซึ่งได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชุม และการถอดบทเรียนอย่างมีส่วนร่วมของทีมวิจัยร่วมกับชุมชน แล้วนำมาสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลเป็น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

“โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแตอย่างมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ตำบลของ อำเภอกะเปอร์ สมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” จัดทำขึ้นเพื่อค้นหาความรู้ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตนเองและสามารถใช้ศักยภาพที่มีเพื่อแก้ไขและพัฒนาเครือข่าย รวมไปถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต ให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าดินภูกระแตให้ดีขึ้นเป็นเป้าหมายสูงสุด

ระบบและกลไกที่เหมาะสมในการหนุนงานเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแตควรเป็นอย่างไร โดยยึดหลักโจทย์วิจัย 4 ข้อ

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนา ปัญหา ศักยภาพ และต้นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพื้นที่ป่าและชุมชนรอบป่าภูกระแต
2. เพื่อศึกษาบทเรียนการทำงานในอดีตของคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน เกษตรกรดินภูพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่มีจุดแข็งและจุดอ่อน
3. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ให้เข้าถึงการรู้จักตัวเอง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าดินภูกระแต
4. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแตอย่างมีส่วนร่วม

จากผลการศึกษาผล สภาพทั่วไปของพื้นที่ดังกล่าวทั้งทางด้านกายภาพ และด้านเศรษฐกิจ สังคมซึ่งจะมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนพื้นที่วิจัย

4.1. ประวัติศาสตร์และการพัฒนาการของพื้นที่ป่า และชุมชนรอบป่าภูกระแต

4.1.1 บริบทชุมชน

ภูกระแต มีลักษณะเป็นภูเขาดินขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในอำเภอกะเปอร์ สมบูรณ์ มีพื้นที่ทั้งหมด 7,600 ไร่ มีอาณาเขตครอบคลุม 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านเดื่อ ตำบลบ้านบัว ตำบลหนองข่า และตำบลโนนกกอก มีสภาพทั่วไปเป็นป่าไม้ที่ก้ำกึ่งพื้นที่จากการโดนทำลาย ป่าภูกระแตเป็นป่าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งสมุนไพรสำคัญในพื้นที่ ซึ่งจากการรวบรวมสมุนไพร โดยชุมชน พบว่าในป่ามีสมุนไพรกว่า 80 ชนิด

ในพื้นที่ภูกระแด่ยังมีความสำคัญในด้านการเป็นแหล่งโบราณสถานที่มียุคค่าในทางประวัติศาสตร์รอบพื้นที่ภูกระแด่ยังเป็นพื้นที่การเกษตร

สภาพโดยทั่วไปของภูกระแด่ มีลักษณะเป็นภูเขาล้อมรอบ กล่าวคือ ทิศตะวันออก ติดกับภูแล่นคาหรือเขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา และทิศตะวันตกติดกับภูเขียว หรือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว พื้นที่ภูกระแด่อยู่ในวงล้อมของพื้นที่ 4 ตำบล โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ด้านทิศเหนือ คือ ตำบลบ้านบัว มีห้วยหมากอีก ติดต่อกับ ต.บ้านยาง อ.เกษตรสมบูรณ์

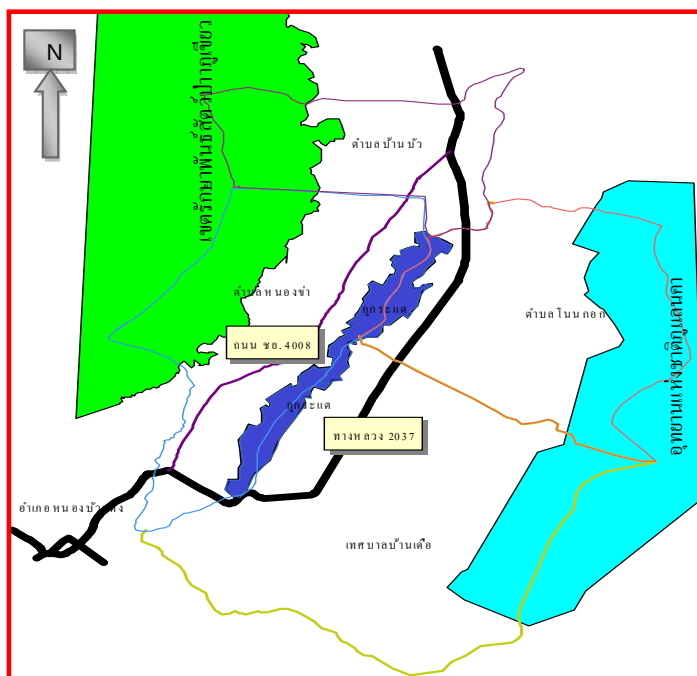
จ. ชัยภูมิ

ด้านทิศตะวันตก คือ ตำบลหนองข่า มีลำห้วยกุดชะ และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์กับ ติดต่อกับ จ. เพชรบูรณ์

ด้านทิศตะวันออก คือ ตำบลโนนกกอก มีเขตอุทยานแห่งชาติภูแล่นคา ติดต่อกับ ต.สะโพนทอง อ.เกษตรสมบูรณ์ และแนวเขต ต. ชับสีทอง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

ด้านทิศใต้ คือ ตำบลบ้านเคื่อ มีห้วยยางคำ ติดกับ ต.หนองบัวแดง อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ

ภาพที่ 4 แสดงอาณาเขตพื้นที่ป่าภูกระแด่ อยู่ในพื้นที่ 4 ตำบล

ตารางที่ 3 แสดงชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแต มีพื้นที่การวิจัย 4 ตำบล 7 หมู่บ้าน คือ

ตำบล	จำนวน (หมู่บ้าน)	จำนวน (ครัวเรือน)	จำนวนประชากร (คน)
ตำบลบ้านบัว	บ้านแก่น้อย (ม.3)	94	314
	บ้านเขวา (ม.5)	300	1114
ตำบลหนองข่า	บ้านโจด (ม.4)	125	776
	บ้านท่าคร้อ-โนนศิลา (ม.6)	217	971
ตำบลบ้านเคื่อ	บ้านเคื่อ (ม.1)	231	1,198
	บ้านเคื่อพัฒนา (ม.16)	180	897
ตำบลโนนกกอก	บ้านนกเจ้า (ม.2)	185	786
	บ้านโสกเชือก (ม.4)	127	694

4.1.2 สภาพทางกายภาพ (ของพื้นที่วิจัย)

ป่าภูกระแตเป็นป่าที่กรมป่าไม้เตรียมการสงวน เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ หมายเลข 10 อยู่ในพื้นที่บางส่วนของ ตำบลหนองข่า ตำบลเคื่อ ตำบลโนนกกอก และตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

4.1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของพื้นที่ภูกระแต ประกอบด้วยพื้นที่ที่มีความลาดชัน ถึง 16 – 55 % มีหินโผล่ขึ้นมาเหนือผิวดินกระจัดกระจายอยู่เป็นแห่งๆ มีเนื้อดินน้อยเป็นทรายและดินเหนียวทำให้เกิดสูญเสียหน้าดินจากการชะล้างพังทลายได้ง่าย มีความยาวประมาณ 9 – 10 กิโลเมตร จากทิศเหนือสู่ทิศใต้มีแนวขวางตะวัน มีความสูงประมาณ 300 เมตร ถึง 400 เมตร มีเนื้อ 7,600 ไร่ ส่วนใหญ่คงเป็นป่าธรรมชาติหนาแน่น เหมาะที่คงสภาพป่าไว้เพื่อรักษาป่าต้นน้ำ และแหล่งอาหารที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด และพื้นที่ราบลุ่มเป็นลูกคลื่นลอนลาดซึ่งจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความผันแปรในลักษณะต่างๆ อันสัมพันธ์กับระบบนิเวศในพื้นที่ได้แก่ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะพืชพรรณและสัตว์ป่า ซึ่งมีความหลากหลาย สภาพภูมิอากาศในบริเวณนี้เป็นภูมิอากาศในแนวเชื่อมต่อระหว่างภูมิอากาศแถบร้อนกับภูมิอากาศในแถบกึ่งร้อนจึงทำให้เกิดฤดูต่างๆ แบ่งออกได้ 3 ฤดู ได้แก่

- 1) ฤดูร้อน อยู่ในช่วงเดือนมีนาคม ถึงเดือน เมษายน
- 2) ฤดูฝน อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือน ตุลาคม

3) ฤดูหนาว อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือน กุมภาพันธ์

แหล่งน้ำที่สำคัญของพื้นที่ ได้แก่ น้ำฝนและน้ำจากลำห้วยหนองคลองบึง มีถิ่นกำเนิดจากป่าต้นน้ำในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติและป่าภูกระแต เป็นราบลุ่มสลับเนิน เป็นพื้นที่ต้นลำน้ำสาขาที่ไหลเต็มเต็มให้กับลำน้ำพรม, น้ำพอง, และไหลลงลำน้ำชี เช่น ลำห้วยหามแห ลำห้วยกุดแซะ ลำห้วยหมากอีก

4.1.4 ประวัติศาสตร์ชุมชน

เดิมบริเวณนี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชนยุคสมัยทวารวดี จึงมีหลักฐานจากการขุดพบโบราณวัตถุ ใบเสมา และหม้อดิน ชาวไวยาวนาได้ขุดหรือพบเป็นประจำข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งคืออิฐวัดที่ใช้ทำเจดีย์หรือพระธาตุ, ปราสาท นั้นทำด้วยอิฐมอญมีขนาดใหญ่เท่ากับที่ใช้ก่อสร้างพระธาตุหนองสามหมื่น บ้านแก่ง อำเภอกุฉิวิ พระธาตุกุดจอก บ้านยาง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ ปัจจุบันเจดีย์หรือปราสาทได้พังลงมามากตามอายุสังขาร และก็ไม่มีการบูรณะซ่อมแซมในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมืองชัยภูมิปรากฏในทำเนียบเมืองของแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ว่าเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครราชสีมา และชุมชนเมืองกลางเดิมเป็นชุมชนโบราณ มีฐานะเป็นเมือง (เป็นเขตปกครองเทียบเท่าอำเภอ หรือเขตปกครองเล็กกว่าจังหวัด) ขึ้นตรงต่อเมืองใหญ่ที่เป็นหัวเมืองรอบนอก แต่ในเวลาต่อมาผู้คนได้อพยพไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินที่อื่นเนื่องจากได้ประสบภัยสงคราม จึงได้ปล่อยให้เป็นที่รกร้าง และในสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นชุมชนดั้งเดิมและมีความรุ่งเรืองในสมัยรัตนโกสินทร์ ราวปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5-7 ชุมชนเมืองกลาง ตั้งอยู่ระหว่างบ้านเมืองกลางกับบ้านจอมินของตำบลบ้านเดื่อ โดยมีพ่อหลวงกลางเป็นผู้ปกครองเมือง ชุมชนเมืองกลางตั้งอยู่สันเนิน (โนนสาวเอ้) ที่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของชุมชนปัจจุบัน ในเขตบ้านโนนสุขสันต์ หมู่ 9 ซึ่งปัจจุบันเรียกบริเวณดังกล่าวว่า “ โนนเมืองกลาง ” เมืองกลางมีอาณาบริเวณกว้างไปถึงตำบลบ้านเดื่อ ตำบลหนองข่า และบริเวณบางส่วนของตำบลบ้านบัว ซึ่งคูเมืองเก่าบริเวณบ้านทุ่งมอง บ้านหมากนาว (บึงมะนาว) จากหลักฐานที่ปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นพระธาตุจอมิน ในบริเวณของตำบลบ้านเดื่อนี้เป็นค่ายทหารป้อมเมืองเก่าของชุมชนเมืองกลางด้วยเช่นกัน

ในปี พ.ศ. 2450 นายสา ภูมิมะนาว ชาวบ้านหมากนาว ได้ชักชวนและรวบรวมญาติพี่น้องเดินทางอพยพหนีภัยใช้ทรัพย์สิน มาร่วมกันก่อตั้งและบูรณะหมู่บ้านเมืองกลางขึ้นใหม่อีกครั้งมี นายเจริญ ภูมิมะนาว เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีสมาชิกทั้งสิ้นราว 40-50 ครอบครัว และค่อยขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อยๆจึงได้ขยับและย้ายหมู่บ้านลงมาจากเนินเดิมมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบันในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการจัดตั้งกิ่งอำเภอบ้านยาง ซึ่งต่อมาได้ยกระดับเป็นอำเภอเกษตรสมบูรณ์ในปัจจุบัน ประกอบด้วยหลายตำบล บ้านเมืองกลางเป็นหมู่ที่ 1 ของตำบลโนนกกอกที่มีเป็นขนาดตำบลใหญ่ มีถึง 28 หมู่บ้าน โดยมีนายแก้ว ชนะภู (กำนันบ้านเดื่อ) เป็นกำนัน และต่อมาจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นจึงได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็นตำบลขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันตำบลโนนกกอก มี 10 หมู่บ้าน และมีนาย

น้อย แสนสระ เป็นกำนันคนปัจจุบันในปี พ.ศ. 2511 ทางอำเภอได้ตั้งบ้านหนองข่าเป็นตำบลหนองข่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของภูกระแตตลอดแนว และปัจจุบันตำบลหนองข่า มี 12 หมู่บ้าน โดยมีนายจาง เก็นโนนกอก เป็นกำนันคนปัจจุบันในปี พ.ศ. 2525 ทางอำเภอได้ตั้งบ้านเตื่อเป็นตำบลบ้านเตื่อ ซึ่งมีนาย สุนทร เค้าโนนกอก เป็นกำนันคนแรก และปัจจุบันตำบลบ้านเตื่อยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลบ้านเตื่อ มี 21 หมู่บ้าน อยู่ทางทิศใต้ของภูกระแต โดยมีนายประสงค์ กงชัยภูมิ เป็นกำนันคนปัจจุบันในปี พ.ศ. 2527 ทางอำเภอได้ตั้งบ้านบัวเป็นตำบลบ้านบัว ซึ่งมีนาย มี 8 หมู่บ้าน อยู่ทางทิศเหนือของภูกระแต

การดำเนินชีวิต ส่วนพึ่งป่า ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย อาหาร ยา รักษาโรค ถ้าหากเปรียบกับ ปัจจุบัน แล้ว ป่า คือ ชูปเปอร์มาเกดขนาดใหญ่ มีสัตว์ป่าที่อพยพจากภูแล่นคลาสู่ป่าภูเขียวหรือสัตว์ป่า ที่ภูเขียวที่จะอพยพไปภูแล่นคลา ก็จะมาค้างอยู่ที่ภูกระแตสัตว์ป่ามักจะเดินทางตอนกลางคืน พอมาถึง ภูกระแตจะสว่างเสียก่อน จึงไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ สัตว์ป่าข้ามไปข้ามมาอย่างนี้ คนโบราณเล่าว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากฤดูกาลที่สัตว์ป่าผสมพันธุ์ และต่างสายพันธุ์จะทำให้การปรับทนต่อสภาพแวดล้อมได้ ดี การใช้ทรัพยากร ก็ใช้แบบพอเพียง การหาอาหารก็หาแต่พอกิน ไม่ได้หาเพื่อมาค้าขาย คนกับป่าอยู่ แบบอาศัยกัน อยู่อย่างเรียบง่าย และมีความสุข เพราะป่าคือบ้านของพวกเขา เพราะป่า คือ ปัจจัยสี่ ของ ชาวภูกระแต พืชสมุนไพรใช้รักษาโรคได้ดีเพราะป่าภูกระแตมีความโดดเด่นในด้านสมุนไพรนานา ชนิด มีหมอชาประจำหมู่บ้านมีผู้รู้เรื่องสมุนไพร ทั้งเรื่องสรรพคุณ และตัวยาที่เหมาะสมในการรักษา โรค ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า ชาวบ้านอาศัยต้นไม้เหล่านี้ในการสร้างบ้านเรือน เพื่อเป็นที่พักอาศัย ในสมัยนั้น การตัดไม้ไม่มีข้อห้ามใครจะเอาเท่าใดก็ได้ การหาสัตว์ป่าก็เพื่อเป็นอาหารมากกว่าอย่างอื่น และแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูก การเกษตร คนรอบป่าภูกระแต 4 ตำบลอาศัยรวมกันอยู่เป็นชุมชน และความเป็นที่พึ่งนี้เอง อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ จึงไม่มีปัญหาเรื่องแรงงาน มีการลงแขกช่วยกัน แบ่งปันกันกินแลกอยู่แลกกินมีพริกแลกปลา ทำปลาร้าแลกข้าว เป็นวัฒนธรรมทางสังคมของการอยู่ ร่วมกัน

4.2 ปัญหา ศักยภาพ และต้นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนรอบป่าภู กระแต เป็นอย่างไร

4.2.1 ศักยภาพ และต้นทุนทางสังคม เศรษฐกิจ

สภาพบริเวณโดยรอบค่อนข้างราบถึงที่ราบลุ่ม สภาพพื้นที่เป็นดินเหนียวปนทราย และดินร่วนปนทรายการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยทั่วไปมีการทำนา ส่วนในบริเวณดอนหรือพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนลาดมีการเพาะปลูกพืชไร่ มีประชากรทั้งหมด 108,896 คน ส่วนมากประกอบอาชีพ เกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 301,082 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่นา 152,582 ไร่ พื้นที่ไร่ 142,000 ไร่ และพื้นที่สวน 6,500 ไร่ ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีการปลูกข้าว ทั้งข้าว

เหนียว ข้าวเจ้า ถั่วเหลือง อ้อย มันสำปะหลัง¹ ลักษณะป่าไม้เบญจพรรณจะปลดใบทิ้งในช่วงเดือน ธันวาคม และออกใบใหม่ในเดือนเมษายน เนื่องจากความแห้งแล้ง มักมีไม้ไผ่ขึ้นผสมอยู่ด้วย และใบไม้ที่ร่วงลงมาเป็นเชื้อเพลิงอย่างดี ไม้ที่สำคัญในป่าภูกระแต ประกอบป่าไม้ต่างๆ ชนิด เช่น ไม้แดง เต็งรัง ไม้ประดู่ มะค่าโมง ฯลฯ และเป็นแหล่งอาหารที่อยู่ของสัตว์ป่าหลากหลายเช่น เสือ ช้าง หมี กวาง เก้ง หมูป่า และสัตว์ที่มีขนาดเล็กลงมาคือ กระต่าย กระรอก กระแต นก หนู อีเห็น งู เข้ ไก่ป่า หมาจิ้งจอก รวมถึงตัวผึ้งตัวต่อ ไช้ผดแดง จิ้งหรีด และแมลงต่างๆ อีกหลายชนิด และพืชผักเถาวัลย์ที่เกิดขึ้นตาม ฤดูกาล เช่น ผักหวาน ผักติ้ว ผักขี้เหล็ก หน่อไม้ ผักสาบ ผักอีหมูป อีลอกอิงอม บัวบก เห็ด ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งสมุนไพรสำคัญในพื้นที่ ซึ่งจากการรวบรวมสมุนไพรโดยชุมชน พบว่าในป่ามี สมุนไพรกว่า 80 ชนิด ในพื้นที่ภูกระแตยังมีความสำคัญในด้านการเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความค่า ในทางประวัติศาสตร์ที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน

1.การนับถือพุทธศาสนา ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของ คนในชุมชนและเป็นเกาะคุ้มกันในด้านความสามัคคี และจิตใจ อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย ดูแลกันเอง เช่น ภูมิปัญญาด้านหมอพื้นบ้านรักษาผู้คนที่เจ็บป่วยด้วยสมุนไพร ภูมิปัญญาด้านการรักษา ทางจิตใจด้วยวิธีการรำผีฟ้า ชาวบ้านทั้ง 4 ตำบล ยังมีโบราณวัตถุที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนรอบป่าภู กระแต คือ ถ้ำพระภูกระแต ทุกวัน ขึ้น 15 ค่ำ ของเดือน ๕ จึงมีพิธีสงฆ์น้ำพระภูกระแตของทุกปี คนทั้ง 4 ตำบลก็จะนัดหมายกันมารวมตัวกันอยู่ที่ถ้ำพระ ด้วยความมุ่งมั่น ทุกคนจะพาลูกหลานมาครบทุก ครอบครัว มีข้าวปลาอาหารก็จะนำมาทำกินกันที่นี่ ทำบุญเลี้ยงพระ หนุ่มสาวก็จะมาพบกันในวันนั้น และชาวบ้านได้ถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ จนถึงวันแรม 15 ค่ำ มีการเล่นสงกรานต์กันอย่างสนุกสนานมาก ทำงานจนกว่าจะสิ้นสุดวันสงกรานต์เป็นประเพณี (วันสงกรานต์บ้าน)

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวบ้าน มากขึ้น ทุกวันทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การปรับตัว ทุกอย่างดำเนินการไปอย่างรวดเร็วทำให้ประชาชน หันไปพึ่งวัด เพื่อใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง จนเกิดเป็นความเคยชิน คิดว่าวัดดู เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เหล่านี้ คือสิ่งจำเป็นของการดำรงชีวิต โดยลืมนึกถึงศักยภาพของร่างกายและ จิตใจของตนเอง ซึ่งมีพลังและศักยภาพมากกว่าวัตถุ โดยเฉพาะการเข้าใจวิถีชีวิตแห่งชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมประเพณี หรือความเป็นอยู่ของประชาชนวัดและพระสงฆ์จึงเป็นศูนย์รวม ทางด้านจิตใจศีลธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชาชนทั้งในทางสังคมและเมื่อพุทธศาสนิกชนมี ความเข้าใจในพุทธธรรมแล้ว ก็สามารถบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีความสุข ส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เห็นคุณค่าและความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ระหว่างพระพุทธศาสนากับชีวิตประจำวันของคน

ไทย ตลอดจนวิธีการที่คนไทยได้รับค่านิยมทางศาสนาโดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลาทางจิตใจ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในแต่ละขั้นตอน นับแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่

กล่าวได้ว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นว่า เหตุการณ์สำคัญ ๆ ในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของชาวบ้าน มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังเช่นประเพณีสงฆ์น้ำพระภูกระแตที่ช่วยฟื้นฟูประเพณีได้ในครั้งนี้

2. ประเพณีสงฆ์น้ำพระภูกระแต ภูกระแตมีประวัติที่ยาวนาน มีตำนานที่เล่ากันว่า มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นที่ภูกระแต มีถ้ำพระ มีวัดอุโบสถอยู่มากมาย มีคนเล่าในถ้ำพระนั้น มีพระทองคำอยู่ในถ้ำมีคนไปสักการะกราบไหว้เป็นประจำ อยู่ต่อมาพระทองคำก็ถูกขโมยออกไป โดยที่ไม่มีใครรู้เลยว่า ใครเป็นคนเอาไป ต่อมาได้มีคนไปสร้างพระไว้แทน เป็นพระที่ทำจากไม้และพระที่ทำจากหินส่วนที่ทำจากไม้ ก็จะใช้ไม้หอม ไม้จันทน์หอม คนที่พาไปทำพระมีชื่อว่า นายโม เมื่อก่อนถ้ำจะเป็น อุโมงค์มีความเย็นเวลาพระเข้าไปทำพิธีก็จะเข้าไปนั่ง ทำพิธีอยู่ในถ้ำ ภูกระแตมีสิ่งมหัศจรรย์อยู่อย่างหนึ่ง ก็คือมีคนเล่ากันว่า “มีการลอยบก” คำว่าลอยบกก็คือการลอยบนดินที่ไม่มีน้ำ และมีคำบอกเล่าที่กล่าวถึงฆ้องใหญ่ที่อยู่บนนั้น พอถึงวัน ขึ้น 15 ค่ำ ของทุกเดือน จะมีเสียงฆ้องดังขึ้นและเสียงนั้นจะดังจนได้ยินมาถึงหมู่บ้านที่อยู่รอบๆ ภูกระแต จนทำให้มีคนเลื่อมใส ในความศักดิ์สิทธิ์มาก ต่อมา มีคนจะพยายามไปขโมยฆ้อง ก็ได้เกิดปรากฏการณ์ขึ้น พอจะขุดเอาฆ้อง เมื่อพบแล้วจะเอื้อมไปสัมผัส ฆ้องกลับหมุนตัวและผลุบลงไป จนไม่สามารถสัมผัสได้ ทั้งที่บริเวณนั้นเป็นหินและแข็งมาก ไม่นานนัก ก็มีลมพายุอย่างแรงและฟ้าผ่า ทั้งที่ฝนไม่ได้ตั้งเค้าเลย และเป็นเวลากลางวันแสดๆทำให้คนที่ขุด เห็นน้ำท่วมและพากันลอยบก จ้าละห้วนถ้ำไม่มีคนไปพบเห็นก็ลอยอยู่อย่างนั้น หากมีคนตก ถึงจะรู้สึกตัว นี่ก็ความมหัศจรรย์

ภูกระแตจึงมีที่ชื่อว่า ทุกวัน ขึ้น 15 ค่ำ ของเดือน ๕ จึงมีพิธีสงฆ์น้ำพระภูกระแตของทุกปี คนทั้ง 4 ตำบลก็จะนัดหมายกันมารวมตัวกันอยู่ที่ถ้ำพระ ด้วยความมุ่งมั่น ทุกคนจะพาลูกหลานมาครบทุกครอบครัว มีข้าวปลาอาหารก็จะนำมาทำกินกันที่นี่ ทำบุญเลี้ยงพระ หนุ่มสาวก็จะมาพบกันในวันนั้น มีการเล่นสงกรานต์กันอย่างสนุกสนานมาก ส่วนประเพณีอื่นๆ คนรอบป่าภูกระแตจะทำบุญประเพณีครบ 12 เดือน ด้วยสภาวะปัจจุบันคนเรadangมุ่งหน้าทำมาหากินจนไม่มีเวลามานั่งเล่นพูดคุยกัน เหมือนเมื่อก่อนผู้เฒ่าผู้แก่เดี๋ยวนี้เสียหลาน ไม่มีเวลาไปวัดเหมือนแต่ก่อน การทำบุญประเพณีเป็นเรื่องของพระกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) งานประเพณีไปจัดอยู่ (อบต.) อยู่ทั้งประมาณ ประเพณีที่เป็นของคนนั้น องค์การนั้น ชุมชนเป็นผู้ถูกกระทำ ประเพณีเลยไม่เกิดที่ชุมชน แต่ไปเกิดอยู่ที่หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแทน ประเพณีการสงฆ์น้ำพระก็เหมือนกันกว่าที่จะจัดงานในวันนี้ได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆภาคส่วน

ระหว่างความสัมพันธ์ของผู้คนรอบป่าภูกระแต แม้ว่าการทำบุญหรือไปมาหาสู่กันไม่เหมือนเดิม แต่ยังมีให้กลับฟื้นขึ้นมาจนสามารถพึ่งพาอาศัยกันอยู่ร่วมกันจัดองค์กรชุมชน และเครือข่ายในเชิงพุทธธรรมโดยการคณะกรรมการเครือข่ายเข้าไปประสานงานกับ ท้องที่ ท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและบอกผ่านผู้เฒ่าผู้แก่ที่เข้าวัด จึงทำให้การจัดงานสงกรานต์ภูกระแตได้เกิดขึ้นภายใต้ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนรอบเครือข่ายภูกระแต

3. เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคนรอบเครือข่ายภูกระแต

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ความเป็นอยู่ในอดีตของชุมชนคนรอบป่าภูกระแต อยู่กันแบบเรียบง่ายอยู่แบบที่แบบน้องแบบพี่พาอาศัยกันมีอะไรก็แบ่งกัน มีเรื่องอะไรก็ช่วยเหลือกัน คนรอบป่าภูกระแตในอดีตมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตใจที่ดีงามโดยไม่ได้มีการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการ อาจเป็นเพราะการดำรงชีวิตมีความพอเพียง มีความสุข ไม่มีปัญหาอะไรที่ต้องวิตกกังวล

หลังจาก ปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา สิ่งที่พวกเขาเคยมีเคยเห็นเคยใช้และอาหารที่เคยอุดมสมบูรณ์ที่สุด ก็ค่อยๆหายไปอย่างน่าใจหาย สิ่งทีคนในชุมชนไม่เคยคิดว่าจะเกิดกับพวกเขา ก็เกิดขึ้นนั่นคือ มีการเกิดสัมปทานป่า ภูกระแตเกิดขึ้นทำให้นายทุนทั้งหลายเข้ามาบุกกรุกทำสัมปทานมีการสร้างเตอบถ่าน ขนาดใหญ่ มีการจ้างแรงงานชุมชน มีการใช้แรงงานช้าง ลากไม้เข้าเตาเผาถ่านโดยไม่คิดเลยว่า วันข้างหน้าอะไรจะเกิดขึ้น

เหตุแห่งการเกิดปัญหา ก็คือสิ่งที่เราไม่เคยคาดคิดมาก่อนยกตัวอย่าง เช่น การพัฒนาที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ของรัฐจะไม่เห็นความสำคัญของชาวบ้านมักจะเอาความคิดของตัวเองเป็นที่ตั้งชาวบ้านจะไม่ได้ร่วมคิด จึงทำให้การพัฒนาที่ผ่านมาล้มเหลวไปหมดทุกด้าน

ปัญหาที่ค้นพบในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ได้เห็นประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ผ่านมาในอดีตรวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนรอบป่าภูกระแตรวมทั้งภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้ให้เราได้นำมาใช้กับชุมชนท้องถิ่นของตัวเองอย่างกลมกลืนและมีความสุขตลอดมาหลายร้อยปี หลังจากมีแผนพัฒนาประเทศไทยฉบับ 1 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้วิถีชีวิตของคนรอบป่าภูกระแตเปลี่ยนไปในการดำรงชีพ-ความเป็นอยู่ประเพณีวัฒนธรรมที่เคยรุ่งเรืองในอดีตค่อยๆหายไปรวมทั้งภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ยาวนานก็ค่อยๆหายไป

ในปี พ.ศ. 2509-2520 เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่คนในชุมชนรอบป่าภูกระแตเปลี่ยนแนวความคิดที่บรรพบุรุษเคยสอนไว้หันมาให้ความสำคัญกับการบริโภคกันอย่างกว้างขวาง การเกษตรที่เคยทำมาในอดีตก็หายไป หันมาใช้เคมีกันอย่างกว้างขวางเกิดหนี้สินมากมาย เกิดการอพยพแรงงานไปต่างถิ่นครอบครัวแตกแยกคนเห็นแก่ตัวมากขึ้น เกิดการแย่งชิงทรัพยากรมากขึ้น วัฒนธรรมเสื่อมคนหนุ่มสาวทิ้งถิ่นฐานปล่อยให้คนแก่อยู่โดดเดี่ยวทิ้งลูกให้คนแก่รับภาระนี้คือปัญหาที่พบเห็น

4 .ทรัพยากรป่าชุมชน 4 ตำบล ในอดีต ป่าชุมชนโคกโป่งขาม – เดินขวาง – ภูกระแต เมื่อครั้งก่อนมีความอุดมสมบูรณ์มาก ป่าชุมชนโคกโป่งขามอยู่ในอาณาเขตพื้นที่ของบ้านแก่น้อย ม.3 ต.บ้านบัว ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันตก 3 กิโลเมตรมีเนื้อที่ 1,000 ไร่ ทิศตะวันออก-เหนือ-ใต้ คิดพื้นที่ทำการเกษตรของคนในชุมชน ส่วนทางทิศตะวันตกติดกับพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว ป่าชุมชนเดินขวาง อยู่ในพื้นที่ของบ้านเขาว ม.5 ต.บ้านบัว ทางด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือ-ทิศใต้ คิดพื้นที่ทำการเกษตรของคนในชุมชน ทางด้านทิศตะวันตกติดกับพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว มีเนื้อที่กว่า 400 ไร่ และป่าชุมชนภูกระแต มีอาณาเขตติดต่อกัน 4 ตำบล 1) ต.บ้านเคื่อ 2) ต.โนนกกอก 3) ต.หนองข่า 4) ต.บ้านบัว ซึ่งในตำบลบ้านบัวมีบ้านหามแห ม.8 ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของพื้นที่ป่าชุมชนป่าชุมชนภูกระแตมีเนื้อที่ทั้งหมด 7,600 ไร่ซึ่งในเขตพื้นที่บ้านหามแหนั้น มีประมาณ 360 ไร่คิดพื้นที่ป่า 3 ป่านี้มีความอุดมสมบูรณ์มากเป็นแหล่งที่สร้างอาหารทางธรรมชาติได้อย่างหลากหลายโดยอาศัยองค์ประกอบจากทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน,น้ำ,ป่า) สร้างอาหารทางธรรมชาติให้กับชุมชนได้บริโภคอย่างมากมาขบพลอดจากสารเคมี เช่น เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง ผักอินูน อีรอก อีหมูป ผักหวาน นอกจากนี้ยังมีสัตว์น้อยใหญ่อีกหลายชนิดอาศัยอยู่ในป่า 3 ป่านี้ เช่น อีเก้ง อีเห็น หมูป่า ไก่ป่า หมาป่า เข้ กิ้งก่า กระรอก กระแต หนู นกอีกหลายชนิดประมาณ 25 ชนิด ซึ่งคนในชุมชนได้นำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาหารเลี้ยงชีพได้อย่างมากมาย ส่วนพันธุ์ไม้มีอยู่หลาย เช่น มะค่าโมง มะค่าแต้ ประดู่ กระพี้จั่น แดง ตะแบกเลือด เต็งรัง ขอบป่า มะกอกป่า มะขามป้อม นอกจากนี้ยังมีสมุนไพรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีอยู่หลายชนิดอาศัยเช่น ดินจันทน์บ่ออี กำแพงเจ็ดชั้น นางแซ่ โตไม้รูดัม น้ำมันราชสีห์ กำลังเสือโคร่ง ฯลฯ

ปัจจุบันกระแสการปลูกพืชทางเศรษฐกิจกำลังมาแรงทำให้เกษตรกรและผู้คนในชุมชนได้เข้าไปจับจองบุกเบิกพื้นที่ทั้ง 3 ป่า เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น มันสำปะหลัง ปอ และที่สำคัญ คือ อ้อย ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากของเกษตรกรในชุมชนจึงส่งผลทำให้ป่าทั้ง 3 ถูกบุกเบิกอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการลักลอบตัดไม้ การจุดไฟเผาเพื่อล่าสัตว์จึงทำให้ความสมดุลและความหลากหลายทางชีวภาพของป่าหายไป สัตว์ป่าและพืชพันธุ์ต่าง ๆ ลดน้อยลงไปเป็นลำดับในขณะเดียวกันความต้องการอาหารและทรัพยากรของมนุษย์กับมีความต้องการเพิ่มมากขึ้นแต่ในขณะเดียวกันอาหารที่มีอยู่ 3 ป่ากับมีอยู่อย่างจำกัดและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับเกิดปัญหาเสื่อมโทรมและที่สำคัญเกิดปัญหาแย่งชิงทรัพยากรระหว่างคนในชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับชุมชนเกิดความขัดแย้งกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชน

4.2.2 .สภาพปัญหา

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2514 รัฐบาลใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ทำให้มีนายทุนเข้ามาทำป่าไม้ (เกิดการสัมปทานป่า) เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูก เช่น ปอ มันสำปะหลัง เป็น

ต้น เมื่อ พ.ศ.2517 ทุกระแด่ที่เหลือแต่ชื่อ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภาครัฐ ทำให้ชาวบ้านต้องพัฒนาตัวเอง เงินนำหน้า สิ่งที่มาคือ การมีหนี้สิน มีถนน มีไฟฟ้า และการรุกรพื้นที่ป่า

วิกฤตป่าหายซึ่งเป็นการพรรณนาเรื่องราวผ่านบทกลอนทำนองสรภัญญะเล่าถึงเรื่องราวของความอุดมสมบูรณ์ของป่าทุกระแด่จนกระทั่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของหน่วยงานราชการ

ดั่งกลอนทำนองสรภัญญะ (กลอนเบ็ดเตล็ด)

ลำน้าทุกระแด่

พวกดิฉันจะได้กล่าว	ถึงเรื่องราวทุกระแด่
ขอเรียบเรียงให้เที่ยงแท้	ทุกระแด่ของบ้านเรา
แต่ก่อนสามสิบปี	มีของคืออยู่มากมาย
ขอบรรยายตามคนเฒ่า	ที่ท่านเล่าให้ฟังมา
นกหนูและสัตว์ยา	หมู่ประชาได้หากิน
เห็ดระโงกและผักหวาน	พวกลูกหลานได้นำมา
ธรรมชาติมีเหลือหลาย	มีต้นไม้พวกเต็งรัง
ประดู่และไม้แดง	ไม้สะแบงและไม้คูณ
แต่ก่อนพื้นที่นองเอ๋ย	น้ำซึมเซมมองคูดี
สัตว์ยาและเสือหมี	บ้างชะนีและกวางผาน
น้ำใช้และน้ำกิน	ต่างไหลรินหลั่งลงมา
ตามมรรคาและห้วยหนอง	ใสเนื่ององห้วยครองหิน
ลำน้ำจากไหลริน	เหมือนองค์อินทร์บัลลาลมา
พอถึงเดือนเมษา	เป็นเวลาหน้าสงกรานต์
ถ้าพระทุกระแด่	พวกเราแห่สรงน้ำกัน
บ้านใต้และบ้านเหนือ	คอยครวญเรือพากันมา
พรรณนาในเนื้อที่	นั่นก็มีหกพันไร่
อย่าสงสัยพื้นที่นองเอ๋ย	จะเกลยงคอยฟัง
เขาเอาไปสองพันไร่	บ่อมีได้กลับคืนมา
พวกเขาเอาฟืนและเอาถ่าน	เขาล้างผลาญทุกระแด่
ทิศเหนือจรดโนนกก	ตะวันออกจรดหนทาง
ข้างล่างจรดทิศใต้	ทางนี้ได้จรดห้วยขางคำ
ทางด้ายตะวันตก	ทางนั้นรกดิด ร.พ.ช.
เหลือเนื้อที่สี่พันไร่	รักษาไว้พื้นที่นองเอ๋ย
รัฐบาลพาฟันฟู	ให้สวหรือร่วมตา

ปลูกป่าและปล่อยสัตว์	ให้ช่วยรัฐได้พัฒนา
การรักป่าคือหน้าที่	ดูให้ดีทุกคนเทอญ

กลอนพรรณนาภูเขี้ยว

ขอกราบสวัสดี	พวกฉันนี้สิมาว่า
เป็นเรื่องของป่าเขา	ที่พวกเราได้เที่ยวชม
ธรรมชาติที่รื่นรมย์	ช่วงอุดมและสมบูรณ์
ตอนเช้าแสงอรุณ	หมอกไออุ่นที่สดสวย
ดูก่อนท่านทั้งหลาย	ฟังบรรยายสรภัญ
พวกฉันจะได้กล่าว	ถึงเรื่องราวป่าภูเขี้ยว
พวกเราชวนกันมา	ช่วยกันมารักษาป่าภูเขี้ยว
ป่าดงและพงไพร	ต้นไม้ใหญ่ช่างสวยงาม
สายน้ำที่ไหลผ่าน	คือน้ำพรหมต้นน้ำชี
ทุ่งกะมังแสนสดสวย	เป็นทุ่งหญ้าที่กว้างใหญ่
ประทับใจที่ได้ชม	ทุ่งกะมังที่ป่าภูเขี้ยว
ขอเชิญท่านทั้งหลาย	ฟังบรรยายป่าภูเขี้ยว
เชิญท่านไปท่องเที่ยว	ป่าภูเขี้ยวที่แสนดี
เส้นทางไม่น่าเป็นห่วง	ด่านปางม่วงมีเจ้าหน้าที่
สายทางที่ผ่านไป	มีแมกไม้แน่นาพันธุ์
สัตว์ป่าก็มากมาย	มีเนื้อทรายสัตว์มากล้น
ฝูงลิงก็ชุกชน	เราทุกคนช่วยรักษา
ป่าภูเขี้ยวที่มากมาย	ทั้งชะนีและไก่ป่า
พวกเราชวนกันมา	ช่วยรักษาป่าภูเขี้ยว
พรรณนามาทั้งหมด	ขอท่านจดจำให้ดี
ป่าภูเขี้ยวที่เห็นอยู่	พวกเราควรรักษา
ขอบรรยายเพียงเท่านี้	พวกฉันจะขอลา
จงช่วยกันรักษาป่า	ภูเขี้ยวที่ตลอดไป

เรื่องราวของคนในอดีตที่มองถึงความอุดมสมบูรณ์ และแต่งเป็นกลอนทำนองสรภัญญะเพื่อ
ขับร้องในงานบุญเดือนสิบเดือนสิบเอ็ดในงานวันเข้าพรรษาและถือเป็นประเพณีวัฒนธรรมของคนรอบ

ป่าภูกระแต แต่ด้วยสภาพของปัญหาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-8 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพร้อมทั้ง ปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามในปีแรกของแผนฯ ประเทศไทยต้อง ประสบวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก จึงต้องเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤตที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วการพัฒนาศักยภาพของคน

การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคนการเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบทเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนา คนและคุณภาพชีวิตการจัดหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้คนตื่นตัว ทำงานเพื่อแลกเงิน ชื้อแทนการปลูกอยู่ปลูกกิน ทำนาตามกระแส พยายามลืมรากเหง้าของชาวนา ทำตัวหรูหราทำให้เกิดหนี้สินและการหลงตัวเอง ดังเช่นเหตุการณ์ดังนี้

พ.ศ.2510 เกิดภัยพิบัติ ความแห้งแล้ง ลำห้วยตื้นเขิน อยู่แบบเครือญาติ เกษตรปลอดภัย

พ.ศ.2515 มีการปลูกปอปลูกมัน ใช้น้ำเค็ม ผลกระทบการแผ้วถางป่าเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูก และจับจองป่าหัวไร่ปลายนาเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์

พ.ศ.2518 เกิดการเปลี่ยนแปลง ความเห็นแก่ตัว การแข่งขันทรัพยากร ถางป่า เผาถ่านสภาพของป่า ธรรมชาติการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ดินเสื่อมสภาพเพิ่มการใช้สารเคมี

พ.ศ.2519 การเพิ่มบริการเศรษฐกิจและสังคมให้กระจายไปสู่ชนบท แบ่งออกเป็นบริการทางด้านเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนและเพิ่มผลผลิตการเกษตร เพื่อการขนส่งผลผลิตออกสู่ตลาดบริการสาธารณสุขและการบริการสังคม

พ.ศ. 2520 ป่าเดินขวงลุ่มสลวย เป็นป่าราบเหลือแต่ก้อนหิน เกิดการดินตัวโดยมีการพุดคุด และเริ่มหาวิธีการแก้ไขโดย พ่อสมาน นราพลและคณะนายอุ่นเรือน พรสวัสดิ์

พ.ศ. 2520 เจ้าหน้าที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้ามเก็บหาของป่าทุกชนิด

พ.ศ. 2525 เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามา และเป็นจุดเปลี่ยนการใช้สารเคมีเพิ่มจำนวนมากขึ้น การเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ เครื่องสูบน้ำ

พ.ศ. 2537 น้ำในลำห้วยแห้งขอดเพราะการใช้เครื่องสูบน้ำ การแก้ไขการขุดลอกลำห้วยโดยกรมชลประทาน ต้องหาฝายน้ำล้น การหาที่ดินให้เหมาะสม

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากน้ำมือของคนในชุมชนและคนนอกพื้นที่ รวมถึงนโยบายของรัฐที่ส่งผลให้พื้นที่ภูกระแตกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ประสบกับความแห้งแล้ง ทำให้หน่วยงานต่างหันมาให้ความสำคัญ ในปีเดียวกันนี้เอง พระสหายของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่โรงเรียนโนนออกวิทยาคม มีชาวบ้านชวนนางเรียบนำดอกไม้มามอบให้และถามถึงชื่อดอกไม้ นางเรียบตอบว่าดอก

กระแด่ ชาวบ้านจึงได้เล่าเรื่องราวของกระแด่ให้ฟัง และนับจากนั้นเป็นต้นมาจึงมีหน่วยงานเข้ามาจัดการพื้นที่ คือสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยโดย ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธุ์ นายมานพ ชมพูจันทร์ หัวหน้าเขตรักษาป่าภูเขียว โดยมีกำนัน 4 ตำบลเป็นแนวร่วม

พ.ศ. 2540 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยมีเจ้าหน้าที่มาเพิ่มอีก 5 คน นายศักดิ์สิทธิ์ หมั่นกุล นายสำรอง โยธาแจ้ง, นายกระแสน์ การะตระกูล, นายจิรัชย์ อาคจักร, นายรัชพล วีระเทพสมบัติ มีนโยบายร่วมกันปลูกป่า แนวร่วมของกระแด่ที่สำคัญหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “สีทหารเสือ” เช่น นายชวน อนนทเวียง กำนันตำบลบ้านเคื่อ กำนันคุณ ฤชา กำนันตำบลหนองข่า นายสมสันต์ ปาณาเขียว นายสุชิน แก้วเมืองกลาง กำนันตำบลโนนกกอก

สรุปบทเรียนการทำงานร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมรับรู้ รายงานสถานการณ์ แล้วต่อมาเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้ข้อมูลออกมาว่าจะให้คนในชุมชนดูแลอย่างเดียวไม่ได้ เรื่องของปากท้องในครอบครัวต้องมีคนดูแลร่วมกัน

ในปีถัดมานี้เอง ได้เกิดกลุ่มองค์กรชุมชนที่ทำการอนุรักษ์ป่าขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม”

4.3. พัฒนาการการทำงานในอดีตของคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม

4.3.1. ประวัติและ พัฒนาการการทำงานของเครือข่าย

เครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรดินภูเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2541 โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่ในชุมชนบริเวณรอบป่าภูกระแด่ให้ดีขึ้นควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่า) ในท้องถิ่น และดำรงอยู่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา การดำเนินงานขององค์กรเครือข่าย มีปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ตั้งแต่ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า ปัญหาการขาดน้ำทางการเกษตร ปัญหาเกี่ยวกับหนี้สินของชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นทั้ง 4 ตำบล โดยรอบภูกระแด่ นอกจากนี้ยังพบปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งแม้ว่าจะมีความเข้มแข็งและสามารถทำการพัฒนาพื้นที่ได้ด้วยตนเองในระดับหนึ่ง การดำเนินกิจกรรมค่อนข้างเยอะ แต่ไม่บังเกิดผลเท่าที่ควร โดยมีสาเหตุจาก **ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน** ขาดการเชื่อมประสานภาคีกับความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน และที่สำคัญพอสรุปได้ว่า มูลเหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของเครือข่าย คือ **“การไม่รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง”** กล่าวคือ เครือข่ายไม่มีระบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเพื่อเผชิญกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดความอ่อนแอทั้งจากตัวคณะกรรมการเครือข่ายและสมาชิก ดูเหมือนปัญหาไม่มีทางออกทั้งเรื่องเงินทุน

Comment [CE1]:

ตัวเครือข่ายเน้นการพัฒนากระบวนงานเงินกู้ยืม เป็นการให้ทุนมากกว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ชาวบ้านต่างเข้าใจว่าการพัฒนาคือการให้กู้ยืมเงินมาลงทุน เงินหมด ปัญหาก็หมด แผนงานจบ คณะกรรมการแตกแยก ต่างเก็บปัญหากลับบ้าน ไม่มีความสามารถเพียงพอเพื่อสังเคราะห์ความรู้ใหม่ มองแบบองค์รวมไม่เป็น มองแต่ภายนอกโดยไม่มองลึกลงไปถึงที่มาเพื่อจะเห็นที่ไป มองเห็น “อย่างไร” และ “ทำไม” ไม่ใช่เห็นเพียงอะไรที่ผ่านมา คณะกรรมการทุกคนรู้ปัญหาแต่ไม่มีการแก้ไข (ปัจจุบันก็ไม่ต่างกัน)

แผนภาพที่ 3 แสดงความรุ่งเรืองของเครือข่ายเกษตรดินนาในอดีต

ลง

พ.ศ.2541-2543 (ยุครุ่งเรือง งานขาขึ้น)

พ.ศ. 2541 คณะกรรมการเครือข่ายได้ร่วมมือกันจัดตั้งศูนย์ประสานงาน สร้างอาคารสถานที่ขึ้นที่สำนักงานเลขที่ 222 ม.1ต.หนองป่า อ. เกษตรสมบูรณ์ จ. ชัยภูมิ พร้อมกันนั้นก็ได้อีกประธานคนใหม่ ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกคือ นายหนูไพร โสเก๋าว่า ส่วนคณะกรรมการเครือข่ายถูกคัดเลือกมาจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหมู่บ้านละ 2 คนเป็นคณะกรรมการเครือข่ายร่วมกัน โดยตั้งชื่อว่าเครือข่ายเกษตรกรดินนาพัฒนา มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของแต่ละหมู่บ้านโดยมีโครงสร้างการเชื่อมประสาน การติดตามกลุ่มองค์กรนั้นๆเดิมเราจะเชิญตัวแทนของคณะกรรมการระดับหัวหน้ากลุ่มของแต่ละตำบลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายในรอบปีและกลุ่มนั้น ๆ ดูแลตนเองการส่งเสริมคณะกรรมการของเครือข่าย โดยมีการแต่งตั้งประธานและคณะกรรมการหลังจากนั้นจึงส่งคณะกรรมการของแต่ละหมู่บ้านเข้ามาทำงานหมู่บ้านละ ๒ คน และจัดตั้งกรรมการขึ้นในเครือข่าย โดยมี ประธาน รองประธาน เลขานุการ (การบัญชี) หลังจากเครือข่ายได้มีโครงสร้างแล้วก็มีการบริหารงบประมาณ คือการจัดการงบประมาณโดยการส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาแหล่งน้ำ

เหตุผลปัจจัยที่นำไปสู่ความรุ่งเรือง

- 1.ทางหน่วยงานสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยยังทำงานอยู่กับคณะกรรมการเครือข่ายดินนากระแด
- 2.ปัจจัยการเงิน การส่งเสริมอาชีพของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
- 3.การได้รับความรู้จากการที่ไปศึกษาดูงานเพื่อมาพัฒนาชุมชน
- 4.มีการประเมินผลการดำเนินงานทุก 6 เดือน
- 5.มีการสรุปผลการดำเนินงานของคณะกรรมการ

- 6.มีการสอบถามความต้องการชุมชนก่อนจะวางแผนการดำเนินการ
- 7.เจ้าหน้าที่มีเครือข่ายมากมาย โดยการหนุนของหน่วยงานสถาบันสิ่งแวดล้อม (เป็นศูนย์ประสานงานของเครือข่าย) เป็นศูนย์เรียนรู้ได้ในพื้นที่การวิเคราะห์การทำงานของคณะกรรมการมีการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่จนสามารถพัฒนาเครือข่ายเป็นประจำ
- 8.อบรมหลักสูตรการเกษตร
- 9.อบรมการทำบัญชี ให้กลุ่มองค์กร(กลุ่มออมทรัพย์)ในพื้นที่เครือข่าย
- 10.ส่งเสริมการทำปุ๋ยอินทรีย์ขบวนการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองจากการว่างงานของคณะกรรมการเครือข่าย
- 11.สร้างทีมวิทยากรชุมชน
- 12.จัดสวัสดิการดูแลทีมงานการทำงานทั่วไป

พ.ศ. 2544-2545 (ยุคขบเซา ขาลง)

คณะกรรมการเครือข่าย คณะกรรมการลาออกไปเล่นการเมืองท้องถิ่น และเป็นช่วงเปลี่ยนตัวผู้นำ นำ เหตุปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายดินภูความขัดแย้งภายในของเจ้าหน้าที่และการถอนตัวของเจ้าหน้าที่บางส่วน ความแตกแยกของคณะกรรมการและคณะกรรมการมีการถอนตัวเจ้าหน้าที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สั่งการคนเดียว คณะกรรมการไม่รู้จับบทาหน้าที่ดินตนเองขาดแหล่งทุนในการสนับสนุนงบประมาณ โครงการผลประโยชน์ ส่วนต่าง ความไม่เท่าเทียม ขาดการติดต่อกับภาคีเครือข่ายความไม่โปร่งใสของเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการบางส่วน การบิดเบือนข้อมูลสมาชิกไม่ส่งเงินทุนพร้อมดอกเบี้ย

พ.ศ. 2546-2547 (ยุคความหวังและฝันสลาย)

นายกคคีสัทธี หมั่นกุล ช่วยเขียนโครงการเพื่อเสนอแหล่งทุนของออสเอด ได้งบประมาณจำนวนล้านเจ็ดแสนบาทถ้วน ให้สมาชิกขมเงินไปลงทุนแบบไม่มีดอกเบี้ยแต่ให้หมุนเวียนกันไปตามกลุ่มตัวอย่างในเรื่องนั้นๆ มาจัดทำศูนย์เรียนรู้เรื่องเกษตรพืชคน มีการให้สมาชิกกู้พอทำงานได้ระยะหนึ่งเจ้าหน้าที่มีความขัดแย้งกันถึงขั้นลาออกและมีคนใหม่เข้ามา พอใกล้สิ้นสุดโครงการเจ้าหน้าที่เริ่มถอนตัวทีละคนสองคน คงเหลือแต่คณะกรรมการเครือข่ายในพื้นที่ต้องดูแลและบริหารจัดการงานของเครือข่าย แต่คณะกรรมการเครือข่ายดินภูไม่มีระบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเพื่อเผชิญกับปัญหาและการเปลี่ยนแปลง มีแต่การขัดแย้งด้านความคิด การทำงานต้องรอคำสั่งจากคนคนเดียว การตัดสินใจต้องรอคำสั่งของหัวหน้าเท่านั้นหากคนอื่นทำไปนอกเหนือจากคำสั่งต้องถูกตำหนิ ทำให้คณะกรรมการเครือข่ายขาดความมั่นใจ เมื่อลงชุมชนจึงไม่ได้รับการตอบสนองจากองค์กรภายนอก ขาดสภาพคล่องปัญหา คือ ตัวคณะกรรมการไม่ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างขาดหลักการบริหารและไม่มีการติดตามประเมินผล สมาชิกขาดความเชื่อมั่นและสมาชิกขาดความรับผิดชอบไม่ส่งคืนเงินกู้

- ชุมชนไม่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย
- ขาดการติดตามและประเมินผล
- ขาดการติดตามและในการส่งเงินคืนกองทุนการแก้ไขปัญห

นายอุ้นเรือน พรสวัสดิ์ และคณะกรรมการที่ยังพอเหลืออยู่เพื่อหาทางรอดโดยการเลี้ยงหมู การต้มเหล้า(สุรา) ทำปุ๋ย อินทรีย์ขाय โดยมี ผอ.สมสันต์ ปาณาเขียว หัวหน้ามานพ ชมพูนันท์ และนางหนู เป็น ฝ่ายบัญชีในขณะนั้น โดยขายให้กับบุคคลทั่วไปก็พออยู่ได้ แรกๆทำว่าดีไปรอดแน่ ต่อมาไม่นานทุนหาย ถ้าไรก็หัด ปัญหาและอุปสรรคขาดการบริหารจัดการที่ดีขาดระบบและกลไก /ไม่รู้จักตนเอง /ไม่มีความโปร่งใส ขาดความเชื่อมั่นของสมาชิก /การทำงานล้มเหลว ขาดความน่าเชื่อถือ /ขาดหลักการตลาดไม่ดีขาดทุน ในที่สุดเหลือนายอุ้นเรือน พรสวัสดิ์ นายสมาน นราพล เพราะได้รับปากกับหัวหน้าจำเนียรไว้ว่าจะไม่ทิ้งเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรรักษาเอาไว้ให้ได้

บทสรุป คือ การไม่รู้จักตนเองไม่ยอมรับกฎระเบียบของกลุ่ม /มีความเห็นแก่ตัวเป็นใหญ่ถืออำนาจในบริหารไม่รับฟังปัญหาของคนอื่น /ขาดการมีส่วนร่วม /ไม่โปร่งใสทำงานแบบไร้ทิศทาง

พ.ศ. 2548-2549 ก็ยังไม่ได้ขึ้นคณะกรรมการต่างๆหาหน้าหมดปล่อยให้นายอุ้นเรือน พรสวัสดิ์ กับนายสมาน นราพล เฝ้าสำนักงานกัน 2 คน

พ.ศ. 2550 การกลับมาเยี่ยมของ ดร.จำเนียร วรรณชัยพันธ์ มีการเรียกประชุมคณะกรรมการชุดเก่า ทั้งหมดเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดเฉพาะกิจขึ้น โดยมีนายหนูไพร โสเก่าฯ เป็นประธานเฉพาะกิจและกำหนดไว้ว่าจะต้องแก้ไขปัญหานี้ให้ได้ ภายในสามปี โดยการสร้างความเชื่อมั่นให้กับคณะกรรมการและสมาชิกของเครือข่ายทั้ง 19 หมู่บ้าน ตามเก็บเงินทุนหมุนเวียนที่ค้างอยู่กลับคืนมาจัดหางบประมาณหรือแหล่งทุนต่างๆเพื่อมาขับเคลื่อนโครงการ เมื่อมติที่ประชุมต่างมีความเห็นตรงกันคณะกรรมการต่างวางแผนเพื่อติดตามเงินทุนที่สมาชิกค้างอยู่ ปรากฏว่ากลุ่มต่าง ๆ รวม 12 หมู่บ้าน ที่เครือข่ายเคยสนับสนุนยังมีการดำเนินการอยู่ แต่เงินทุนนั้นสมาชิกบอกว่าฝนแล้งไม่สามารถส่งคืนได้ เราไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ตัวเองก็จะเอาไม่รอดเครือข่ายก็จะถูกยึดคืนจากกลุ่มที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวคนก็เขาะเขี่ยตากถาง (อยากเอาปั๊บลูกหัวดิน) แต่กลุ่มที่ยังรักในเครือข่ายยังช่วยปกป้องเอาไว้ได้และร่วมกันหาทางที่ดีให้เครือข่ายเพื่อเป็นศูนย์กลางต่อไป

พ.ศ. 2551 ผู้การค้นหาอัสวินเพื่อออกบู๊สถานการณ์ นายอุ้นเรือน พรสวัสดิ์ พบกับนายขุนแผน ยุธสูงเนิน ครั้งแรกที่โครงการดันน้ำพรม คุยกันท่าไหนไม่ทราบใครจับใคร ต่างมีแนวความคิดที่คล้ายกันจึงมีการเล่าที่มาที่ไปและปัญหาที่เกิดขึ้นให้กันฟัง นายขุนแผน ยุธสูงเนิน ก็รับปากว่าจะช่วยแต่ขอเก็บข้อมูลก่อนประมาณ 1-2 ปี การเริ่มต้นจาก ดร. จำเนียร วรรณชัยพันธ์ มาจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจโดยมีนายหนูไพร โสเก่าฯเป็นประธานเฉพาะกิจ

พ.ศ.2552-2553 มีการรวมตัวกันอีกครั้งของคณะกรรมการเครือข่ายยุคปัจจุบันเพื่อฟื้นฟูการดำเนินงานอีกครั้ง นัดประชุมคณะกรรมการเครือข่ายเดิมเพื่อเขียนโครงการเสนอกับแหล่งทุน โดยสำนักงานสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) ส่งโครงการประมาณ 1 ปี ยังไม่มีการเซ็นสัญญาจึงเขียนโครงการส่งสถานทูตญี่ปุ่นและได้ลงนาม ปัญหาต่างๆ เริ่มมองเห็นทางแก้ไขและค่อยดีขึ้นเป็นลำดับ แต่อีกด้านความขัดแย้งกับผู้นำชุมชนที่ต้องการเอาสำนักงานคืนมีการฟ้องร้องและหาทางออกด้วยการประสานภาคีหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจในชุมชน 4 ตำบลมากขึ้น

พ.ศ. 2554 โครงการทั้งสองโครงการที่เราเสนอไปก็ตอบรับและเราสามารถดำเนินการต่อเนื่องจนถึงทุกวันนี้ ที่ผ่านมาการทำงานแบบไม่มีส่วนร่วม คือการที่เราเดินตรงเข้าป่าวางเฉยๆ แต่การทำงานในปัจจุบันได้ใช้วิธีว่ามีหมู่บ้านเป้าหมายที่มีแนวความคิดเหมือนเราอยู่ที่ใดบ้าง ปรากฏว่าในครั้งนั้นเราได้หมู่บ้านพันธมิตรมาจำนวน 9 หมู่บ้านในพื้นที่ป่าภูกระแต ดังนี้ (1) บ้านเก่าน้อย ม.3 (2) บ้านฉนวน ม.2 (3)บ้านฉนวน ม.10 (4)บ้านโนนศิลา ม.9 (5)บ้านกุดจิก (6) บ้านโนนสวรรค์ (7)บ้านจะหมื่น (8)บ้านนกเจ้า ม.2 (9) บ้านสระ ม.7 (10) เมื่อมีการเก็บข้อมูลชุมชนเรียบร้อยแล้ว สรุปได้ว่า

- 1) ปัญหาเรื่องปากท้อง
- 2) ปัญหาแล้งซ้ำซาก
- 3) ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
- 4) ปัญหาไม่มีอาชีพที่มั่นคง

ให้เกิดเป็นชุดโครงการทั้งสิ้น 5 โครงการเพื่อแก้ปัญหาทั้ง 4 ปัญหา ในพื้นที่ 4 ตำบลรอบป่าภูกระแต ดังนี้

โครงการวิจัยการศึกษาแนวทางการจัดการน้ำลำห้วยหามแหด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม
กรณีศึกษา บ้านนกเจ้าหมู่ที่ 2 บ้านโสกเชื้อหมู่ที่ 3 บ้านสระหมู่ที่ 7 ตำบลโนนกกอก อำเภอกะเปอร์
สมุทรปราการ จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการได้แก่ นายประมวล บัวสระ

โครงการวิจัย รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร
กรณีศึกษา ป่าโป่งขามโนนเด่นขาวและป่าภูกระแต ตำบลบ้านบัว อำเภอกะเปอร์สมุทรปราการ จังหวัดชัยภูมิ
มีหัวหน้าโครงการได้แก่ คุณสุวิธ เอื้อกอก

โครงการ รูปแบบการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ กรณีศึกษา บ้าน
ท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางคำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11 ตำบลหนองข่า
อำเภอกะเปอร์สมุทรปราการ จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการได้แก่ นายอรร่า เสมอไวย

โครงการกระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชนบ้านเคื่อพัฒนา ม.16 ตำบลบ้านเคื่อ
อำเภอกะเปอร์สมุทรปราการ จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการได้แก่ นายร้อย หาญกุลเสาะ

โครงการ “ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
เครือข่ายรอบป่าภูกระแต ภูมิศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลหนองข่า ตำบลบ้าน
บัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ” หัวหน้าโครงการได้แก่นายหนูไพร โสข่าเก่า

ทั้ง 5 โครงการ เริ่มดำเนินการเมื่อ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2554 และสิ้นสุดตามสัญญาวันที่ 30
มีนาคม พ.ศ. 2555

4.4. เพื่อศึกษากระบวนการให้เข้าถึงการรู้จักตนเอง และเพื่อการเสริมสร้างศักยภาพให้กับ คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายฯ ชาวบ้านเกษตรกรตื้นภูโดยนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้

“โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแต ”
เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน และอยู่กับธรรมชาติ
อย่างมีประโยชน์สูงสุด การมีส่วนร่วมตลอดจนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ โดยนำหลักธรรมมาปรับ
ใช้และถือปฏิบัติ ทั้งต่อตนเองและองค์กร/หน่วยงาน หลักธรรมที่ควรนำมาปรับใช้และปฏิบัติตาม เพื่อ
นำเสนอ วิธีการ คือ การสังเกต ตั้งข้อสงสัย ค้นหาคำตอบ พิสูจน์สู่การปฏิบัติ ซึ่งเหมาะสมกับทุกคน
ดังนี้

1. กิจกรรมธรรมยาตรา

เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ตัวกลไกของเครือข่ายได้เข้าร่วมกิจกรรมการเดินทางเพื่อค้นหาตนเอง
เดินเพื่อให้เห็นธรรมชาติ ธรรมชาติ คนกับธรรมชาติต้องเดินไปด้วยกันแบบเกื้อกูลการเอาประโยชน์จาก
ธรรมชาติเมื่อถึงระดับหนึ่งแล้วธรรมชาติจะให้เรากิน คือความทุกข์

จากการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ตัวของคณะกรรมการเครือข่ายได้มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้ง
ด้านการทำสมาธิ การกำหนดจิตภาวนา การอยู่กับธรรมชาติแบบไม่เบียดเบียนธรรมชาติการทำให้
ตนเองมอง และการรักษาศีลเป็นต้น

เรานำหลักพุทธธรรมมาใช้นำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านที่ไม่ดีของตนเองและเพื่อนร่วมงาน
ทำให้เรามีจิตใจที่เปิดกว้าง เห็นปัญหาของตนเองในการลงพื้นที่ทำงานของคณะกรรมการเครือข่ายที่มี
ข้อจำกัดด้านตัวบุคคล ในการประสานงานในพื้นที่ ชุมชน เพราะเราขาดการมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ เป็น
การสั่งงานจากตัวองค์กรเองโดยที่เราไม่ได้สร้างกระบวนการ ไม่ระดมความคิดจากกลุ่มเป้าหมายเป็น
การทำแบบแผนร้อนแผนงานเฉพาะกิจ

จากการปรับกระบวนการทำงาน การศึกษาข้อมูลชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน การทำงานที่กลับมารู้สึกตัว เห็นหลักในการทำงานและทัศนคติของการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ให้กับคนอื่นได้รับฟัง ดังนี้

2. กิจกรรมพลังกลุ่ม

สรุปบทเรียน กิจกรรม ผ่อนพักตระหนักรู้ (45 นาที) ผ่อนพักตระหนักรู้เป็นการพักผ่อนทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยมีเสียงดนตรีที่อ่อนละมุน ประณีต ชับกล่อม เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศเสริมให้ง่ายต่อการทำจิตใจให้สงบและผ่อนคลาย ให้ท่านนอน ท่าที่สบาย และจัดร่างกายเหมือนท่าศพ ปลายเท้าแยกออกจากกันเล็กน้อย ฝ่ามือแบหงาย ถ้าสวมแว่นตาหรือมีอะไรกดทับบริเวณศีรษะให้รู้สึกอึดอัดก็ถอดออก ได้กล่าวบทภาวนาอย่างเข้มข้นว่า “ขอเชื่อเชียวพวกท่านทั้งหลาย ได้โปรดวางภาระที่กั่งค้างในใจลงสักพัก ปล่อยวางเรื่องราวในอดีตที่ล่วงเลยผ่านมาแล้ว เรื่องเมื่อหลายสัปดาห์ก่อน เรื่องเมื่อวันวาน หรือแม้เรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่กี่ชั่วโมงนาที่ที่ผ่านมา...ปลดปล่อยใจลงสักครู่ให้เป็นอิสระ จากเรื่องราวในอนาคตที่ยังมาไม่ถึง.....ขอพวกท่านทั้งหลายระลึกอย่างดีนั้ว่า เราจะขอทำภารกิจที่สำคัญเพื่อชีวิตจิตใจที่มั่นคงและเป็นสุข ณ ที่นี้และขณะนี้ ขอโอกาสที่มีอยู่น้อยนิดนี้ให้ชีวิตจิตใจของเราได้ผ่อนคลายอย่างสงบประณีต ได้ตระหนักรู้อย่างลึกซึ้งถึงธรรมชาติภายในของเราด้วย..”

ภาพที่ 5 แสดงกิจกรรมผ่อนพักตระหนักรู้

กิจกรรมนี้ทำให้เรารู้ว่าการทำงานด้วยพลังกลุ่มกล่าวว่า จากกิจกรรมนี้เปรียบเทียบเสมือนการทำโครงการที่ทำอยู่มี 5 โครงการที่ต้องทำร่วมกัน ถ้าเราทิ้งโครงการใดโครงการหนึ่ง อีกโครงการก็ไม่สามารถทำไปได้ การที่ทีมงานได้มาฝึกอบรมในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือการสร้างพลังกลุ่ม ที่ต้องทำงานเป็นกลุ่ม เป็นทีมให้ได้

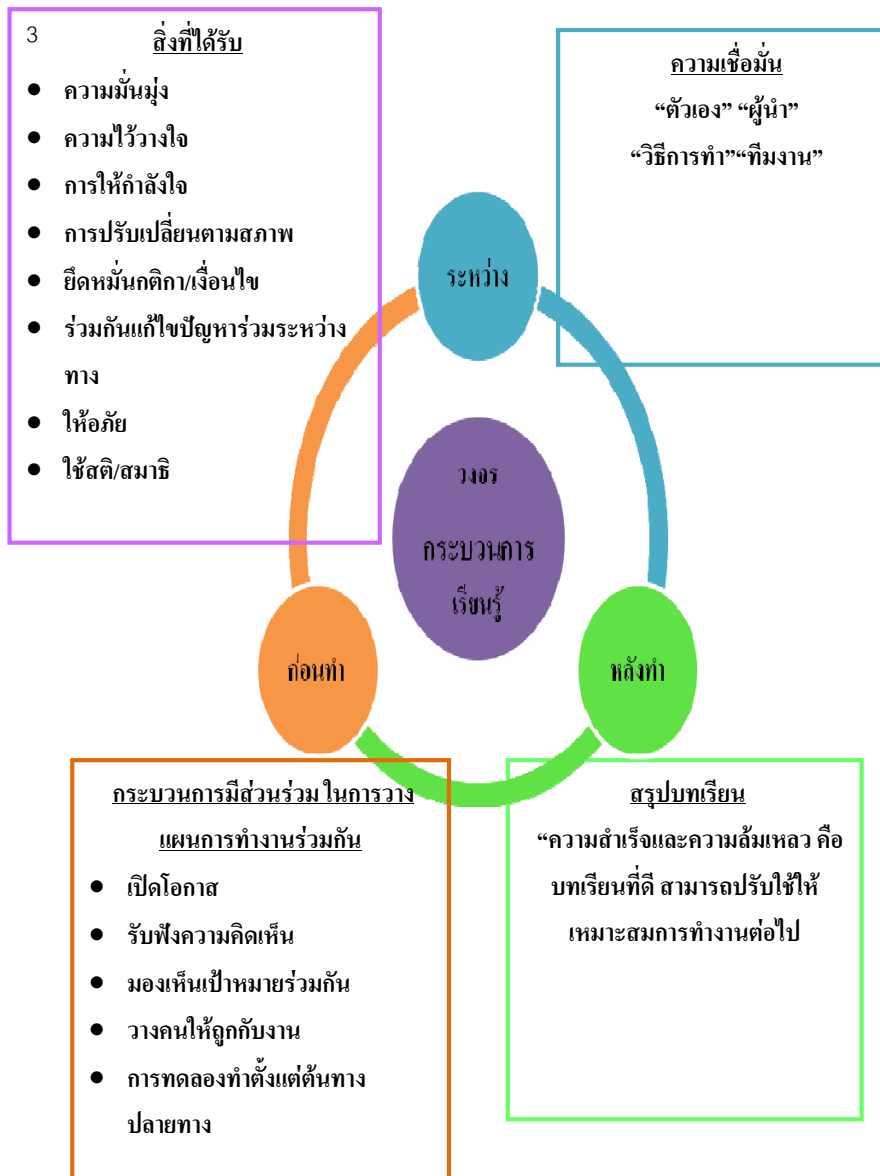
อยากให้มองว่าการทำวิจัยหรืองานอื่น ๆ ที่ผ่านมาท่านอาจทำงานแบบต่างคนต่างทำ เช่น การจดข้อมูลที่ได้มาใส่กระดาษแผ่นเล็ก ๆ ก็จะทำให้การเรียนรู้เพียงคนเดียว แต่ถ้าจดข้อมูลลงใน

กระดาษแผ่นใหญ่ ทุกคนได้เรียนรู้ได้เห็นพร้อมๆกันอยากให้ทุกคนได้มองเห็นว่าเราต้องมีการเปลี่ยนแปลงการทำงานทุกๆเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็ตามพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เสนอโครงการ และเข้าสู่กระบวนการสร้างความเข้าใจกับชุมชน เก็บข้อมูล สรุปผลเพื่อทบทวน ในกระบวนการทำงานวิจัยมีขั้นตอนหลายขั้นตอนมาก มีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่เชื่อมโยงกันก็เพื่อต้องการทำให้ชาวบ้านเป็นคนเก่ง พัฒนาด้วยตัวเอง

พลังของการเรียนรู้: พลังกลุ่ม พลังใจ และพลังปัญญา

จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเดินเท้าซิดหรือตัวต่อมหาสนุก ความรู้สึกของทั้ง 2 กิจกรรมมีทั้งความไม่มั่นใจ และเหนื่อย แต่พอเห็นเพื่อนท้อแท้ เห็นเพื่อนหงุดหงิด ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นเนื่องจากพลังทั้ง 3 ด้าน ที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้ภายในทีม ซึ่งพลังทั้ง 3 นี้มีความสัมพันธ์กันการทำงานของคนหลายๆคนในกลุ่ม แน่นอนที่สุดความยากของงานอยู่ที่การจัดการคนภายในทีม ให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้เองที่เกิดเป็น พลังกลุ่ม พลังใจ ส่งผลให้เกิดพลังแห่งปัญญาในการสร้างสรรค์ผลงานต่อไป เมื่อไรก็ตามที่พลังกลุ่มลดน้อยลง การตื่นตัวก็ลดน้อยลงไปด้วยแนวนอนที่สุดคือส่งผลไปสู่งานที่ทางจำไว้ว่าถึงแม้จะคิดอะไรไม่ออก ขอให้รวมกลุ่มกันไว้ สิ่งตามมาคือพลังใจ พลังปัญญาการแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นพร้อมกับวิธีการทำงานที่หลากหลาย พวกเราจึงมั่นใจในการทำงานครั้งนี้ว่าต้องผ่านมันไปได้หากเราทำตามขั้นตอนและวิธีการดังนี้

การสร้างกระบวนการเรียนรู้

คุณหนูไพร โสเก่าข้าหัวหน้าโครงการระบบและกลไกฯ ได้เล่าให้เราฟังว่าทางกลไกได้ประสานกับอบต.ทั้งสามตำบลและหนึ่งเทศบาล ก็ไม่ได้ปฏิเสธ พร้อมให้ความร่วมมือ วันที่ 6 ที่ผ่านมามีพวกผมก็ไปเชื่อมต่อที่ท้องถิ่นให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ก็เลยใช้ประเพณีสืบสานวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้าน 4 ตำบลให้เป็นหนึ่งเดียว อบต.โนนกกอกจะให้ความร่วมมือมาตลอด ประเพณีนี้เดิมจะมีชาวบ้าน 4 ตำบลให้ความสนใจ แต่ก็หายไป 8 ปี (มีตำบลโนนกกอกจัดอยู่ตำบลเดียว) ปีนี้ก็ดีขึ้นก็ให้ความร่วมมือแม่คุณ (กอ) ไม่มาก็ส่งตัวแทนมาร่วม แม้แต่ สส. ก็มาร่วมจัดโรงทานและงบประมาณมาเสริม ให้ทุนมาสมทบในกองทุนบวชป่า มีการเสวนาภูมิปัญญาชาวบ้านว่าภูกระแตมีความเป็นมาจริงได้ เล่าเรื่องเก่าให้พี่น้องฟังกันอย่างคลุกเคล้าเข้าไปในจิตใจ มีการเล่นภูมิปัญญาชาวบ้าน ร้องสรภัญญะ มันเป็นจุดหนึ่งที่สาน 4 ตำบลมาเป็น 1 หลวงพี่สมชายชมเชยว่าดีมาก ช่วงต่อไปให้เฮ็ดพระพุทธรูป 5 พระองค์ ขอให้พ่อหนูไพรช่วยประสานให้ ผมก็เลยรับปาก ที่จริงพวกกระผมในฐานะระบบและกลไกพยายามขับเคลื่อน ไปคุยกับคุณ ก. โนนกกอก ไปประสานเชื่อม 4 ตำบล ในวันที่ 28 แต่เนื่องจากหลาย อบต. มีการกีดกันกีดกันบ้าน เวลากระชั้นชิด พวกเฮาจึงไม่สามารถนำ 4 อบต.มาคุยรวมกันได้ มันอยู่กันคนละบ่อน คนละที่ เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกัน ภูกระแตในการดูแลรักษาป่า ขยะ เช่น ภูกระแตขยะในป่า การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ที่กำลังเพิ่มขึ้นคือขยะ จะต้องเอา 4 อบต.มาคุยกัน เป็นแนวโน้มนโยบายของชุมชนเรา มื้อหนึ่งไม่เกิน 3-5 กิโลกรัม แต่ละครอบครัว เช่าที่ดินที่หนองบัวแดง เกษตรฯ ไม่มีที่ทิ้งขยะ ไปชนทุกมื้อ เมื่อกระบวนการงานวิจัยลงพื้นที่การขอหาข้อมูลเราพบว่าประเพณีสงกรานต์ได้รับการฟื้นฟูกลับคืนมาหลังจากที่หายไปจากภูกระแตเป็นเวลา 8 ปีได้เพราะการเชิญชวนให้เห็นประโยชน์ และการสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีชุมชนหลายครั้งระบบและกลไกที่เหมาะสมต้องประกอบไปด้วยคนที่มีคุณธรรมคือความหมายของกลไก และคนที่มีความรู้เหล่านั้นพยายามสร้างการจัดการที่เหมาะสมคือความหมายของระบบคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ภูกระแต มาจากการบูรณาการชุดงานวิจัยทั้ง 4 เรื่อง ทำให้ทราบว่าคุณภาพชีวิตนั้นต้องประกอบไปด้วยการไม่มีหนี้ การไม่มีโรค การมีความเสี่ยงต่อสารเคมีที่มีความอันตรายกับดิน น้ำ ป่า คน การมีอาหารปลอดภัยมีความมั่นคง ได้แก่ การทำเกษตรพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อลดการต้นทุนสูงสาเหตุนี้ขึ้น ทั้งยังช่วยลดรายจ่ายด้านอาหารด้วย การมีอาหารจากป่าที่พอเพียงสามารถลดรายจ่ายด้านอาหาร จัดการน้ำในลำห้วย

การจัดงานในครั้งนี้เกิดขึ้นจากการระดมความคิดระหว่างคณะกรรมการเครือข่ายขับเคลื่อนประสานงานกับชุมชน อาจจะมีการคิดชี้แจงเรื่องการส่งหนังสือประสานงานกับองค์กรเครือข่าย

(อปท.อบต.) แต่จุดเด่นอยู่ที่ชาวบ้านและคนในชุมชนรอบป่าภูกระแตที่ให้ความร่วมมือทำให้ภาพรวมของงานในวันนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

อุปสรรค ตัวกลไกเราพลาดตรงที่เราไม่ได้หาคณะกรรมการการจัดงานแบบเป็นภาคี แล้วตั้งคณะกรรมการดำเนินงานทั้งสี่ตำบล แม้การประชุมสัมพันธผ่านวิทยุชุมชนเราก็พลาดจึงเป็นอย่างไรที่เห็นในวันเราไม่มีการเตรียมความพร้อม การประสานงานระดับผู้นำท้องที่ ท้องถิ่นไม่มาตามหนังสือเชิญ คำกล่าวรายงานที่เตรียมไว้ก็ไม่ได้กล่าว การทำงานครั้งนี้เราได้ภาพรวมของชุมชน แต่เราขาดเวทีเสวนาของบุคคลระดับผู้นำ เช่น นายกทั้งสี่ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้าน ในการอภิปรายปัญหาการทำงานร่วมกันในอนาคตขององค์กรเครือข่าย ดินภูเขา กับคนในชุมชนทั้งสี่ตำบลในปีต่อไปเราต้องเตรียมการให้พร้อมมากกว่านี้ การเปิดงานเราเย็นเชื่องเกินไป ควบคุมเวลาไม่ได้ เราต้องเตรียมตัวของเราให้ดีกว่านี้เราจัดกำหนดการไม่ได้ลำดับความสำคัญของกิจกรรมต่อไปเราต้องวางแผนงานก่อนแล้วค่อยดำเนินการกับชุมชนจากการทำงานวิจัยของระบบและกลไกเมื่อมาถึงกิจกรรมที่พวกเราทั้ง 4 ตำบลได้พยายามนำเรื่องของประเพณีมาเชื่อมโยง ร้อยคนทั้ง 4 ตำบลให้มาทำกิจกรรมสงฆ์น้ำพระภูกระแตทำให้พวกเรามีความหวังว่าการดำเนินงานของคณะทำงานอย่างพวกเราจะได้เดินต่อไปได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นเราต้องอย่าลืมว่าประเพณีท้องถิ่นที่ปู่ย่าตายายของเราทำมานั้น เป็นพลังที่ทำให้คนในชุมชนรอบป่าภูกระแตยังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หากไม่มีตัวกลางคอยประสานแล้วประเพณีที่ดีๆอย่างนี้คงกลับฟื้นขึ้นมาไม่ได้แน่นอน แม้จะมีอุปสรรคแต่ทุกอย่างก็สำเร็จลุล่วงเพราะแรงศรัทธาของคนในชุมชนรอบป่าภูกระแตที่มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคือถ้าพระภูกระแตนั่นเอง

บทเรียนของคณะกรรมการเครือข่ายฯ

ไพโร โสเก๋ข่า : ปามีเนื้อที่ 7,600 ไร่ พื้นที่ 4 ตำบลรอบป่าภูกระแต แต่ละตำบลแต่ละบ้านจัดเป็นล๊อค เป็นป่าชุมชนในบ้านของตนเอง ก็จะมีกฎระเบียบของแต่ละบ้านเข้ามาดูแล หลักการใหญ่คือเครือข่ายเป็นผู้ดูแลทั้งหมด เพราะป่าชุมชนเกิดก่อนงานวิจัย จากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยเข้ามาส่งเสริม มีนักวิจัยมาคอยอด มีที่หมู่บ้านที่ช่วยกันดูแล ถ้าจะนับหม่อมมี 52 หมู่บ้าน แต่ที่สัมพันธ์จริงๆ มี 21 หมู่บ้านเป็นเครือข่ายเดียวกัน มีโครงสร้างที่ชัดเจน เป็นฐานล่างของเครือข่ายเกษตรกรรมดินภูเขา นี้ 21 หมู่บ้านนี้ต้องเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ให้แต่ละหมู่บ้านส่งตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์มาเป็นคณะกรรมการร่วมกันหมู่บ้านละ 2 คน (สมัยแต่ก่อน) เกิดการเชื่อมโยง เราจะมีพื้นที่บทเรียน

ผู้วิจัย : รักษาป่าตั้งแต่ปี 2538-39 แบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน รักษาแบบธรรมดา ไม่ให้ไฟไหม้ ทำให้ไฟไหม้เกิดเอง ใบไม้ตกหล่นลงมาทับถม ทำให้ดินไม่ไหม้เกิดมา ปี 2540 ได้ไปฝึกอบรมเรื่องราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) ทหารมาฝึกให้ เรื่องป่าชุมชน รักษาด้วยชุมชน บริหารด้วยชุมชน และยังได้ไปดูงานป่าชุมชนที่จังหวัดนครสวรรค์ ทำให้เกิดจิตสำนึก อยากจัดเป็นป่าชุมชนที่บ้านตัวเอง กลับมาก็พอดีได้มาอบรมกับทหารเข้า จึงจัดให้บ้านหามแปป่าภูกระแต เป็นป่าชุมชน ต่อมา สส.ขอคะแนนเสียงชาวบ้านอยากได้อะไร ชาวบ้านจึงตอบว่าอยากได้ทางขึ้นภูกระแต ไปสรงน้ำพระที่ถ้ำภู

กระเต กลายเป็นการเห็ดทางให้เขาไปตัดไม้ มีโต๊ะ 9 เที้ยว 10 เที้ยว อย่างสะดวกสบาย ทำทางเห็ดไปนา (ของคนที่มีเจตนาอยากตัดไม้) ผมกับผู้เฒ่าไม่ยอมและไม่ให้ตัด เรื่องนี้ก็เลยเขาไป ต่อมาเมื่อพระพุทธรูปมา อยู่ให้พอดี จึงพากันไปตัดไม้บูชาทำกุฏิให้เพี้ยน หาอิฐก้อนมาคนละ 5-10 ก้อนมาทำกุฏิพระ 5 เมตร * 5 เมตร พระจึงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ ก็เลยช่วยอนุรักษ์ป่าด้วยกัน ต่อมา ส.ส.มาทำศาลาบริจาค 100,000 บาท จึงมีพระจากที่อื่นมาอยู่ สาขธรรมชุด ระยะทางจากหมู่บ้านถึงวัด 3 กม. ขึ้นลงเขารับบิณฑบาตทุกวัน ปัจจุบันมีพระ 12 รูป ยามเช้าพระหลายองค์ไม่มีที่ให้เพี้ยนอยู่ เวลาไฟไหม้พระก็โทรศัพท์ลงมา ประกาศให้ชาวบ้านขึ้นไปตัด อุปสรรคคือเรื่องไฟด้วย

นายหนูไพร โสข่าเก่า : ที่ผ่านมารที่เรา “ไม่รู้จักตัวเอง” คือการทำงานแบบไม่มีส่วนร่วมไม่ยอมรับกฎระเบียบของกลุ่ม เป็นคนที่เห็นแก่ตัว ต่อมาได้มีการพัฒนาปรับโครงสร้างคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายฯ โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ สร้างระบบกลไกของการขับเคลื่อนสามารถนำมาสู่การปฏิบัติได้จริง คือแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละคน และคณะกรรมการเครือข่ายฯต้องยอมรับกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดและมีการประสานเชื่อมภาวาระหว่างภาครัฐและเอกชนภายในและภายนอกได้อย่างชัดเจนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านระบบกลไกขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

นายขุนแผน ยุธสูงเนิน : ใช้หลักการมีส่วนร่วมโดยยึดถือกฎระเบียบกติกาข้อตกลงและมติในที่ประชุมเป็นสำคัญ ซึ่งการดำเนินงานตามหลักการดังกล่าวสามารถที่จะคัดกรองคนที่เข้ามาทำงาน(กลไก) ให้กับเครือข่ายได้ โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างระบบที่สามารถนำมาสู่การปฏิบัติได้จริง เช่น โครงการศึกษาวิจัยลำห้วยหามแหและศึกษาวิจัยป่าฯ เพื่อเป็นแหล่งอาหารชุมชนสามารถที่จะนำผลจากการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล/ถอดบทเรียน กลับคืนสู่ชุมชนและกลุ่มเป้าหมายของโครงการวิจัยฯ และนำไปสู่การคัดเลือกสรรหา เลือกดัวแทน(กลไก)ของกลุ่มฯรวมทั้งเกิดการวางระบบระเบียบข้อตกลงร่วมของชุมชนและนำสู่การปฏิบัติการได้จริง ฯลฯเสริมศักยภาพนักวิจัยด้วยกิจกรรมอบรมหลักสูตร งานพลังกลุ่มและความสุข

4.5 เพื่อศึกษาระบบและกลไกที่เหมาะสม ในการเชื่อมโยงภาคีและเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต

4.5.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านรอบป่าภูกระแตด้วยงานวิจัยชุมชน

หากการเรียงเนื้อหาตามงานวิจัย คุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน 4 ตำบลรอบป่าภูกระแตควร จะเกิดจากการแก้ปัญหาของชุมชน 4 เรื่อง ได้แก่ 1) ปัญหาเรื่องปากท้อง 2) ปัญหาแล้งน้ำชา 3) ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร 4) ปัญหาไม่มีอาชีพที่มั่นคง ซึ่งเราจะเห็นแนวทางการจัดการ

ปัญหาแบบ Action Research บนความสำเร็จจากการจัดทำโครงการวิจัยจำนวน 5 โครงการ เพื่อแก้ปัญหา 4 เรื่อง ได้แก่

โครงการวิจัยการศึกษาแนวทางการจัดการน้ำลำห้วยหามแหด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ภูมิศึกษา บ้านนงเจ้าหมู่ที่ 2 บ้านโสกเชือกหมู่ที่ 3 บ้านสระหมู่ที่ 7 ตำบลโนนกกอก อำเภอยะบง จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการ ได้แก่ นายประมวล บัวสระ

โครงการวิจัย รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร ภูมิศึกษา ป่าโป่งขามโนนเค้นขวางและป่าภูกระแต ตำบลบ้านบัว อำเภอยะบง จังหวัดชัยภูมิ มีหัวหน้าโครงการ ได้แก่ คุณสุวิธ เข้ากอก

โครงการ รูปแบบการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ภูมิศึกษา บ้านท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางคำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11 ตำบลหนองข่า อำเภอยะบง จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการ ได้แก่ นายอรร่า เสมอไวย

โครงการกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านเคื่องพัฒนา ม.16 ตำบลบ้านเคื่อง อำเภอยะบง จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการ ได้แก่ นายร้อย หาญกุลเสาะ

โครงการ “ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เครือข่ายรอบป่าภูกระแต ภูมิศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลโนนกกอก ตำบลบ้านเคื่อง ตำบลหนองข่า ตำบลบ้านบัว อำเภอยะบง จังหวัดชัยภูมิ ” หัวหน้าโครงการ ได้แก่ นายหนูไพร โสชาเก่า

หรือเรียกอย่างย่อ ได้แก่ การจัดการน้ำ (ต.โนนกกอก) การจัดการป่า (ต.บ้านบัว) การพึ่งตนเอง ในสภาพพื้นที่ (ต.หนองข่า) หนี้สิน (ต.บ้านเคื่อง) ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

นักวิจัยโครงการกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านเคื่องพัฒนา ตำบลบ้านเคื่อง พบว่า สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์และก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินนั้นมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลโดยจุดเปลี่ยนเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2511-2514 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศก้าวเข้าสู่ความเป็น “ทุนนิยม” อย่างเต็มตัว และมีการเปลี่ยนแปลงการเกษตรให้เป็น “เกษตรเชิงเดี่ยว” ช่วงนั้นเองชาวบ้านเริ่มรู้จักคำว่า “คิดหนี้ ธกส.” แทบทุกหลังคาเรือน สาเหตุและประเภทหนี้สินของชุมชนบ้านเคื่องมาจาก

อันดับ 1 หนี้สินด้านการเกษตร ซึ่งวิธีการทำ “เกษตรเชิงเดี่ยว” จำเป็นต้องซื้อยาฆ่าแมลง เชื้อปุ๋ย และอุปกรณ์ทางการเกษตร ผลผลิตตกต่ำแต่ต้นทุนสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรขาดทุน จำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสิน เพื่อนำมาใช้ในการเกษตร

อันดับ 2 การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จากกระแสสังคมแบบทุนนิยม ที่กระตุ้นให้คนนิยมบริโภคที่เกินความจำเป็น การซื้อหอยของคนในชุมชน ความอยากในสิ่งปรนเปรอแต่ไม่มีเงิน ทำให้คนในชุมชนซื้อหอยในหนึ่งเดือนมีการขาย ถึง 2 จวด ใน 1 จวด มีการซื้อหอยมากเฉลี่ยครั้งละ 20,000 - 22,500 ในปี 2554 พบว่าคนในชุมชนต้องเสียเงินซื้อหอยได้ถึงเดือนละ 114,872 บาท

อันดับ 3 ด้านการศึกษา

อันดับ 4 การกู้ยืมเงิน

ดังนั้นทางออกในการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่มีความจำเป็นอันดับหนึ่งคือการยกเลิกการซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่ไม่ได้ทำให้ที่ดินมีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตร เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง และหันมาทำการเกษตรที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ซึ่งองค์ความรู้ที่อยู่ในรายงาน โครงการรูปแบบการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ฯ ตำบลหนองข่า

ทางออกของการแก้ไขปัญหาหนี้สินตำบลบ้านเคื่อ ยังต้องใช้ทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ทำน้ำชาล้างจานโดยใช้หมากเเว่ (มะนาวพื้นบ้านชนิดหนึ่งที่มีอย่างมากมายลูกใหญ่มาก แต่ชาวบ้านยังไม่รู้จักการใช้ประโยชน์) เพราะมีคุณสมบัติเหมือนมะนาวและมะเฟือง แต่ไม่ต้องซื้อ การทำขารักษาโรคจากใบเตย ย่านาง รวงจืด เสลดพังพอน เบญจรงค์หรือออมแขวน นำมาทำน้ำคลอโรฟิลล์และน้ำสกัดสมุนไพรฤทธิ์เย็น ซึ่งเป็นของที่หาง่ายในท้องถิ่น ดูแลง่ายโดยไม่ต้องใช้สารเคมี การพอกทาด้วยผงถ่าน เป็นสิ่งที่ได้ผลจริง แต่ลงทุนน้อย จากกระแสสังคมทุนนิยมกระตุ้นให้คนบริโภคเกินความจำเป็นและเกินความเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการดื่มเหล้าในงานศพจนไม่ได้สติสัมปชัญญะ สร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน จึงมียกเลิกการดื่มเหล้าในนั้น ส่งผลให้เกิดการลดหนี้สินได้อย่างแท้จริง แต่การจะทำให้ชาวบ้านร่วมใจได้นั้นต้องอาศัยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบผู้นำท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์และชาวบ้านที่เห็นปัญหาและกล้านำเสนอสิ่งใหม่ๆ

ป่าภูกระแตในอดีตที่เคยเป็นภูเขาหัวโล้น แต่ด้วยความร่วมแรงร่วมใจผ่านปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ก็ทำให้ป่าฟื้นคืนกลับมา มีสมุนไพร มีอาหารที่มากพอ การวิจัยของโครงการการจัดการป่า ตำบลบ้านบัว ยังได้ค้นพบข้อมูลของมูลค่าประเภทอาหารที่เกิดจากป่าชุมชนทั้ง 3 ป่า เฉพาะของตำบลบ้านบัว มีมูลค่าสูงถึง 2,834,930 บาท ดังนั้นการที่มีป่าชุมชนอยู่ทุกตำบล หากช่วยกันดูแลรักษาและช่วยกันปกป้องทรัพยากรนี้จากผู้บุกรุกจากภายนอกชุมชน ซึ่งมาเอาแต่ประโยชน์อย่างขาดจิตสำนึกการอนุรักษ์ เท่ากับเป็นการช่วยลดรายจ่ายหรือเพิ่มรายได้ให้กับทุกคนรอบป่าภูกระแตในมูลค่าตำบลละประมาณ 2 ล้านบาท รวมเป็นมูลค่ารอบป่าภูกระแตทั้งสิ้นประมาณ 7-8 ล้านบาท เป็นสิ่งที่ควรจัดการได้เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ปัญหาเรื่องน้ำแล้งไม่เพียงพอ หากมีการจัดการเรื่องป่าด้วยความเหมาะสม โดยหยุดการกอบโกยอย่างขาดจิตสำนึก และจัดสรรสิทธิประโยชน์ให้กับคนในชุมชนพร้อมๆ กับการนำเสนอองค์ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ การที่ป่าฟื้นตัวมีความหมายถึงการคงอยู่ของน้ำเพื่อการเกษตร อุปโภคบริโภค การจัดการน้ำยังรวมถึงการจัดการด้วยชุมชน ได้แก่ การปันฝาย การใช้ประเพณีวัฒนธรรมเป็นกลไกขับเคลื่อน เป็นต้น ซึ่งสามารถอ่านได้จากงานวิจัยของโครงการจัดการน้ำ ตำบลบ้านบัว

ต่อไปนี้เป็นบทคัดย่อของทั้ง 4 โครงการ ที่จะทำให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่จะนำมาจัดการในพื้นที่

การจัดการน้ำ (ต.โนนกกอก)

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ที่มาของปัญหาน้ำท่วมหามแห สาเหตุหลักคือ เกิดจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ที่ขาดจิตสำนึก ความรับผิดชอบ เห็นมูลค่าทางเศรษฐกิจมากกว่าคุณค่าทางจิตวิญญาณ และวัฒนธรรม จึงทำลายธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรป่าต้นน้ำท่วมหามแห ด้วยการปลูกพืชเชิงเศรษฐกิจ เช่น ทำไร่อ้อย ปลูกพริก และพืชชนิดอื่นๆ เป็นจำนวนมากๆ ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยเคมีทำลายหน้าดิน และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ไหลลงสู่แหล่งน้ำทำลายสิ่งมีชีวิตกลายเป็นคำใหม่ “ในน้ำมีปลา ในนามีเห็บ” ส่งผลสู่ชุมชนก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายในภาคการเกษตร และการขุดลอกลำห้วยหามแห การสร้างฝายกักเก็บน้ำที่ขาดการมีส่วนร่วม เมื่อจัดเวทีประชุม โดยเชิญหน่วยงาน /องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงประชาชนในชุมชน มาร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิด ปัญหาแนวทางแก้ไขปัญหามหาการขาดแคลนน้ำที่เกิดขึ้นและการจัดการน้ำที่เหมาะสม การค้นหาบุคคลต้นแบบของกลุ่มผู้ใช้น้ำลำห้วยหามแห หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 3, หมู่ที่ 7 ได้ข้อสรุปในการจัดการ แก้ไข คือกิจกรรมการสร้างเวทีร่วมกัน สร้างกฎกติการ่วมกัน ประกาศเจตนารมณ์ของกลุ่มผู้ใช้น้ำ กำหนดพื้นที่ให้เป็นวังปลา ปลาถาวร และสัตว์ในน้ำ การอนุรักษ์น้ำลำน้ำ การฟื้นฟูประเพณีบุญสืบชะตาน้ำ การสร้างจิตสำนึกทำให้พระกับชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้น ได้ค้นพบว่างานบุญยังเป็นรูปแบบที่ใช้แก้ปัญหาได้เป็นจุดประสานใจอย่างแท้จริง พลังกลุ่ม ความสุข การฟังด้วยใจที่เคารพ กล่าวคือฟังคนอื่นพูดจนจบก่อน แล้วจึงนำเสนอความคิดของตนเอง เป็นการให้เกียรติคนพูด อันเป็นมงคลชีวิตเรื่องพหูสูตร 4 รู้จักใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายมากขึ้น มีจิตใจที่มองเห็นคุณค่าและประโยชน์จากธรรมชาติ จัดการน้ำท่วมหามแหอย่างเหมาะสมโดยการมีส่วนร่วมผ่านพุทธธรรม ได้อาศัยวิธีการต่อไปนี้ในการผลักดันให้งานไปสู่ความสำเร็จ หลักการนั่งสมาธิและการสนทนาธรรมก่อนและระหว่างการประชุม มีผลทำให้จิตใจสงบ มีสมาธิในการฟัง มีความสุขกับการแลกเปลี่ยน งานวิจัยดูได้จากที่นักวิจัยพยามสื่อความหมาย และการแสดงออก การทำความดี อดทน มีความเพียรพยายาม เมตตา ช่วยเหลือ จิตสำนึก ทำให้ดีสุด แม้ว่าจะเหนื่อยหนัก แต่สุดท้ายก็ประทับใจที่ตนเองจะได้มีส่วนร่วมเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหามหาทางสังคม ปฏิบัติในสัมมาอาชีพ กับวิถีชีวิตประจำวันงานวิจัยไม่เคยปิดกั้นการมีส่วนร่วม และพร้อมให้ออกาสกับบุคคลทั่วไป

ข้อมูลจากงานวิจัยทำให้เห็นรูปธรรมของการจัดการน้ำท่วมหามแหดังนี้ 1) เพิ่มปริมาณฝายอย่างน้อย 4 ฝายเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนได้จริง 2) สนับสนุนให้มีเกษตรกรต้นแบบประหยัดน้ำ (เกษตรกรที่ดีดั้งเดิม) เหมาะสำหรับภูมิโนนที่ขาดแคลนน้ำ อยู่ได้อย่างมีความสุขและไม่มีหนี้สิน 3) สนับสนุนภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เช่น “กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำลำห้วยหามแห”

การจัดการป่า (ต.บ้านบัว)

โครงการ รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร ภูมิศึกษา ป่าโป่งขาม โนนเค็งขวาง และป่าภูกระแต บ้านแก่น้อย ม.3 บ้านเขาวา ม.5 บ้านหามแห ม.8 ต.บ้านบัว อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ ภูมิเวศน์ของตำบลบ้านบัวเป็นพื้นที่ที่ติดกับป่าทั้งป่าชุมชน และป่าภูเขียวที่เป็นป่าใหญ่ในพื้นที่ ที่มีพื้นที่ของตำบลบ้านบัวติดกับแนวเขตภูเขียว ทำให้ผู้คนของตำบลบ้านบัวมีความผูกพันกับป่ามาตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงวัยแก่เฒ่า เริ่มต้นตั้งแต่วันแรกเกิดยังได้ใช้ไม้พื้นมาช่วยในการอยู่ไฟต้มน้ำอาบ ดมยาสมุนไพร หุงหาอาหาร ให้กับลูกน้อยและแม่ผู้ให้กำเนิด จนตราบถึงวันสิ้นลมหายใจของผู้คนก็ยังได้ใช้ไม้ ไม้ถ่านที่แปรรูปมาจากไม้ มาช่วยในการเผาผลาญร่างกายที่ไร้ลมหายใจของคนให้เป็นสุขผองหมดสิ้นไปตามพิธีทางพุทธศาสนา จึงพอสรุปในช่วงแรกได้ว่าคนเราได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้นั้นตั้งแต่วันแรกเกิดจนถึงวันตาย ปัจจุบันผู้ที่ประจำอยู่กับชุมชนก็เกิดความต้องการทรัพยากรในพื้นที่เพื่อมาแปรสภาพเป็นเงินตรา เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้การแสวงหาวัตถุดิบที่เกิดขึ้นในชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่ามีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นทุกปีโดยเฉพาะในด้านอาหารที่ใช้บริโภค เกิดการสรรหาการใช้อย่างไม่มีขีดจำกัด จึงส่งผลกระทบกับป่าชุมชนในตำบลบ้านบัวที่กำลังค่อนข้างสมบูรณ์และเป็นแหล่งผลิตอาหารจากธรรมชาติให้ชุมชนได้บริโภคเป็นประจำทุกปี ซึ่งหากชุมชนไม่หาวิธีการจัดการใช้ประโยชน์จากป่าอาจจะทำให้อาหารจากป่าและแหล่งที่เกิดอาหารต้องลดลงถูกทำลายไป จากการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งกระตุ้นเน้นให้คนในชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาด้วยตัวชุมชนเอง โดยเริ่มต้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนในอดีตที่มีสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับป่า ทำให้ทราบว่าในอดีตมีการใช้ประโยชน์ทั้งในด้านปัจจัย 4 คือ สิ่งปลูกสร้าง เครื่องนุ่งห่ม อาหารและยารักษาโรค คนในอดีตยังใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญา มาเสริมสร้างจิตสำนึกลูกหลาน ให้ระลึกเห็นคุณค่าความดีกับผู้มีคุณอุปการคุณคือป่าไม้ ที่ให้อาหารต่อเรา การวิจัยครั้งนี้ยังได้ค้นพบข้อมูลของมูลค่าประเภทอาหารที่เกิดจากป่าชุมชนทั้ง 3 ป่า มีมูลค่าสูงถึง 2,834,930 บาท ในปี 2554 นับว่าเป็นมูลค่าที่เกิดขึ้นไม่น้อยในแต่ละปี และประเภทของพืชและสัตว์ที่หาได้จากป่าชุมชนทั้ง 3 ป่า ที่นิยมนำมาใช้สำหรับประกอบอาหารและขายสร้างรายได้นั้น มีถึง 88 ชนิด ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติทุกปี ขบวนการขับเคลื่อนของงานวิจัยป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งอาหาร ได้สร้างกลุ่มคนที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่ารักษาสิ่งแวดล้อม ได้ลุกขึ้นมาปกป้องทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วยกัน อีกทั้งยังได้พัฒนาศักยภาพตัวเอง ประสานหาผู้เกี่ยวข้องกับป่าทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้มาร่วมกิจกรรมต่างๆที่เกิดผลดีต่อป่าชุมชนเป็นผลสำเร็จ ทำให้หลายๆกลุ่มคน หลายหน่วยงานได้รู้จักป่าชุมชนโป่งขาม ป่าชุมชนเค็งขวาง และป่าชุมชนภูกระแต และได้ตระหนักเห็นประโยชน์และคุณค่าที่เกิดจากป่าให้กับชุมชน

เรื่องขยะกับป่ากลายเป็นปัญหาของชุมชนรอบป่าภูกระแต โดยชาวบ้านที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์นำขยะมาทิ้งในป่าภูกระแต และยังฉวยโอกาสตัดไม้ และการหาผลผลิตจากป่าเชิงธุรกิจแบบไร้จิตสำนึก

ในการอนุรักษ์ เป็นปัญหาสำคัญของป่าในขณะนี้ เห็นควรให้มีการได้พูดคุยระหว่างท้องถิ่นทั้ง 4 ตำบลและคณะกรรมการป่าที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย ในเรื่องกติกาป่า การจัดการป่า ขยะ ก็จะช่วยเหลือให้การอนุรักษ์พื้นที่ป่าอย่างมีส่วนร่วมและอย่างมีจิตสำนึกได้เกิดขึ้น

การเกษตรพึ่งตน (ตำบลหนองข่า)

โครงการวิจัยรูปแบบเกษตรเพื่อการพึ่งพาตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ กรณีศึกษา บ้านท่าครือ หมู่ 3 , บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 , บ้านห้วยยางคำ หมู่ 7 ,บ้านหนองโสน หมู่ 11 ตำบลหนองข่า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ปัญหาในการทำการเกษตรของชุมชนตำบลหนองข่า สาเหตุหลักเกิดจากสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันซึ่งแบ่งออกได้ 3 แบบ คือ พื้นที่ราบติดลำห้วย,พื้นที่ลาดเอียง,พื้นที่สูงและภูเขา สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ติดภูเขาเขียวและชนาบขาวกับพื้นที่ป่าภูกระแต สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล มีฝนตกในปริมาณที่น้อย ทั้งช่วงนานแล้งซ้ำซาก สภาพดินที่เสื่อมโทรมเนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชและวัชพืชติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน นับวันมีจำนวนเพิ่มมากยิ่งขึ้น ลำห้วยแหล่งน้ำทางธรรมชาติดินเงินไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการทำการเกษตรได้ตลอดปี บางส่วนถูกถมกลายเป็นพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรใน 1 แปลงมีดินอยู่หลายลักษณะ มีทั้งดินเหนียว ดินทราย ดินเหนียวปนทราย ดินเปรี้ยว ดินหินตบควาย (เป็นก้อนหินที่มีสีน้ำตาลเข้มเหมือนสีตบควาย ลักษณะเป็นชั้นๆ เป็นก้อนฟูง่าย เมื่อฝนลงจะเป็นดินทราย) การเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่เพิ่มมากขึ้นพื้นที่ทำการเกษตรจึงลดลงวิถีชีวิตที่ต้องเร่งรีบตามระบบสังคม เศรษฐกิจ การเสื่อมถอยของขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีวัฒนธรรม เห็นแก่ตัว ขาดศีลธรรมในการใช้ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

การปรับเปลี่ยนแนวคิด นำรูปแบบในการทำการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่โดยการนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา “หลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา” มาใช้ในการดูแลเอาใจใส่และใส่ใจ ค่อยทำค่อยเป็นค่อยไป “ช้า ๆ ได้พร้าเล่มงาม”จากคำสุภาษิตคำสอนโบราณ

การเพาะปลูกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ จะไม่ใช้สารเคมีทุกชนิดเนื่องจากทำให้พื้นที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตร เนื่องจากสารเคมีจะทำให้ดินไม่มีอินทรีย์วัตถุ และสัตว์เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ไม่สามารถมาอาศัยอยู่ได้ รวมทั้งไม่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยของคน เพราะจะทำให้ได้รับสารพิษและเจ็บป่วย อีกทั้งยังเกิดภาวะหนี้สินเพราะการซื้อปัจจัยการผลิต จากตลาดทุกเรื่องทำให้ต้นทุนสูงขึ้น การไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้แม้แต่เรื่องปุ๋ยอันเป็นปัจจัยการผลิต และเรื่องอาหารการกิน ทำให้ต้องไปหาเงินจากต่างถิ่นมาใช้หนี้และแลกข้าวปลาอาหารเพื่อความอยู่รอด ครอบครัวต้องอยู่แยกกัน

การเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ จึงเน้นการปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสม ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก จากมูลสัตว์ บางครอบครัวได้อาศัยความลาดเอียงของพื้นที่สูงต่ำ ตักคอกสัตว์ เลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด ไก่ เพื่อให้ได้มูลสัตว์มาทำการเกษตร และจำหน่ายเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว

นอกจากนี้การปลูกพืชผสมผสานที่มีความหลากหลายจะช่วยลดปริมาณของโรคพืชและแมลง อันเป็นความมั่นคงด้านอาหารของครอบครัว

ถ้าเป็นที่ราบดิดลาห้วยขุดบ่อเลี้ยงปลาช่วงฤดูฝนก็ทำนาปลูกข้าว หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต ก็ปลูกพืชหมุนเวียน ประเภท แตงไทย แตงโม ที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรไม่น้อย พื้นที่ลาดเอียงเกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกอ้อย ปลูกมัน ปลูกยางพารา สำหรับคนที่ต้องการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเองจะมีการปรับพื้นที่ให้ราบเรียบเสมอกันเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้มากขึ้นและแก้ปัญหาปลูกต้นข้าว พื้นที่สูงก็ปลูกพืชที่มีอายุสั้นประเภท พริก และพืชผักสวนครัว “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” เหลือก็จะนำไปขายเพิ่มรายได้ หรือปลูกเพื่อจำหน่ายก็ได้แหล่งน้ำ เนื่องจากเกษตรกรในตำบลหนองข่าอยู่นอกเขตชลประทาน เป็นพื้นที่แล้งซ้ำซาก เกษตรกรก็ได้มีการขุดเจาะบ่อบาดาลเพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร เป็นวิธีที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ แต่ก็ยังประสบปัญหาน้ำในดินมีน้อยและลึก การขุดเจาะบางพื้นที่เครื่องเล็กไม่สามารถขุดเจาะได้ ต้องใช้เครื่องขุดเจาะที่มีขนาดใหญ่ซึ่งต้องจ่ายในการขุดเจาะบ่อละ 25,000-40,000 บาท เสียทีเดียว

ที่สำคัญคือการที่เกษตรกรมีจิตที่มั่นคงต่ออุดมการณ์ที่จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า คน สัตว์ที่ร่วมอาศัยอยู่ร่วมกัน และมีพัฒนาการต่อเรื่องคุณธรรมในจิตใจตามลำดับ สำหรับรายได้ของเกษตรกรมีพอเพียงที่จะปลดหนี้และไม่ทำให้เกิดหนี้สินเพิ่มเติม อันเป็นความหมายของเกษตรพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

ลดหนี้สิน (ต.บ้านเคื่อง)

ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ที่มาของปัญหาหนี้สิน สาเหตุหลักคือการลงทุนด้านการเกษตร ค่าอาหารและการศึกษาของบุตรหลานตลอดจนค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองเรื่องการพนัน การกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ส่วนใหญ่ร้อยละ 90 กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) แหล่งทุนในชุมชน เมื่อจัดเวทีประชุม โดยเชิญหน่วยงานรัฐ (พัฒนาการ) องค์การบริหารเทศบาลตำบล (นายก) ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงประชาชนในชุมชน และพระ มาร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิด ปัญหา แนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหานี้หนี้ที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านเคื่องพัฒนาม. 16 ได้ข้อสรุปในการจัดการ แก้ไข คือกิจกรรมการลดรายจ่ายการเลิกเหล้าในงานศพ เพื่อลดรายจ่ายในส่วนเครื่องคัมมิมเน (สุรา) และเพื่อสร้างเสริมสุขภาพให้แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ โดยกระตุ้นและส่งเสริมให้ในงานศพมีเครื่องคัมมิมเนไฟร เช่น น้ำดื่มคลอโรฟิลล์ น้ำตะไคร้ น้ำผลไม้ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน และเพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงภูมิปัญญาและต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ควรอนุรักษ์ หน่วยงานภาครัฐ พัฒนาการตำบล ให้การติดตามช่วยเหลือ องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุน และช่วยเหลือในด้านงบประมาณ โดยใช้งบ สปสช. สมทบให้กับงานศพที่ปลอดเหล้า และการส่งเสริมให้ความรู้ การก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม และให้เกิดความรัก ความหวงแหน และมีความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยใช้หลักความ

พอเพียงและยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อปริหานิยธรรม 7 หลักอริยสัจ 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต และมีการทำบุญชักรวเรือน เพื่อบันทึกรายรับ-รายจ่ายในแต่ละวัน ถือว่าเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาที่สำคัญที่สุด ที่ทำให้ทราบว่าข้อมูลครัวเรือนทำให้คนสามารถปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมการใช้จ่ายเปลี่ยนไป และสามารถลดหนี้สินได้บางส่วนแม้จะไม่ใช่ว่าทั้งหมด การรู้ที่มาที่ไปของเงินทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและมองหาทางออกเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย การทำงานวิจัยเรื่องใดก็ตามหากคน “กลุ่มเป้าหมาย” ไม่เข้าใจในเรื่องที่จะทำหรือจุดประสงค์แล้วการดำเนินงานจะมีปัญหาและจะสำเร็จได้ยาก ดังนั้นควรจัดฝึกอบรมหรือประชุมสัมมนาเพิ่มความรู้และความเข้าใจในการทำบุญชักรวเรือนให้ถ่ายทอดคนปกติระดับชาวบ้านและควรเป็นบัญชีแบบง่ายเพื่อพัฒนาต่อความรู้ความเข้าใจของบุคคลทั่วไป ประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยให้บุคคลทั่วไปทราบ การนำหลักพุทธธรรมเข้ามาใช้ในงานวิจัยด้วยเรื่องดังนี้ เช่น หลักพรหมวิหาร 4 ที่เหมาะกับผู้บริหารระดับสูงหลักโยนิโสมนสิการใช้สำหรับการพัฒนาตนเอง

4.5.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการนำเอาอัตลักษณ์รากเหง้ามาแก้ปัญหาในระดับพื้นที่

ปกติการพัฒนาแยกส่วนออกจากประเพณีวัฒนธรรม อันเป็นมิติทางใจ งานบุญประเพณีเป็นเครื่องสะท้อนพลัง ความสุข ความสามัคคีของชุมชน เป็นเหตุผลว่าเมื่อชุมชนได้ยกเอาประเพณีมาใช้ผนวกเข้ากับการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ของตนจึงได้รับความร่วมมือทุกครั้ง

ประเพณีสืบชะตาน้ำ

ใช้พื้นที่วังปลาในระบบนิเวศที่ปลาได้สูญหายไปเพราะการขุดลอกคลอง ทำให้เราได้รู้ว่าการขุดลอกคลองที่มีมาตรฐานเดียวกันส่งผลกระทบต่อพื้นที่นาสูญหายไป วังปลาหาย พื้นที่ปลูกผักของชุมชนหาย เมื่อนิเวศหายประเพณีสืบชะตาน้ำก็หายไปด้วย ขณะที่ปริมาณน้ำยังไม่เพียงพอเนื่องจากฝายดินพังบ่อด้วย ทางเลือกทางออกของเรื่องนี้ การขุดลอกคลองควรใช้แนวคิดเกษตรยั่งยืน สามารถขุดลอกอย่างยืดหยุ่นไปตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน การขุดลอกสามารถส่งผลให้มีนิเวศที่สวยงาม จุดที่ลึก จุดที่ตื้น คงสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติได้ด้วยและมีพื้นที่กักเก็บน้ำด้วย ที่สำคัญชาวบ้านมีส่วนร่วมได้น่าจะเป็นทางเลือกให้กับชุมชน

ปัญหาหลักของพื้นที่นี้คือการขาดแคลนน้ำทางการเกษตร สิ่งที่น่ากังวลและชาวบ้านร่วมกันทำคือออกกฎหมายปลูกข้าวนาปรัง เพราะข้าวนาปรังใช้น้ำค่อนข้างมาก ทำให้พอฤดูแล้งปัญหาให้เบาบางไป

ข้อเสนอแนะ

1. การแก้ปัญหการขุดลอกคลองรอบคอบน่าจะให้คณะกรรมการ 5 หมู่บ้านได้มีส่วนร่วม

2. นักวิจัยน่าจะมีการคำนวณพืชแต่ละอย่างใช้น้ำเท่าไร มากน้อยต่างกันอย่างไร เพื่อกำหนดเป็นแผนการปลูกพืชของชุมชน เช่น ปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย
3. กรมประมงมีแผนงานให้พื้นที่วิจัยเป็นวังปลาถาวร โดยอนุเคราะห์ลูกปลาทุกๆ ละ 2 ครั้ง นักวิจัยและชาวบ้านตั้งใจจะให้ไม้ประเพณีสืบชะตาน้ำกำกับการฟื้นฟูวังปลาเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ไปตลอด ทางท้องที่ท้องถิ่นน่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อความสะดวกสมานสามัคคีในชุมชน และเพิ่มพื้นที่วังปลาไปยังหมู่บ้านอื่น

ประเพณีสงกรานต์

เป็นประเพณีที่มีเฉพาะถิ่นของภูกระแต ทุกขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 ของทุกปี ไม่เหมือนใคร นำสืบหาว่าประเพณีนี้ทำไมไม่เหมือนใคร ชาวบ้านทั้ง 4 ตำบลจะขึ้นสงกรานต์พร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย แต่ประเพณีสงกรานต์รวมนี้ขาดช่วงไป 8 ปี มีเพียงตำบลโนนกกตำบลเดิวยังคงสืบสานอยู่ นักวิจัยคาดว่าการหายไปของประเพณีสืบเนื่องจากปัญหาภายในชุมชน จึงได้ฟื้นฟูประเพณีและรื้อฟื้นความรักความผูกพันกันขึ้นมาใหม่ ทั้งชาวบ้านทั้งผู้นำท้องถิ่นทั้ง 4 ตำบล ได้มาร่วมในทีเดียวกันทำในสิ่งที่เป็ณกุศลร่วมกัน และหากิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์ คือการทำบุญผ้าป่าจากตำบลต่างๆ เพื่อสร้างพระพุทธรูปใหญ่บนเขาภูกระแตและมีประเพณีบวชป่า เป็นประเพณีซ้อนประเพณีเข้าไปเพราะหวังผลในด้านการอนุรักษ์ ประเพณีนี้น่าจะสืบสานต่อไปเพื่อเป็นจุดของความรักรักความสามัคคี ความสุข พลัง มีทัศนคติไปในทางเดียวกัน คือรักป่า รักบ้าน รักถิ่น รักพี่น้อง นำไปสู่การอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

วัฒนธรรมงานศพ

เป็นวัฒนธรรมงานศพ น่าจะช่วยให้ข้อคิดการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท แต่การดื่มเหล้าและเล่นการพนัน เป็นการกระทำที่ตรงข้าม และก่อหนี้สินอย่างมาก

บทบาทพระเป็นสิ่งที่เด่นในโครงการนี้ พระครูโพธิธรรมประยุตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ้านเคื้องถึงกับประกาศไม่ไปสวดให้ถ้ายังดื่มเหล้าในงานศพ แต่ยังมีความละมุนละม่อมโดยให้เหตุผลกับเจ้าภาพแล้วถามความสมัครใจ จากการยกเลิกการดื่มเหล้าส่งผลให้เกิดการลดหนี้สินไป 23,500 บาทต่องานต่อ 1 ราย งานนี้ยังได้รับการหนุนเสริมอย่างต่อเนื่องจากนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านเคื้อง (นายประเทือง ธรรมโชติ)

การบวชป่า

ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะดินน้ำป่า เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนา ในหมวดมงคลชีวิตที่ 25 ซึ่งนักวิจัยการจัดการน้ำและการจัดการป่า นำมาใช้กับโครงการด้วยการให้บทบาทกับพระสงฆ์ในการเทศน์ให้ฟัง เป็นผู้นำพิธีกรรมสืบชะตาน้ำและบวชป่า น่าสนใจว่าหลักธรรมนี้ยังสามารถนำมาใช้ได้ต่อไปหรือไม่หลังจากจบวิจัยแล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าพระภิกษุสงฆ์และผู้นำท้องถิ่นจะให้ความสำคัญต่อไป

หลักคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การโยยไขความสัมพันธระหว่างดิน น้ำ ป่า หนีสิน และการเกษตร ถือเป็วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการตามแบบฉบับของศาสนาพุทธ ซึ่งนักวิจัยหนองขาไดมองเห็ว่า การใช้สารเคมีเป็นการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ทำใหผลผลิตไมดี ปลาบูกึ่งหอยดาอาหารไมปลอดภัย กระทบต่อสุขภาพ ร่ายจ่ยครวเรือนสูง ทำใหเป็นหนีสินในที่สุด ทางออกคือการเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรเป็น การเกษตรปลอดสารเคมีและใหเกิดวัฏจักรพึ่งตนเอง ทำใหดินน้ำป่าฟื้นความสมดุลไดในแปลงนาสวนของตนเอง

4.5.3 ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนรอบป่าภูกระแต

ตามที่คุณเพชร สุวรรณเลิศ สำนักประกันคุณภาพ ไดใหความหมายของระบบและกลไก ในที่ประชุมผู้บริหารครั้งที่ 9/2552 ตามเอกสารหมายเลข 2 ซึ่งเพิ่มเติมจากคู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2551

ระบบ (System) ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ (Objective) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) **ระบบ (System) จะเน้นที่กระบวนการ** หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีการกำหนดอย่างชัดเจนว่าต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้ไดผลออกมาตามที่ต้องการ ขั้นตอนการปฏิบัติงานจะต้องปรากฏให้ทราบโดยทั่วกัน ไม่ว่าจะในรูปของเอกสารหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือโดยวิธีการอื่น ๆ

กลไก (Mechanism) หมายถึง สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดองค์กร หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลให้เป็นผู้ดำเนินงาน ดังนั้นนักวิจัยจึงขอสรุปงานวิจัยรอบป่าภูกระแตดังนี้

ระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนรอบป่าภูกระแต

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนรอบป่าภูกระแต

ปัจจัยนำเข้า : องค์กรเครือข่ายเกษตรกรดินญ หน่วยงานราชการ หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล ชาวบ้าน NGO พระสงฆ์

กระบวนการ :

1. ผลักดันองค์ความรู้จากงานวิจัยทั้ง 4 เรื่องสู่การปฏิบัติจริงในเรื่อง

- การจัดการป่าเป็นแหล่งอาหาร
- การจัดการน้ำ
- การเกษตรที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- การจัดการปัญหาน้ำสิน

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการนำเอาอัตลักษณ์รากเหง้ามาแก้ปัญหาระดับพื้นที่

- ประเพณีสืบชะตาน้ำ
- ประเพณีสงกรานต์
- วัฒนธรรมงานศพ
- การบวชป่า
- หลักคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ผลผลิต :

การทำการเกษตรที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ส่งผลให้หนี้สินลด และมีสภาพผืนดินมีความเหมาะสมต่อการเกษตร ทำให้มีอาหารที่ปลอดภัยและเพียงพอเป็นรายได้หล่อเลี้ยงครอบครัว มีป่าเป็นแหล่งอาหารที่เพียงพอและสร้างรายได้ให้คนในชุมชน มีปริมาณน้ำที่พอเพียงกับการเกษตร

กลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนรอบป่าภูกระแต

สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้ ได้แก่ การจัดสรรทรัพยากร การจัดองค์กรหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลให้เป็นผู้ดำเนินงาน

การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การทำน้ายาล้างจานด้วยหมากเว่อ
2. สร้างเพิ่มหรือทดแทนของเดิมที่เสื่อมสภาพ เช่น การปลูกป่า การเลี้ยงสัตว์ที่สามารถให้มูลสัตว์ การทำน้าหมักหรือปุ๋ยหมัก
3. การปกป้องทรัพยากรจากบุคคลภายนอกที่ไม่เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ เช่น ป่าชุมชนรอบพื้นที่ป่าภูกระแต

การจัดองค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ที่ผ่านมาหน่วยงานที่รับผิดชอบงานวิจัยได้แก่เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนเพื่อการพัฒนา

ซึ่งมีรูปแบบของคณะกรรมการ มีการระบุบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการประชุม มีการจัดทำวาระการประชุม การใช้เทคโนโลยีในการทำงาน เช่น อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ ความพร้อมเรื่องอาหาร สถานที่ศูนย์ฝึกอบรมของชาวบ้าน เป็นปัจจัยสนับสนุนการทำงาน การให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีการพยายามขับเคลื่อนงานในระดับพื้นที่ เช่น การปฏิบัติงานในพื้นที่ด้วยความตั้งใจ การลงไปให้กำลังใจคนทำงานในพื้นที่ 4 ตำบล การประชาสัมพันธ์และสร้างความสัมพันธ์ในระดับพื้นที่ ผลการทำงานเป็นไปตามที่วางไว้ได้ผลดีระดับหนึ่ง

แต่ปัญหาและอุปสรรคที่เป็นบทเรียนการทำงาน ที่อาจเป็นผลกระทบทำให้ไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนรอบป่าภูกระแตได้ จะมาจาก

1. แม้ว่ามีการทำงานร่วมกัน มีการประชุมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่ยังคงการตัดสินใจปัญหาร่วมกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดข้อขัดแย้งปัญหาให้พอกพูน ขาดการแก้ไข
2. การมีโครงสร้างหน้าที่แต่ทุกคนยังอยู่ในช่วงการเรียนรู้ ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างครบถ้วน ขาดทักษะ และประสิทธิภาพ เช่น การขาดการประชุม การจัดทำระบบบัญชีที่ไม่มีประสิทธิภาพ
3. มีการเปลี่ยนแปลงคนทำงานแบบด้านความรู้สึกของส่วนรวม เกิดปัญหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน แยกกันทำงาน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ภูกระแต มีลักษณะเป็นภูเขาหินขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในอำเภอเกษตรสมบูรณ์ มีพื้นที่ทั้งหมด 7,600 ไร่ มีอาณาเขตครอบคลุม 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลบ้านบัว ตำบลหนองข่า และตำบลโนนกอก มีประชากรทั้งหมด 108,896 คน ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ป่าภูกระแตยังเป็นป่าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม มาตั้งแต่สมัยทวารวดี จากหลักฐานโบราณวัตถุ โบราณสถานที่มียูรารอบภู แต่ต่อมาได้อพยพไปตั้งหลักแหล่งที่อื่นเนื่องจากภัยสงครามพื้นที่จึงปล่อยรกร้าง

ราวปลายรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2450 นายสา ภูมิমনาว ชาวบ้านหมากนาว ได้ชักชวนและรวบรวมญาติพี่น้องเดินทางอพยพ หนีภัยไข้ทรพิษ มาร่วมกันก่อตั้งและบูรณะหมู่บ้านเมืองกลางบริเวณตำบลบ้านเคื่อ ขึ้นใหม่อีกครั้ง จนมีประชากรย้ายมาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ป่าภูกระแตจึงได้ทวีความสำคัญขึ้นทั้งมีไม้ไผ่ใช้สอยสร้างบ้านเรือนอาศัยคุ้มภัย บรรดาสัตว์บางตัวยังได้เป็นอาหาร และแมกไม้สมุนไพรล้วนใช้ปรุงเป็นยาเจ็บไข้ได้ป่วย

ผู้คนและวัฒนธรรมจึงยังคงอยู่คู่กับผืนแผ่นดินเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นการนับถือพุทธศาสนา รวมถึง ฮีต 12 กอง 14 ประเพณีโบราณของชาวบ้าน 4 ตำบลร่วมกันสรงน้ำพระวัดถ้าภูกระแต ช่วงสงกรานต์ ความสัมพันธ์เป็นแบบญาติพี่น้องแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2514 รัฐบาลใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ทำให้มีนายทุนเข้ามาทำป่าไม้ (เกิดการสัมปทานป่า) ภูกระแตก็เหลือแต่ชื่อ มีการจับจองพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ชาวบ้านต้องพัฒนาตัวเอง เงินนำหน้าเอาไฟฟ้า เอาถนนมาให้ สิ่งตามมาคือ มีหนี้สิน มีการรุกพื้นที่ป่า มีการพลัดพรากจากครอบครัวเพื่อทำงาน ภัยพิบัติ ความแห้งแล้ง ลำห้วยตื้นเขิน ดินเสื่อม

ความเสื่อมโทรมและการบุกรุกป่าอันภูกระแต อันเป็นแนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จึงมีหน่วยงานให้ความสำคัญที่จะฟื้นฟูสภาพป่า ในปี พ.ศ. 2537-2540 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย โดย หัวหน้าเขตรักษาป่าภูเขียว และกำนัน 4 ตำบลช่วยกันฟื้นฟูสภาพป่า แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะการเน้นการปลูกป่าแต่ขาดส่วนร่วมจากชุมชน พ.ศ.2541 กลุ่มนักอนุรักษ์ นักวิชาการ และ NGO ในพื้นที่จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านเกษตรกรรมดินภูเพื่อการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม” เป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้นับในชุมชนบริเวณรอบป่าภูกระแตให้ดีขึ้นควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่า) ในท้องถิ่น

การดำเนินงานขององค์กรเครือข่ายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 – 2550 มีลักษณะขึ้นๆ ลงๆ เป็นช่วงๆ ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนปัจจัยแหล่งทุนจากภายนอก และการดำเนินงานภายในขององค์กรเอง

การดำเนินงานอันเป็นหัวใจของความสำเร็จของเครือข่าย ได้แก่ การสนับสนุนให้กลุ่มออมทรัพย์พึ่งตนเองได้ โดยลงไปสนับสนุนเกือบทุกหมู่บ้าน แต่เนื่องจากการฝนแล้งไม่ได้ผลผลิต และขาดความรับผิดชอบในการส่งเงินคืน ตลอดจนการจัดทำระบบบัญชีที่ขาดประสิทธิภาพ จึงเกิดความรู้สึกไม่ถ้อยกัน งานของกลุ่มและเครือข่ายก็เข้าสู่ช่วงขาลง แต่ป่าไม้กลับเริ่มฟื้นตัวให้เห็นเป็นป่าชุมชนรอบภูกระแต ทุกตำบลมีป่าชุมชนที่จะต้องดูแลด้วยตนเอง

พ.ศ.2552-2553 มีการรวมตัวกันอีกครั้งของคณะกรรมการเครือข่ายฯ เพื่อเขียนโครงการเสนอกับสำนักงานสนับสนุนทุนวิจัย (สกว.) ฝ่ายชุมชนและสังคม และสถานทูตญี่ปุ่น

จากการประชุมกับพันธมิตรเครือข่ายรอบภูกระแตเพื่อเก็บข้อมูลสภาพปัญหาของภูกระแต ซึ่งสรุปได้ 4 เรื่อง ได้แก่ปัญหาเรื่องปากท้อง ปัญหาแล้งซ้ำซาก ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาไม่มีอาชีพที่มั่นคง การเขียนโครงการเพื่อเสนอ สกว.จึงเป็น 5 โครงการ 4 เรื่องได้แก่

1. โครงการวิจัยการศึกษาแนวทางการจัดการน้ำลำห้วยหามแหด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ภูมิศึกษา บ้านนกกเจ้าหมู่ที่ 2 บ้านโสกเชือกหมู่ที่ 3 บ้านสระหมู่ที่ 7 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการ ได้แก่ นายประมวล บัวสระ
2. โครงการวิจัย รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร ภูมิศึกษา ป่าโป่งขามโนนเด่นขาวและป่าภูกระแต ตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ มีหัวหน้าโครงการ ได้แก่ คุณสุวิธ เฮ้ากอก
3. โครงการ รูปแบบการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ภูมิศึกษา บ้านท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางดำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11 ตำบลหนองข่า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการ ได้แก่ นายอรร่า เสมอไวซ์
4. โครงการกระบวนการแก้ไขปัญหาน้ำสินของชุมชนบ้านเคื่อพัฒนา ม.16 ตำบลบ้านเคื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์จังหวัดชัยภูมิ หัวหน้าโครงการ ได้แก่ นายร้อย หาญกุดละ
5. โครงการ “ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เครือข่ายรอบภูกระแต ภูมิศึกษา พื้นที่ 4 ตำบลโนนกก ตำบลบ้านเคื่อ ตำบลหนองข่า ตำบลบ้านบัว อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ” หัวหน้าโครงการได้แก่นายหนูไพร โสข้าเก่า

หรือเรียกอย่างย่อ ได้แก่ การจัดการน้ำ (ต.โนนกก) การจัดการป่า (ต.บ้านบัว) การพึ่งตนเองในสภาพพื้นที่ (ต.หนองข่า) หนี้สิน (ต.บ้านเคื่อ) ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

“โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูกระแต ” จะเน้นการศึกษาดตนเองและพัฒนาตนเองเพื่อ ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนอื่น ดังนั้นกิจกรรมวิจัยที่ผ่านมามีเน้นแนวพุทธธรรม ได้แก่

- การรณรงค์เดินธรรมยาตราเพื่อลุ่มน้ำลำปะทาว เพื่อรักษาภูแลนคา
สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ตัวของคณะกรรมการเครือข่ายได้มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้งด้านการทำสมาธิ การกำหนดจิตภาวนา การอยู่กับธรรมชาติแบบไม่เบียดเบียนธรรมชาติการทำให้ตนเองมอง และการรักษาศีลเป็นต้น
- กิจกรรมงาน พลังกลุ่ม ความสุข
ได้ความรู้สึกที่แน่นแฟ้นระหว่างทีมงาน ได้ความเชื่อมั่นในตัวเองและทีมงาน หลักการทำงานอย่างมีส่วนร่วม การให้อภัย การมีสติ สมาธิ
- กิจกรรมสร้างน้ำพระวัดถ้ำภูกระแต
ประเพณีท้องถิ่นที่ปู่ย่าตายาย เป็นพลังที่ทำให้คนในชุมชนรอบป่าภูกระแตยังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งผู้นำระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชนจนถึงผู้เฒ่า แม่บ้าน พ่อบ้าน เด็กๆ รวม 300 – 400 คน ซึ่งอนาคตประโยชน์จากการจัดงานนอกจากจะเติมเต็มความรู้สึกของชุมชนแล้ว ยังใช้เป็นช่วงเวลาของการเผยแพร่ ธรรมะ ผลักดัน กิจกรรมปฏิบัติการจากงานวิจัยของ 4 ตำบลได้อีกด้วย

งานวิจัยชุมชนรอบป่าภูกระแต 4 เรื่อง (ไม่รวมระบบกลไก) สามารถแก้ปัญหาทั้ง 4 เรื่องของชาวบ้านภูกระแตได้ไม่มากนักน้อย โดยมีรูปธรรมที่ชัดเจนจากงานวิจัย ได้แก่

กรณีศึกษาหมู่ 1 และ 16 ตำบลบ้านเดื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์

จากการปรับปรุงวัฒนธรรมงานศพ การพัฒนาตนเองด้วยหลักพุทธธรรม การหันมาลดรายจ่ายครัวเรือนด้วยทุนต้นไม้สมุนไพรในพื้นที่ มีการทำน้ำยาล้างจาน การทำน้ำคลอรีน น้ำมันเชียว ยาหม่องฤทธิ์เย็น การยังคงกิจกรรมเดิมต่อเติมให้เกิดความยั่งยืน เช่น กลุ่มสีข้าวกลึง กลุ่มออมทรัพย์ การนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้กับการประชุมหมู่บ้าน การฝึกเป็นวิทยากรไม่ต้องพึ่งวิทยากรจากภายนอก และยังส่งออกวิทยากรไปอบรมให้ที่ต่างๆ การจัดการดำเนินงานต่างๆ ด้วยตนเอง การเป็นสถานที่ดูงานต้นแบบจากงบประมาณสนับสนุนต่อขอในปีถัดมาจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนสุขภาพ (สสส.)

แม้ว่างานวิจัยจะได้จบลงแล้ว และทีมพี่เลี้ยงงานวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อพยพออกจากพื้นที่แล้ว แต่กลุ่มนักวิจัยเดิมได้ทำการต่อยอด จนได้รับรางวัลระดับ จังหวัดชัยภูมิ โดยเป็นหมู่บ้านต้นแบบของจังหวัดชัยภูมิ 2 ปีซ้อน ในปี 2555-2556

และในปี 2557 ยังได้รับรางวัลรองชนะเลิศ จากการประกวดการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ดีเด่นระดับ จังหวัด ซึ่งล้วนแต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินในปี 2554-2555 ทั้งสิ้น

ทำให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจ และสงสัยว่าทำไมงานวิจัยจบแต่กระบวนการยัง อยู่ได้

ด้วยการทำงานของนักวิจัยกลุ่มนี้เอง ทำให้เกิดการลดรายจ่ายลดหนี้สินได้ค่อนข้างมาก มี สินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนไพรของชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ที่มั่นคง ได้รับคำชมและความสนใจ

กรณีศึกษาโครงการการจัดการน้ำ ต.โนนกกอก

พ่อวิรัตน์ โคตร โนนกกอก เป็นเกษตรกรที่ดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางความแห้งแล้งโดยไม่มี หนี้สิน มีสติปัญญาจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เพียงพอต่อการปลูกข้าวและพืชผักสวนครัว มีชีวิตอยู่ อย่างพอเพียง ไม่พึ่งรูดึงแดง (รถขายกับข้าวในภาคอีสาน) มีความสุข และมีอาหารรับประทานตลอด ทั้งปี (ดู RE ในภาคผนวก)

กรณีศึกษาโครงการเกษตรพึ่งตน ต.หนองข่า

กลุ่มเกษตรกรนำโดยนายอรร่า เสมอไวย ค้นพบแนวทางการทำเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพ พื้นที่ที่เป็นที่ราบลอนคลื่น และพื้นที่ราบลุ่ม โดยไม่ใช้สารเคมีทุกชนิด มีความสุข ไม่มีหนี้สิน และไม่ เพิ่มหนี้ไปจากเดิม (อ่านรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการเกษตรพึ่งตนฯ)

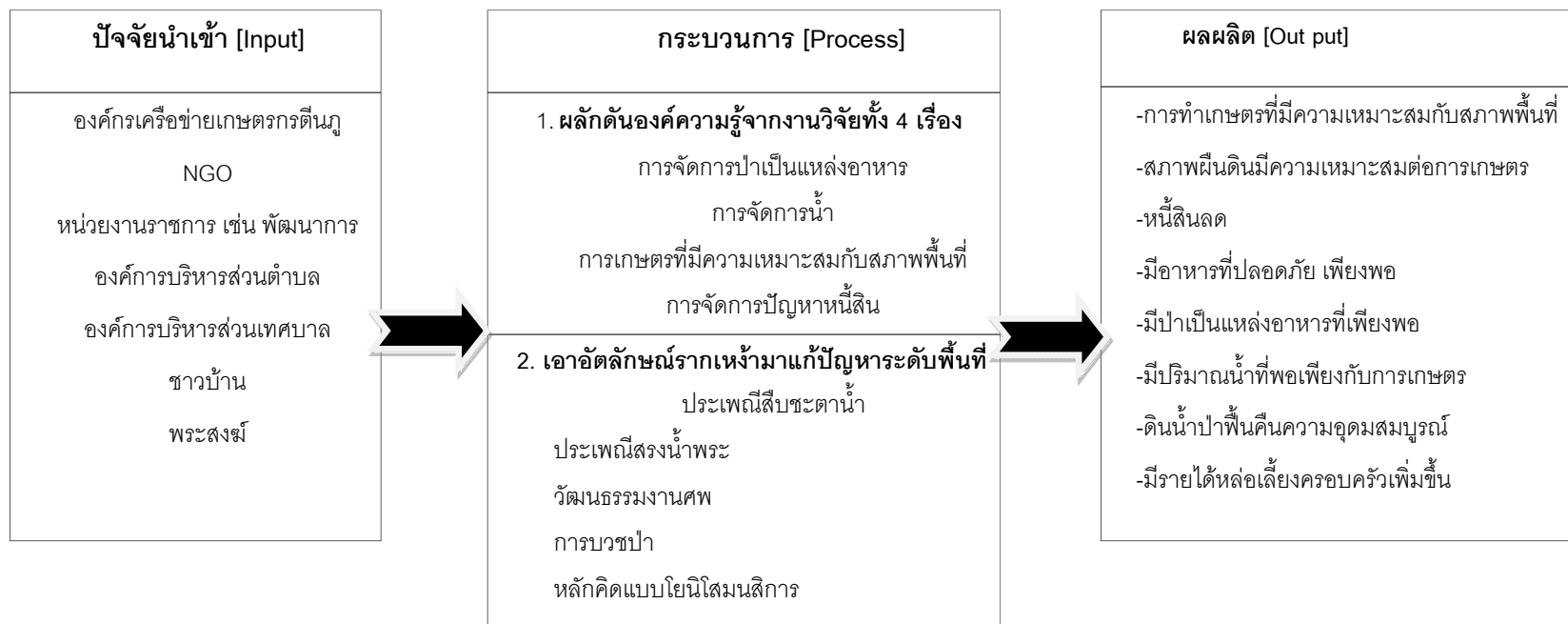
ด้วยองค์ความรู้ที่กล่าวมาทั้งหมด ขอสรุประบบและกลไกที่เหมาะสม ในการเชื่อมโยงภาคี เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนเครือข่ายรอบป่าภูกระแต ดังนี้คือ

เป็นการสกัดองค์ความรู้ปัจจัยความสำเร็จ จากงานวิจัยทั้ง 5 โครงการของภูกระแต

มีปัจจัยนำเข้าคือ องค์กรภาคีต่างๆ และแกนกลางรับผิดชอบคือองค์กรเครือข่ายเกษตรกรดินภู

กระบวนการใช้องค์ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยแก้ไขปัญหา 4 เรื่องได้แก่ปัญหาเรื่องปากท้อง ปัญหาแล้งซ้ำซาก ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และผลผลิตคือการฟื้นดิน น้ำ ป่า และชีวิตของ คน

ระบบการพัฒนาคูณภาพชีวิตคนรอบป่าภูกระแต
วัตถุประสงค์ : เพื่อให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตของคนรอบป่าภูกระแต

แผนผังที่ :

ระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนรอบป่าภูกระแต

ผลจากงานวิจัยทำให้เห็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการขับเคลื่อนงานวิจัยทั้ง 5 เรื่อง แต่การที่จะทำให้สำเร็จโดยทั่วกันนั้นอาศัยเหตุปัจจัยคล้ายโมเดลที่เกิดขึ้นในตำบลบ้านเคื่อง เนื่องจากสามารถสร้างส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยสามารถขยายผลการวิจัยและเป็นจุดดูงานจากชุมชนภายนอกได้

ทั้งนี้มาจากนักวิจัยมีความขยันหมั่นเพียร มีการประสานหน่วยงานรัฐและท้องถิ่นที่ท้องถิ่น รวมถึงสถาบันหลักของชุมชนคือวัด ด้วยการเชิญชวน เล่าสู่กันฟัง ขอความคิดเห็น ขอความช่วยเหลือ หรือขอรูปแบบเครือข่าย มิตรสหาย รวมไปถึงการบริหารจัดการการประชุมให้มีลักษณะคล้ายการประชุมแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเตรียมเรื่องที่จะประชุม การใช้กระดาษปริบชาวจ์เพื่อให้เกิดการติดตามและวิเคราะห์ร่วม การฟังคนอื่นพูดให้จบก่อน มีการสรุป มีการจดบันทึกการประชุม เป็นต้น มีการแบ่งบทบาทหน้าที่เฉลี่ยความรับผิดชอบ ฝึกฝนบุคลากรทั้งระดับผู้นำชุมชนและลูกบ้าน ให้กลายเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ การรับฟังองค์ความรู้ใหม่ๆ การบริหารจัดการการเงินให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และการพัฒนาจิตวิญญาณคัมภีร์ธรรมโอสธผ่านกิจกรรมธรรมชาตรุ่นน้ำลำปะทาว

อนึ่งงานวิจัยกรณีเรื่องป่าเป็นแหล่งอาหาร ถือเป็นเรื่องสำคัญมากเพราะทุกตำบลมีป่าชุมชน และมีมูลค่ามากพอที่จะทำให้ชาวบ้านถูกระแດอยู่อย่างสบายแต่ปัญหาและอุปสรรคในวันนี้ คือ ชาวบ้านซึ่งเป็นดูแลอนุรักษ์ป่าชุมชน กลับไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เนื่องจากมี บุคคลภายนอกเข้ามาครอบงำแสวงหาผลประโยชน์มากเกินไปจนเกินไป โดยไม่คิดว่าอนาคต ช้างหน้าจะมีหน่อมีแนว (มีพันธุ์) เพียงพอที่จะเติบโตต่อไปหรือไม่ และไม่สนใจว่าคนอื่นที่เขาจะ ได้รับประโยชน์ต่อจากคนนั้นยังมีอยู่และทิ้งขยะอีกด้วย ซึ่งปัญหาเหล่านี้ชาวบ้านต้องเป็นผู้แก้ไข ต่อไป โดยต่อออกจากงานวิจัยชุดเดิม กล่าวคือ ทำอย่างไรจึงจะปกป้องพิทักษ์ผลประโยชน์พร้อมไปกับการดูแลรักษาให้เกิดความยั่งยืนด้วย

อย่างไรก็ตาม องค์การเครือข่ายจะขึ้นห้อยอยู่ได้ ผู้นำและสมาชิกต้องมีความเข้มแข็ง มีความ อดทน มีความเสียสละ สมัคสมานสามัคคี บริหารงานด้วยความเป็นธรรม เห็นใจและฟังกันให้มาก ขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งต้องมีบทบาทผู้เรื่องบทบาทหน้าที่ ขั้นตอนการทำงานที่มีความชัดเจนขึ้นกว่าเดิม

งานวิจัยทั้ง 5 โครงการ ได้สร้างรูปธรรมอันโดดเด่นในแต่ละพื้นที่ 4 ตำบล นั้นมาจากความคิด ที่ชัดเจนของคนในพื้นที่ต่อสภาพปัญหาของชุมชน คนในพื้นที่ดังกล่าวนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของ คณะกรรมการเครือข่ายฯ นั่นเอง ถือเป็นคนรุ่นใหม่ที่เกิดมาจากการวิจัย มีคุณภาพ มีพลัง มีบทบาทอยู่ในฐานะผู้นำชุมชน ที่จะนำพาชาวบ้านรอบป่าภูกระแตทั้ง 4 ตำบลให้ก้าวเดินต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย. (กุมภาพันธ์, 2549). **เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือน**. สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกรมพัฒนาชุมชน.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2551). **ประกอบการเรียนรู้ของเกษตรกรโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนปี2551**. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (พฤษภาคม, 2542). **โร้มาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่**. กลุ่มงานส่งเสริมจัดการฟาร์มกองส่งเสริมธุรกิจเกษตรกรกองส่งเสริมการเกษตร.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (พฤศจิกายน, 2551). **ชีวิติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสู่เศรษฐกิจพอเพียง**. กองผลิตสื่อการสื่อสารองค์การฝ่ายสื่อสารองค์การกฟผ. พิมพ์ครั้งที่30.
- คู่มือการถอดบทเรียนโครงการพัฒนาชุมชน(Online). Retrieved September 1st, 2008, from
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการ สำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน
- เพรสโปรดักส์.
- ประภัตร ปิณฑา.(มีนาคม, 2549). พัฒนาการ “ **เศรษฐกิจพอเพียงกับบัญชีครัวเรือน** ”. ปีที่ 45 . ฉบับที่ 3.(หน้า 12 -13)
- ทรงพลเจตนาวิชย์ (2542) กระบวนการถอดความรู้และบทเรียนสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขเอกสารเข็บเล่ม
- พจน์ เจริญภูมิ, พ.อ. (2544). ปัญหาหนี้สินของนายทหารชั้นประทวนที่มีผลกระทบต่อการประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน:ศึกษาเฉพาะกรณีกรมทหารปืนใหญ่ที่ 3.กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยการทัพบก.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พริภา ลิ้มปพยอม. (2542). ปัญหาหนี้สินของข้าราชการครูกรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- วสุธร ต้นวัฒนกุล.(2548).สุขภาพอนามัยชุมชนและกระบวนการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่2 : คณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพาจังหวัดชลบุรี.
- สมพงษ์ วิทาศ์คดีพันธุ์และคณะ.บรรณารักษ์การ .(2545). แนวคิดวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยฯ : สร้างสรรค์
- สมพันธ์ เตชะอธิและคณะ.(2541) ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน.กรุงเทพมหานคร:สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำรวม จงเจริญ. (2546). การศึกษาวิจัยปัญหาหนี้สินข้าราชการครู 2544. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์,43(1), 187-212.
- สุลักษณ์ เสริมลักษณ์. (2544). ภาพการณ์มีหนี้สินและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สินของข้าราชการตำรวจน้ำ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. (กรกฎาคม, 2552).
ชาวบ้านวิจัยรากฐานใหม่ของชุมชน.
- สำนักงานแรงงานจังหวัดชัยภูมิ. (มกราคม, 2553).การดำเนินวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ไทยเสรีการพิมพ์. ชัยภูมิ .
- ไพฑูย์ชวนสวนศรีเจริญ. (ม.ป.ป.). การพัฒนาอนามัยชุมชน. กลุ่มงานหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรจังหวัดยะลา.เอกสารเย็บเล่ม: ม.ป.ท.
- เขาวัดรางชัยกุลวิทยุลงการประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2542.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เลิกเหล้าเลิกจน

[RDG54E0060 การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านคุณภาพชีวิต]

เหล้าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านบ้านเค็ดพัฒนาหมู่ 16 ต.บ้านเค็ด อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ เป็นหนี้สิน และอยู่อย่างไม่เป็นสุข จากงานวิจัยโครงการ “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชน บ้านเค็ดพัฒนา ตำบลบ้านเค็ด อําเภอกเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก ฝ่าย 4 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นายร้อย หาญกุดละ เป็นหัวหน้าโครงการ พบว่า คนในชุมชนต้องเสียเงินซื้อเหล้าเดือนละ 114,872 บาท จากงานเลี้ยงและงานเทศกาลต่างๆ ซึ่งตรงกับ ข้อมูลการสำรวจปริมาณการดื่มแอลกอฮอล์ของกลุ่มบุคคลวัย 15-45 ปี ในพื้นที่ตำบลบ้านเค็ดที่พบว่า ดื่มเหล้าถึงร้อยละ 75.5 และมักดื่มเมื่อมีการเข้าสังคมเช่นงานบุญงานวัดพบปะเพื่อนฝูงถึงร้อยละ 56.7

ด้วยเหตุนี้นักวิจัยจึงประสานความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ มาร่วมแลกเปลี่ยนแนวทางในการ แก้ปัญหา ได้แก่ องค์การศาสนาคือวัดโพธิ์ศรีบ้านเค็ด, สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านเค็ด, สภาวัฒนธรรม อําเภอกเกษตรสมบูรณ์และสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านเค็ด ตลอดจนชาวบ้านและตัวแทนนักวิจัย พื้นที่บ้านจากตำบลต่างๆ รอบภูกระแตทำให้ได้ข้อตกลงกันว่าผลักดันกิจกรรมงดเหล้าในงานศพให้ เป็นวาระของตำบล โดยเริ่มที่หมู่ 16 ก่อน เพราะมีความพร้อมจากการที่มีแกนนำหลักเป็นนักวิจัย เทศบาลตำบลบ้านเค็ดยังอนุมัติงบประมาณปีละ 50,000 บาท จากสำนักงานหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ (สปสช.) เพื่อสนับสนุนชาวบ้านที่ตัดสินใจเลิกเหล้าในงานศพอีกด้วย

การเลิกเหล้าได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจาก นายประเทือง ธรรมโชติ อธิบดีนายเทศมนตรี เทศบาลตำบลบ้านเค็ด และพระครูโพธิธรรมประยุตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ้านเค็ด

“ชาวบ้านจ่ายค่าเหล้าคินละประมาณ 5,000 บาทแล้วแต่เจ้าภาพ ต้องงานศพ 1 งานอาจเสียเงิน ประมาณ 15,000 บาท ตรงกับข้อมูลร้านค้าที่ขายเหล้าให้กับงานศพ ยิ่งถ้าเจวันไม่ดีเผาไม่ได้ ในขณะที่ รอเผามีคนตาย ก็ต้องรอคนตายที่หลังเผาก่อน ทำให้รายจ่ายเรื่องเหล้าอาจสูงถึง 50,000 บาทต่องาน”

พระครูโพธิธรรมประยุตยังกล่าวต่อว่า “ร้านขายเหล้าเขาก็ยินยอมเพราะเป็นความสงบสุขของ ชุมชน ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือดี เพราะญาติโยมรำคาญเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เวลาพระทำพิธีบอกให้ เจิบ คนมาจะไม่ยอมเจิบ แต่ก่อนชาวบ้านมีหนี้สินเพราะเหล้า แม้มีกลุ่มฌาปนกิจจากหลายองค์กร หมู่บ้านก็ขาดทุนจ่ายเป็นแสน แต่หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้วเงินเหลือมีกำไร และลดการเล่นการ พนันโดยธรรมชาติ ทดลองมาแล้ว 7 เจ้าภาพ ไม่มีใครบ่น ต่างบอกว่าโครงการดี ถ้าไม่มีเหล้าคนจะมี ความสุขต่างจากงานที่มีเหล้า”

“การเลิกเหล้างานศพได้ผลดีเป็นที่น่าพอใจ กระจายจากหมู่ 16 ไปหมู่ 1 และหมู่ 6 แล้ว และได้กลายเป็นวาระของตำบลกระทบกับคน 15,300 คน” สมพร พุทธา ผู้ประสานงานโครงการผู้ให้ข้อมูล

งานศพที่มีความสงบสุข และลดหนี้สินกระจายไปทั่วทั้งตำบล

ชาวบ้านจัดประชุมด้วยหลักอภิธานิธรรม 7 [RDG54E0060 การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านพุทธธรรม]

การประชุม เป็นกลไกที่สำคัญของการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งในแง่ของการได้งาน และการได้คน คือ ถ้าจัดบรรยากาศการประชุมดี จะช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนพัฒนาศักยภาพของคน เดิมบรรยากาศการประชุมของชาวบ้านบ้านเค็ดพัฒนาหมู่ 16 ต.บ้านเค็ด อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ ไม่ต่างจากหมู่บ้านอื่นๆ ที่การประชุมค่อนข้างเป็นทางการ มีขั้นตอนเหมือนทางราชการ ระหว่างการประชุมจะมีเสียงแทรกกัน ไม่ใครฟังใครจนจบ คนที่ไม่เห็นด้วยก็มาก่อนหน้าให้อีกฝ่ายไม่ยอมการประชุม นอกจากนี้ สถานที่ประชุมคือศาลากลางบ้านยังเคยปล่อยเป็นห้องร้าง สกปรก รกรุงรัง ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ แต่หลังจากที่ได้ทำโครงการวิจัย “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านเค็ดพัฒนา ตำบลบ้านเค็ด อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” ทีมสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่าย 4 มีนายร้อย หาญกุดละ เป็นหัวหน้าโครงการแล้ว ทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง เพราะได้ใช้หลักอภิธานิธรรม 7 มาทดลองแก้ไขปัญหา

“สิ่งที่เกิดขึ้นเราได้เห็นความสำคัญของการจัดประชุม นักวิจัยได้ช่วยกันทำความสะอาดสถานที่ ดัดป้ายประกาศภายใน มีการเตรียมประชุม มีการคุมประเด็น ผู้ใหญ่บ้านนำชาวบ้านแลกเปลี่ยนพูดคุย โดยใช้กระดาษฟลิปชาร์ด ทำให้ประเด็นไม่วกวน ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจง่าย และมีส่วนช่วยไม่ให้เกิดการพูดคุยหลงประเด็นด้วย ลดปัญหาที่เดิมไม่มีใครฟังใครได้มาก ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของนักวิจัย คือจะมาตรงเวลามากขึ้นซึ่งแต่ก่อนไม่สามารถทำได้” สมพร พุทธา ผู้ประสานของโครงการวิจัยเล่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงนี้ด้วยรอยยิ้ม

จุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาของชุมชน อยู่ที่การจัดการกลไกการประชุมให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดด้วยหลักพุทธธรรม เป็นสิ่งที่นักวิจัยโครงการ “กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านเค็ดพัฒนา ตำบลบ้านเค็ด อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” ได้ค้นพบ

การประชุมวางแผนงานของชาวบ้านบ้านเค็ดพัฒนา หมู่ที่ 16

บ้านเค็ดพัฒนากับรางวัลรองชนะเลิศกลุ่มออมทรัพย์ระดับจังหวัดชัยภูมิ

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้านสาธารณะ (RDG54E0060)

“งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” น่าจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษาให้กับประชาชนรากหญ้า ซึ่งเราจะใช้คำว่าแบบ “ทางเลือก” หรือ “ตามอัธยาศัย” หรือ “นอกระบบ” ก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นกับคนรากหญ้าเหล่านี้คือการที่เขาได้ “พัฒนาศักยภาพ” ตัวเอง ด้วยตัวของเขาเอง โดยอาศัยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สนับสนุนพวกเขาให้กล้า “คิด” “วิเคราะห์” “บนฐานข้อมูล” “ตัดสินใจ” “ปฏิบัติการ” “อย่างมีส่วนร่วม” และ “น้อมนำหลักพุทธธรรม” จนสามารถพัฒนาบ้านเกิดของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัย “ทีมวิจัย” ชุดเดิมกับกระบวนการที่ได้เรียนรู้มา แม้การสนับสนุนของแหล่งทุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ถอยออกมาเป็นเวลาหลายปีแล้วก็ตาม

ตัวอย่างตามคำกล่าวนี้ได้แก่ หมู่ที่ 16 บ้านเค็ดพัฒนา ตำบลบ้านเค็ด อำเภอกะเมรุสมบูรณ จังหวัดชัยภูมิ หลังจากที่ได้ทำงานวิจัยโครงการ “กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชนบ้านเค็ดพัฒนา ตำบลบ้านเค็ด อำเภอกะเมรุสมบูรณ จังหวัดชัยภูมิ” โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากฝ่าย 4 (ฝ่ายชุมชนและสังคม) ภายใต้การหนุนงานของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เมื่อ 1 มีนาคม 2554 ถึง 29 กุมภาพันธ์ 2555 นายร้อย หาญฤๅณ อติษฐ์ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าโครงการ ผลงานที่สร้างชื่อให้กับหมู่บ้านได้แก่การได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบของจังหวัดชัยภูมิ 2 ปีซ้อน ในปี 2555-2556

เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2557 บ้านเค็ดพัฒนายังได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่อง ในการประกวดการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ดีเด่นระดับจังหวัด รางวัลที่ 2 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหานี้สินในปี 2554-2555 โดยนักวิจัยชุดเดิมที่เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ได้แก่ นายวิเศษ ชาลีวรรณ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทศนิษฐ์ เพชรนอก นางสมพร พุทธา นางสาววรรณ ชาลีวรรณ และคนอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึง ที่ปรึกษาได้แก่ พระครูโพธิธรรมประยุตเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ้านเค็ด นายประเทือง ธรรมโชติ อดีตนายกเทศมนตรีบ้านเค็ด

การทำงานของกลุ่มออมทรัพย์มีมาตั้งแต่ปี 2553 แต่หลังจากวิจัยทำให้เกิดความแตกต่างในกระบวนการดำเนินงาน เริ่มจากการเปิดใจชาวบ้านให้ “ตื่น” ด้วยการค้นหาข้อมูลค่าใช้จ่ายของครอบครัวด้วยบัญชีครัวเรือน แล้วนำมาโสร่ง (แลกเปลี่ยน) เพื่อให้รู้สภาพปัญหาของตัวเอง ข้อมูลตัวเลขนี้นำมาจัดจำแนกแยกแยะและนำไปสู่การวางแผนจัดการ “ต้องรู้ข้อมูลแล้วเอามาวิเคราะห์ แล้วรวบรวมข้อมูล” ซึ่งนักวิจัยเรียกว่า “การจัดการข้อมูล” เป็นระบบบัญชี ทำให้สมาชิกสามารถตรวจสอบ

เงินได้ตลอดเวลา มีการรายงานทุกเดือน อีกทั้งกลุ่มมีการน้อมนำหลักคุณธรรม 5 ประการ ชีดถือปฏิบัติ เป็นแนวทางการดำเนินงาน โดยเฉพาะคำว่า “ซื่อสัตย์” และ “เสียสละ” ที่นักวิจัยจำจนขึ้นใจ

จุดชี้ขาดของการตัดสินใจครั้งนี้ อยู่ที่คณะกรรมการของกลุ่มมีความเข้มแข็ง มีผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง กระบวนการทำงานทุกขั้นตอนไม่พึ่งคนภายนอก จัดการภายในกลุ่มช่วยเหลือตนเอง ได้หมด ตั้งแต่งานง่ายไปถึงงานยากเช่นการเป็นวิทยากรก็ทำได้ “รูปแบบที่เราเอามาทำแล้ว คณะกรรมการมองเห็นคือ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” นางสมพร พุทธา คณะกรรมการกลุ่มและนักวิจัยกล่าวซ้ำ ซึ่งผลการดำเนินงานทำให้มีประชาชนฝากเงินถึง 3 ล้านบาท สามารถจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้ตั้งแต่เกิดถึงตาย สมาชิกปัจจุบันมี 383 คน จากเดิมเพียงร้อยละกว่าคนเท่านั้น

การสนับสนุนงานวิจัยโดย สกว. ต่อโครงการนี้ในปี 2554 ด้วยงบประมาณ 200,000 บาท ระยะเวลาวิจัยเพียง 12 เดือน แม้ไม่มีงบประมาณสนับสนุนแล้วแต่การดำเนินงานยังมีผลสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน เพราะกระบวนการวิจัยแบบชาวบ้าน ไม่ได้หายจากหมู่บ้านไปไหน แต่อยู่ที่เดิมกับวิถีคิด วิธีการทำงาน การน้อมนำพุทธธรรม ของ “กลุ่มคน” ที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ทำให้หมู่บ้านนี้มีความแตกต่างจากหมู่บ้านอื่นนั่นเอง

รางวัลโล่พระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ

สุนันทา โรจน์เรืองไธ
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ
23 สิงหาคม 2557

เกษตรกรต้นแบบการประหยัดน้ำ

พ่อวิรัตน์ โคตรโนนกอก เกษตรกรต้นแบบประหยัดน้ำลำห้วยหอมแห เกิดจากงานวิจัยโครงการ “การจัดการน้ำลำห้วยหอมแหอย่างเหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาย่านนกกะ บ้านโสกเชือก และบ้านสระ ตำบลโนนกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีนายประมวล บัวสระ เป็นหัวหน้าโครงการ ได้เขียนบทความอันเป็นความในใจของท่านต่องานวิจัยว่า

“การดำเนินชีวิตของคนเราแต่ละคนไม่เหมือนกันต่างคนต่างความคิดแต่ก็มีจุดหมายอันเดียวกันคือการอยู่ดีมีสุข ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกันเราจึงจะสามารถไปสู่จุดหมายปลายทางได้สำเร็จ อันดับแรกเราต้องมีสัมมาทิฐิก่อนคือมีความเห็นให้ถูกต้องเสียก่อนเมื่อเรามีความคิดเห็นที่ถูกต้องแล้ว เราก็จะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง แล้ว.. เราจะไม่กล้าไปตามกระแสระบบทุนนิยม เหมือนเช่นทุกวันนี้ คนทุกวันที่มีความโลภมากขึ้น การทำเกษตรกรรมทุกวันนี้จึงหันไปพึ่งสารเคมีเป็นส่วนมาก แทบทุกคนก็ว่าได้ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า”

“ผมดีใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่คำนึงถึงความสำคัญในข้อนี้เป็นอย่างอึงหันมาทำเกษตรพึ่งตนเอง โดยกำหนดแปลงนาออกเป็นสัดส่วนโดยยึดหลักปรัชญาพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยแบ่งเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ 2 ไร่ ขุดสระน้ำ 1 ไร่ เพื่อเลี้ยงปลาไว้สำหรับเป็นอาหาร อีก 9 ไร่ ทำนาขุดเป็นคลองเล็กๆ รอบๆ พื้นที่นา เพื่อให้ปลาธรรมชาติได้ขึ้นมาอาศัยและหาผักมาปลูกร่วมกับผักธรรมชาติทำให้เรามีผักบริโภคตลอดปี ตามคันคูก็ปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดทั้งไม้ยืนต้นและไม้ผล ทำให้บรรยากาศในแปลงนาของเราร่มรื่นเย็นสบาย พอถึงฤดูใบไม้ร่วงลงสู่พื้นดินที่ทุกมองข้ามคุณค่าของมัน ผมกลับเห็นเป็นของมีค่า ขนลงไปใส่ในทุ่งนาทุกปีทั้งมูลสัตว์ทั้งใบไม้ ผมทำนาอยู่ทุกปีโดยไม่ต้องพึ่งสารเคมีเลย จำพวก กุ้ง หอย ปู ปลา กินได้คืออย่างสบายไม่ต้องกลัวสารเคมีสำหรับการจัดการน้ำมีความสำคัญ เพราะน้ำเป็นปัจจัยหลักในการทำเกษตร ดังนั้นจึงจำเป็นที่เราจะใช้น้ำ อย่างเห็นคุณค่าของน้ำที่นำมาแล้ง จะปลูกข้าวโพดฝัก แดง ถั่ว ถั่วเหลือง กระเทียม ไม้กิน ฟัก ผักสวนครัวปลูกประมาณ 1 งาน กำลังเหมาะแก่การที่จะใช้บัวหวนน้ำตัดลดตกประมาณ

ปริมาณน้ำที่ผมใช้คือ 18 หาบต่อวัน (1 หาบเท่ากับ 20 ลิตร) เท่ากับใช้น้ำ 360 ลิตร/ต่อวัน หรือประมาณ 77.04 ลูกบาศก์เมตรต่อหนึ่งปี (ใช้น้ำ 214 วันต่อปี) ส่วนการทำนาตกกล้าถ้าปีไหนฝนทิ้งช่วงก็จะได้สูบน้ำ การตกกล้า 1 ไร่ ใช้กล้าปักดำได้ถึง 5 ไร่ ถ้าเรารู้จักใช้น้ำให้เหมาะสมเป็นอีกแนวทาง

หนึ่งที่จะทำให้เรามีน้ำใช้ทำเกษตรได้ตลอดปี ถ้าเราสามารถทำได้เช่นนี้ ตลอดชีวิตความเป็นอยู่ของเราก็จะอยู่ดีมีกิน และความสุข ผมก็ดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอย่างที่พูดมานี้ จนถึงปัจจุบันผมใช้เงินลงทุนทำนาปีละประมาณการ 3,500 บาท ค่าน้ำมันเท่านั้น ทุกวันนี้ผมไม่มีหนี้สินเลย

งานวิจัยทำให้ผมรู้จักคุณค่าของตนเอง และรู้จักคุณค่าวิถีเกษตรกรรมดั้งเดิมไม่เคยสิ้นสูญ วัฒนธรรมไม่เคยเสื่อม ชีตถูปฏิบัติย่อมเกิดผล คนทำลายย่อมฉิบหาย ถ้าอยากจนให้ทำตนเป็นเศรษฐี ถ้าอยากมั่งมีให้ทำตัวเป็นคนยากจน มีตรช่วยมิตรทุกชีวิตในสังคมจะร่มเย็น”

ลงชื่อ นายวิรัตน์ โคตรโนนกก

รอยยิ้มที่เปี่ยมสุขของนายวิรัตน์ โคตรโนนกก

พื้นที่ระบบนิเวศน้จืดอ่างห้วยหามแห

นักวิจัยโครงการ “การจัดการน้ำลำห้วยหามแหอย่างเหมาะสมโดยการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา บ้านนกกะ บ้านโสกเชือก และบ้านสระ ตำบลโนนกกอก อำเภอกะซันบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีนายประมวล บัวสระ ผู้ใหญ่บ้านนกกะเป็นหัวหน้าโครงการ เล่าว่า

บุญสืบชะตาน้ำเป็นประเพณีที่เคยประพฤติปฏิบัติสืบเนื่องกันมาทุกปี ที่ลำห้วยหามแห แต่จากการขาดออกคลุดลงได้เปลี่ยนเส้นทางน้ำ เปลี่ยนนิเวศน์ที่เคยมีอยู่เดิมให้หายไป ป่าไผ่ วังปลา ที่เดิมเคยมีอยู่ได้หายไปจนหมดสิ้น ประเพณีนี้จึงได้หายไปด้วย นักวิจัยจึงได้ฟื้นฟูประเพณี “บุญสืบชะตาน้ำ” ขึ้นมาเพื่อสร้างกระแสการอนุรักษ์ลำน้ำ ให้เห็นคุณค่าความสำคัญของสายน้ำ และขอขมาในการกระทำที่ไม่เหมาะสมต่อลำน้ำ เช่นการทิ้งขยะและสารเคมี มีการปล่อยปลาเป็นเชิงสัญลักษณ์ว่าจะมีการฟื้นฟูนิเวศน์ได้แก่วังปลาในลำน้ำ ในงานบุญครั้งนี้พระภิกษุสงฆ์ได้เทศนาธรรมเรื่องความกตัญญูต่อดิน น้ำ ป่า อีกด้วย ทำให้ชาวบ้านเกิดเป็นจิตสำนึกที่ดีต่อการใช้น้ำ ไม่กล้าจับปลาในเขตหวงห้ามนี้ ทั้งยังไม่ทิ้งขยะลงในลำน้ำ นอกจากนี้ยังมีการรื้อฟื้นผลบุญอันเป็นคำสอนแต่โบราณที่มองคนและสรรพชีวิต นอกจากจะสัมพันธ์สอดคล้องกันแล้ว ยังต้องพึ่งพาอาศัยกันไม่สิ้นสุด ให้รับกันให้ได้ทั้งในส่วนที่ดีและไม่ดี ต้องรู้จักอดทนยอมรับฟังกันและกันอันนำไปสู่ความสุขของชุมชนสืบมา

มรดกผลที่เกิดจากการฟื้นฟูบุญสืบชะตาน้ำ คือ กรมประมงกำหนดที่นี่ให้เป็นวังปลาถาวร ผ่านประเพณีบุญสืบชะตาน้ำ ถือเป็นแผนงานของชุมชนที่จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีต่อจากนี้ไป ปีละ 2 ครั้งๆ ละ 50,000 ตัว เป็นสิ่งที่นายประมวล บัวสระ หัวหน้าโครงการยืนยัน “ปกติชาวบ้านมักจะจับปลาอยู่แล้ว แต่เฉพาะบริเวณที่กำหนดให้เป็นวังปลา แทนจะไม่มีชาวบ้านมาจับ นั่นหมายถึงการได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการฟื้นฟูนิเวศน์ อย่างน้อย 90% ของกลุ่มเป้าหมายหรือคิดเป็น 4,816 คนไม่มาจับ” นายวิจิตร โชคเจริญผู้ประสานงานโครงการเล่า นอกจากนี้การฟื้นฟูประเพณีนี้ ทำให้ได้ใกล้ชิดและได้ช่วยเหลือพระภิกษุสงฆ์ “ชาวบ้านมีทั้งคนที่ร่วมมือดีกับคนที่เลวๆ ไม่เห็นปฏิบัติต่อต้าน แต่พอชวนทำบุญสืบชะตาน้ำทุกคนสนใจและร่วมมือดีมาก เพราะชอบทำบุญ” นายวิรัตน์ โคตรโนนกกอก นักวิจัยอีกท่านเล่าถึงผลการดำเนินงาน

ไม่น่าเชื่อว่าการฟื้นฟูประเพณีบุญสืบชะตาน้ำจะช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศน์ในลำน้ำ งานวิจัยได้ช่วยให้ชาวบ้านเห็นทางออกของปัญหาซึ่งมีหลายทางรวมทั้งวิธีการฟื้นฟูประเพณีด้วย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ

ชาวบ้านร่วมทำบุญสืบชะตาน้ำ และช่วยกันปล่อยปลาเพื่อฟื้นนิเวศน์วังปลา

มีชุมชนอยู่ภายในป่า
RDG54E0061 การใช้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม]

ชาวบ้านที่ตำบลบ้านบัว อำเภอกะหรังบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ เดิมไม่มีใครรู้ว่าป่ามีมูลค่าเท่าใด จนงานวิจัย“รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหาร ภูมิศึกษา ป่าโป่งขาม โนนเค็งขวางและป่าภูกระแต ตำบลบ้านบัว อำเภอกะหรังบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ” มีนาย สุวิทย์ เฮ้ากอก เป็นหัวหน้าโครงการ ทำให้รู้และเกิดความตระหนักที่จะหวงแหนทรัพยากรของตน

จากการเปิดเวทีโสเหล่ (พูดคุยแลกเปลี่ยนกันในวันที่ 28 มีนาคม 2555 พบว่าปัญหาจากหมู่บ้านที่อยู่ในละแวกนี้และคนต่างถิ่น มีการลักลอบตัดไม้ไผ่ไม้รวก ทั้งตอนกลางวันกลางคืน ส่วนอาหารในป่ามีการลักลอบขุดหน่อไม้ ขุดบัวบก ขุดกระเจียว เก็บเห็ด เครื่องผักสวนเอาไปด้วย มาขายเป็นคัณฑ์รทำเป็นธุรกิจ ไม่มีการบอกกล่าวขออนุญาตชุมชนที่ดูแลป่า ทำให้อาหารเหลือน้อย ทั้งยังมีปัญหาการนำขยะมาทิ้งไว้ในป่า ไม่มีบุคคลในชุมชนเราเข้าไปจัดการ คนไม่เข้มแข็ง เพราะถ้ามาเฝ้าป่าก็จะขาดรายได้เลี้ยงครอบครัว

แต่จากการประเมินมูลค่าป่า เฉพาะหน่อไม้กับเห็ดไค แค่ 2 รายการนี้มีมูลค่า 2,400,000 บาทต่อปี (ตัวเลขนี้อาจน้อยเกินไปเพราะยังไม่ได้คำนวณส่วนที่มีการลักลอบเก็บ)ทำให้ชาวบ้านพยายามหาวิธีการแก้ปัญหามากขึ้น อยากให้ชุมชนเราเข้มแข็งเหมือนชุมชนไพศาล จังหวัดนครสวรรค์ “ที่นั่นชาวบ้านมีความเข้มแข็ง มีการจัดเวรยามเฝ้าเส้นทางเข้าออกวันละ 2 คน แต่ละวันหมุนเวียนกันไป คนที่จะเข้าป่าห้ามถือมีด เสียม ใช้ได้แค่มีมือ เอาแต่ตะกร้าขึ้นไป ห้ามเอาถุงปุ๋ยเข้าไป มีการเก็บเงินค่าผ่านด่านคณะกรรมการที่เฝ้าป่าแต่ละวันจะได้รับเงินจากการเก็บค่าผ่านด่านยกเว้นชาวบ้านที่รักษาป่าไว้ไม่เก็บ เช่นว่าถ้าคนขึ้นป่า 100 - 200 คนต่อวัน ถ้าเก็บ 10 บาท เป็นเงินเท่าไร เราต้องมาคุยกันในรายละเอียด เช่นว่าถ้ามาเป็นรถ 6 ล้อ มีการเก็บเงินอย่างไร ส่วนเรื่องงบจากแหล่งทุน สามารถขอได้จาก องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบัว ปีละ 50,000-100,000 บาท หรือ งบจากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยปัจจุบันมีเงินเหลืออยู่ 30,000-40,000 บาท เอามาเป็นจุดเริ่มต้น ตั้งด่าน ต่อไปนี้เราจะไม่ยอมให้คนภายนอกเข้ามาเอาทรัพยากรในชุมชนอีกแล้ว”

การประชุมในวันนั้นทำให้ได้ชาวบ้าน 26 คนสมัครใจเป็นคณะกรรมการผู้ก่อการดีไปหาคณะกรรมการตัวจริงที่มีตัวแทนจากทั้ง 3 ป่ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ และจะมีการกำหนดรายละเอียดในการจัดการป่าต่อไป ก่อนจบการประชุมนายสวัสดิ์ จิตรโคตร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้าน

บัวได้เล่าขึ้นชั้นกับชาวบ้านว่าสามารถของบสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบัวได้ปีละไม่เกิน 100,000 บาท

ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าด้านสมุนไพรทำเป็นลูกประคบ

เห็ดโคนมีมูลค่า 1,500,000 บาทต่อปี ต่อชาวบ้าน 100 คน

ชาวบ้านที่อยู่ในละแวกนี้และคนต่างถิ่น มักจะลอบตัดไม้ไผ่ไม้รวกและเอาอาหารทั้งตอนกลางวัน กลางคืน ทำให้อาหารเหลือน้อย ทั้งยังมีปัญหาการนำขยะมาทิ้งไว้ในป่า

[RDG54E0101 การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านคุณภาพชีวิต]

งานวิจัยโครงการ“ระบบและกลไกที่เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
เครือข่ายรอบป่าภูกระแต กรณีศึกษาพื้นที่ 4 ตำบลของอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” โดยมีนาย
หนูไพร โสเก่าท่า เป็นหัวหน้าโครงการ ได้ค้นพบสาเหตุที่ประเพณีทางพุทธศาสนาได้สูญหายไปส่วน
หนึ่งมาจากการขาดความสามัคคีกันในชุมชน

จากการเก็บข้อมูลทำให้ทราบว่า การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้หายไปพร้อมๆ กับการจาก
ไปของประเพณี “สงกรานต์พระภูกระแต” ที่เดิมเคยเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนรอบป่าภูกระแต โดยทุกปี
ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ทั้ง 4 ตำบลจะมารวมตัวกันเพื่อทำพิธีสงกรานต์และพระพุทธรูปเก่าแก่ แต่ว่า
ตั้งแต่ปี 2546-47 เป็นต้นมา มีเพียงตำบลโนนกกตำบลเดียวที่ยังคงรักษาประเพณีที่ดังมานี้ไว้

ด้วยเหตุนี้นักวิจัยจึงรื้อฟื้นประเพณีนี้กลับคืนมาโดยพยายามเชื่อมโยงเครือข่ายทั้ง 4 ตำบล การ
ลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง มีการรื้อยประเพณีนี้กับการบวชป่าเพื่อสร้างจิตสำนึกการหวงแหน
ป่าไม้ของชุมชน ดังนั้นในวันที่ 6 เมษายน 2555 จึงได้เกิด “ประเพณีวัฒนธรรมสงกรานต์พระภูกระแต”
ขึ้น โดยมีการจัดเวทีเสวนาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสืบลับอักษรของพระพุทธรูป ตลอดจนการ
ถวญผ้าป่าของชาวบ้านทั้ง 4 ตำบลเพื่อร่วมกันสร้างพระใหญ่บนยอดเขา อันเป็นการสัญลักษณ์ต่อความ
ศรัทธาในพุทธศาสนา หลังจากถวญภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ ก็มีการแสดงพื้นบ้าน เช่น การ
สวดสรภัญญะ หมอลำ และการสงกรานต์พระภิกษุสงฆ์ การบวชป่า ตลอดจนเดินขึ้นเขาไปสงกรานต์
พระพุทธรูปตามลำดับ

ผลที่เกิดขึ้นชาวบ้านไม่ต่ำกว่า 300 คน เข้าร่วมทำบุญ มีการนำผ้าป่ามาถวญร่วมกัน มีอาหารคาว
หวานมาร่วมทำบุญ ต่างเตรียมดอกไม้ธูปเทียนมาไหว้พระ มีผู้เฒ่าผู้แก่มาเล่าเรื่องอดีต มีเด็กน้อยมานั่ง
ฟัง มีแม่บ้านจากหมู่บ้านต่างๆ มาช่วยร้องสรภัญญะ หมอลำ ทั้งยังมีองค์กรที่เข้าหนุนช่วย เช่น องค์การ
บริหารส่วนตำบลโนนกก ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอเกษตรสมบูรณ์ และสมาชิกสภาผู้แทนใน
พื้นที่ที่ช่วยกันลงขันค่าอาหาร หลังจากจบงานต่างก็ได้รับกำลังใจจากชาวบ้านบอกให้จัดอีก อีกทั้ง
คำมั่นสัญญาจากหน่วยป้องกันรักษาป่า ชย. 3 สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านเคื่อ และคณะสงฆ์วัดถ้ำพระภู
กระแต ในเรื่องความร่วมมือและช่วยเหลือกันในปีหน้า

สิ่งสำคัญที่สุดที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ในวันนี้คือการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมอันดีมานั้น ได้ช่วยทำ
ให้ความร่วมมือร่วมใจในชุมชนกลับคืนมา แล้วยังได้โยนไปสู่การบวชป่า การเล่าความหลังโดยผู้เฒ่า
เล่าความ ทำให้จิตสำนึกหวงแหนทรัพยากรอันมีค่านี้กลับคืนมา ที่สำคัญบุญผ้าป่ากองนี้ของ 4 ตำบล

รอบป่าภูกระแตจะนำไปสร้างพระพุทธรูป 5 พระองค์บนเขาภูกระแต ซึ่งขึ้นโคดเด่นให้เราเห็นแล้วในปัจจุบัน

กองผ้าป่าของ 4 ตำบล และพระเก่าแก่เดิมเป็นถ้ำเล็กๆ แต่ปัจจุบันได้พังออกเพื่อให้สามารถสักการะได้ง่ายขึ้น

ชาวบ้านและเด็กน้อยจาก 4 ตำบลรอบป่าภูกระแตมาร่วมกันในประเพณีสงฆ์พระถ้ำภูกระแต จากที่เคยห่างหายกันไปถึง 8 ปี

กองผ้าป่าจากชุมชนรอบป่าภูกระแต 4 ตำบล

กิจกรรมผู้เฒ่าเล่าความ ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกรักป่า

แต่เดิมที่นี้เป็นถ้ำเล็กๆ ที่มีพระพุทธรูป แต่หลังจากได้มีชาวบ้านมาพบเห็น ได้เกิดแรงศรัทธา ทำ
บันไดทางขึ้นถ้ำ มีการทูลถ้ำบางส่วนเพื่อให้เข้ามากราบไหว้บูชาได้ง่าย และจึงมีประเพณีสงฆ์นำพระถ้ำ
ภูกระแตทุกปี ในช่วงสงกรานต์

หมอลำกระตั้นจิตสำนึกให้รักและหวงแหนป่า

เมื่อสร้างน้ำพระพุทธรูปแล้วก็มาสร้างน้ำพระ ต่อด้วยการบวชป่า เป็นนัยยะที่สื่อแสดงว่า
พระไม่ให้ตัด

**เกษตรกรที่ตนที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ บ้านนาสมบูรณ์ ตำบลหนองข่า
อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ**

ทิศทางการพัฒนาประเทศในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมเป็นสำคัญ การพัฒนาการผลิตภาคเกษตรกรรมเป็นเพียงส่วนประกอบที่เอื้อต่อระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม จากการพัฒนาประเทศดังกล่าวปรากฏว่าชุมชนภาคการเกษตรได้ประสบกับ ความอ่อนแอและสภาพปัญหารอบด้าน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาการอพยพถิ่นฐาน และปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกรถูกยึด เป็นต้น

เกษตรกรตำบลหนองข่า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ตกอยู่ในสภาพไม่แตกต่างกับชาวบ้านที่อื่นๆ ของภาคอีสานที่ไม่สามารถหลุดพ้นจากวังวนของการพึ่งพาปัจจัยภายนอกแล้วก่อให้เกิดหนี้สิน เพราะ ขาดแม่แลง ขาดรายรับสุทธิ ปลูกเคมี และค่าจ้างแรงงาน นับวันแพงมากขึ้นตามลำดับ

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดโครงการ “รูปแบบการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ภูมิศึกษา บ้านท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางดำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11 ตำบลหนองข่า อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ” มีนายอรร่า เสมอไวย เป็นหัวหน้าโครงการจึง เกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ บริบทชุมชน และต้นทุนทางสังคมบ้านท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางดำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11 ในอดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อ ศึกษาภูมิปัญญาและรูปแบบการทำการเกษตรและสถานการณ์ด้านการเกษตรของชุมชนบ้านท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางดำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11 ในอดีตถึงปัจจุบัน 3) เพื่อ ศึกษาเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งพาตนเองด้านการเกษตรของชุมชน

4) เพื่อศึกษารูปแบบการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองที่เหมาะสมตามหลักพุทธธรรมกับสภาพพื้นที่ของ ชุมชนบ้านท่าคร้อ หมู่ 3 บ้านนาสมบูรณ์ หมู่ 6 บ้านห้วยยางดำ หมู่ 7 และบ้านหนองโสน หมู่ 11

หลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลในระยะแรก กระบวนการทำงานของนักวิจัยในระยะต่อมาใช้ วิธีการสร้างบุคคลต้นแบบขึ้นในพื้นที่จำนวน 7 ท่าน ได้แก่ 1) นายอรร่า เสมอไวย 2) สุวัฒน์ ชื่นนุกชุม

3) นายประสิทธิ์ สิงห์โคตร 4) นายสุขสันต์ เสมอโคก 5) นางสุมาลี เสมอไวย 6) นายไพโรจน์ เสมอ โภค

7) นายมนตรี โชคบัณฑิต

นักวิจัย 7 ท่าน ได้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ปลูกพืชอย่างเดียว 2 ท่าน และที่ปลูกพืชทั้งพืชผักและ เลี้ยงสัตว์

กลุ่มที่ปลูกพืชอย่างเดียวเดิมใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียว สารเคมีทำให้พืชงามตั้งใจ แต่ความงามหายไปเร็วเช่นกัน แต่กลับทิ้งปัญหาดินเสีย ไล่เดือนก็ตาย ปุ๋ยนาตาย ต้นหญ้าไม่ค่อยเกิด พอทดลองเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ เห็นความแตกต่างพบว่าปลาก็มี กุ้งก็มี ดินก็ร่วน ไถง่าย สุขภาพก็ไม่ต้องเสี่ยงกับอันตราย ผลผลิตเพิ่มขึ้น เดิมใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดียวได้แดงไทยหลุมละ 80 บาท แต่พอมาใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ ได้หลุมละ 100 – 120 บาท ดินแดงไทยก็แข็งแรงไม่โทรมเร็ว กลับมีรายได้มากขึ้นเพราะผลผลิตเพิ่มและรายจ่ายลด นอกจากนี้ยังมีการปลูกผักพื้นบ้านด้วย เช่น หอมแบ่ง หอมป้อม หอมแปะ ผักกาดนา แต่ปัญหาที่กลุ่มปลูกพืชเจอคือมูลสัตว์ไม่พอเพียง และปัญหาเชื้อราในแดงไทย และมีความมั่นใจว่าสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการปลูกแดงไทยไว้สารพัดให้กับเกษตรกรคนอื่นได้

กลุ่มที่ปลูกทั้งพืชผักและเลี้ยงสัตว์ เดิมเคยมีอาชีพทำนา รับจ้างทั่วไป ชีวิตเร่ร่อนรับจ้างไปตามที่ต่างๆ เกิดแรงบันดาลใจทำหมูหลุมจากเอกสารแผ่นพับที่สหกรณ์บ้านโนนปอแดง จังหวัดลพบุรี ผลจากการทำ ได้ปุ๋ยไปใช้ในนา สวน ทำให้มีผลไม้กินตลอดทั้งปี และลดการใช้ปุ๋ยเคมีลงอย่างมาก ทั้งยังได้ความรู้ว่าพื้นโรงเลี้ยงหมูหลุม ครั้งหนึ่งควรเป็นแกลบแต่อีกครั้งควรเป็นดิน เพราะแก้ปัญหาหมูเศร้า ชิมเวลาให้อาหารร้อน หลังคาไม่ควรเป็นหญ้าแฝก แต่ควรเป็นกระเบื้อง เพราะหญ้าแฝกมีอายุการใช้งานที่สั้นกว่า ต้องเปลี่ยนบ่อย รายได้จากการขายหมูเฉลี่ยตัวละไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท ราคาสูงสุด 1,700 บาท หมูจะให้ลูกรุ่นละ 5 – 12 ตัว ถ้าขายลูกหมูทันทีราคาตัวละ 1,400 บาท นอกจากนี้เกษตรกรกลุ่มนี้ยังมีรายได้จากการผสมพันธุ์เพาะลูกหมู อย่างน้อยเดือนละ 5 ครั้ง

นอกจากเกษตรกรกลุ่มนี้เลี้ยงหมูหลุมแล้วยังเลี้ยงเป็ด ไก่ ผสมผสานกันในบริเวณเดียวกัน โดยการขุดสระเล็กๆ ไว้ให้บรรดาเป็ดน้อยไก่น้อยได้ผ่อนคลายช่วงที่อากาศร้อน ในน้ำเลี้ยงปลา ซึ่งทำให้ครอบครัวมีรายได้เพราะวันหนึ่งมีคนเข้ามาซื้อถึงสวนประมาณ 7-8 ตัว กิโลละ 80 บาททีเดียว

ผลพวงจากการเลี้ยงสัตว์เกิดปุ๋ยคอกจำนวนที่เพียงพอต่อการปลูกข้าว ไม้ผล และผัก สาตลงให้ปลา “ปีนี้จะทำนาโยน เพราะง่ายกว่า ไม่ได้จ้างแรงงาน” นางสุมาลี ชาวบ้านบ้านนาสมบูรณ์กล่าว

“ซื้อหมูเอาไปสาตในนาข้าว และปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ปลูกข้าวโพดแล้วเอาไปขายเอง ขายลอตเตอรี่ด้วยกละเคล้ากันไป พอใจในสิ่งที่ทำอยู่ พอใจกับชีวิต ได้อยู่กับครอบครัวตลอดเวลา ครอบครัวอบอุ่นแต่ก่อนตะลอนๆ ไป” นายสุขสันต์ เสมอโกลกล่าวด้วยรอยยิ้ม

เทคนิคการปลูกข้าวของนายอรัญ เสมอไวย์ ก็ไม่เหมือนใคร กล่าวคือจะไม่เผาหญ้า วัชพืชหรือซังข้าว แต่จะอัดน้ำเข้านาหมักหญ้ากับน้ำสกัดชีวภาพชนิดเข้มข้น เป็นเวลา 3 สัปดาห์ โดย 2 สัปดาห์แรกต้นข้าวจะมีสีน้ำตาลและสัปดาห์ที่ 3 จะกลายเป็นสีดำ น้ำหมักจะช่วยย่อยสลายซังข้าว จากนั้นไถกลบพร้อมดำ พอเอาข้าวดำลงไป จะรู้สึกนุ่มมือ ต้นข้าวไม่เหี่ยวเฉาเลย ของคนอื่นที่ไม่ได้ทำวิธีนี้ต้นข้าวจะเหี่ยว”

สุดท้ายคุณวิชัย หลีกม่วง ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองข่า เล่าว่าส่วนตัวก็ใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ จึงทำให้รู้สึกดีใจที่ได้รู้เรื่องบุคคลต้นแบบ 7 ท่านที่พยายามจะทำเกษตรพึ่งตน ขอให้พวกเรามาร่วมตัวกัน กำหนดวัตถุประสงค์แล้วเข้าไปสู่แผนงานองค์การบริหารส่วนตำบลก็จะได้รับงบประมาณสนับสนุน

การเนรมิตผืนดินอันแห้งแล้งขาดแคลนให้กลายเป็นพื้นที่เขียวชอุ่ม ต้องประกอบไปด้วยความเพียรพยายาม แน่นนอนว่าเพียงสองมือไม่พอ ต้องชวนกันคิดชวนกันลุย ด้วยใจที่มุ่งหวังเห็นความงดงามในสิ่งที่ควรจะเป็น

สวนของแม่สุมาลี เสมอไวย์ เกษตรกรต้นแบบกลุ่มที่ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ด้วย
นอกจากจะเลี้ยงหมูแล้วยังเลี้ยงเป็ด ไก่ ปลา เป็นอาหาร เป็นปุ๋ย
และมีรายได้จากการขาย ซึ่งจะมีคนมาซื้อถึงที่

พ่อสุวัฒน์ ชื่นนุกชุม และพ่อประสิทธิ์ สิงห์โคตร เป็นเกษตรกรต้นแบบกลุ่มปลูกพืชอย่างเดียว
ลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง แต่ได้ผลผลิตมากขึ้น

ภาคผนวก ข
ประวัตินักวิจัย

รายชื่อ/ประวัติ ที่ปรึกษานักวิจัย และนักวิจัยท้องถิ่น

ที่ปรึกษานักวิจัย

1. อาจารย์สมศักดิ์ อาจประจันทร

หมายเลขบัตรประชาชน : 3-3603-00182-03-3

ที่อยู่ : 169 ม.1 ต.บ้านโสก อ.คอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ 36140

อาชีพ : รับราชการ

วุฒิการศึกษา : ปริญญาโท

โทร : 089-8450054

2. อ.ปราโมทย์ ขวัญชัยรัตนภูมิ

หมายเลขบัตรประชาชน : 3-3605-00301-09-5

ที่อยู่ : 233 หมู่ที่ 11 ต.นางแดด อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ 36120

อาชีพ : ข้าราชการบำนาญ

วุฒิการศึกษา : ปริญญาโท การบริหารการศึกษา

โทร : 081-790-3386

3. ค.ต.พินิจ บัววิชัยศิลป์ (ส.อบจ.) อายุ 53 ปี

หมายเลขบัตรประชาชน : 3-4099-00448-97-0

ที่อยู่ : 444 ม.1 ต.หนองข่า อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ

วุฒิการศึกษา : ปวส. คอมพิวเตอร์ธุรกิจ

อาชีพ : นักการเมืองท้องถิ่น , ข้าราชการบำนาญ

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

(อ.เกษตรสมบูรณ์ เขต3 ต.หนองข่า, บ้านเดื่อ, โนนกก)

โทร : 081-9644449

4. นาย สมโภชน์ หมู่มั่นศรี

หมายเลขบัตรประชาชน : 4-11010-0001-85-0

ที่อยู่ : 174/10 หมู่ที่ 4 ต.โนนเมือง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ 36000

วุฒิการศึกษา : ปริญญาตรี สาขาเกษตรศาสตร์

: ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตร์ สาขาการจัดการบริหารองค์กร

โทร : 081-9778736

5. นายสุจินต์ สิมารักษ์

หมายเลขบัตรประชาชน : 3-4099-00532-46-6

อาชีพ : รับราชการ

วุฒิการศึกษา : ปริญญาเอก คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

โทร : 081-6612068

รายนามนักวิจัย

1. นายหนูไพร โสเภาะ อายุ 67 ปี หัวหน้าโครงการวิจัย

หมายเลขบัตรประชาชน : 3-3604-00695-17-2

อาชีพ : ทำนา ตำแหน่งประธานกลุ่มออมทรัพย์

ที่อยู่ : 6 หมู่ที่ 9 ต.หนองป่า อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ 36120

วุฒิการศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 3

โทร : 089-804-8377

2. นายอุ้นเรือน พรสวัสดิ์ อายุ 60 ปี (นักวิจัย)

หมายเลขบัตรประชาชน : 3-3604-00550-02-6

ที่อยู่ : 134 ม. 5 ต.บ้านบัว อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ

อาชีพ : ทำนา

ตำแหน่ง : ประธานกลุ่มออมทรัพย์ / สมาชิกสภาเกษตรกรแห่งชาติ

วุฒิการศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 4

โทรศัพท์ : 084-4160171

3.นายรัศมี ทานาโชติ อายุ 59 ปี (นักวิจัย)

หมายเลขบัตรประชาชนประชาชน : 3-4510-01099-55-0

ที่อยู่ : 131 หมู่ที่ 2 ต.โนนกกอก อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ 36120

อาชีพ : ทำนา

วุฒิการศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 3

โทร : 085-0279022

4.นายเฟื่อง คงโนนกกอก อายุ 67 ปี (นักวิจัย)

หมายเลขบัตรประชาชนประชาชน : 3-3604-00576-35-1

อาชีพ : ทำนา

ตำแหน่ง : ประธานกลุ่มออมทรัพย์

ที่อยู่ : 46 หมู่ที่ 6 ต.บ้านบัว อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ 36120

วุฒิการศึกษา : มัธยมศึกษาปีที่ 6

โทร : 087-7964397

5.นายไผ่ โสเภ่าซ่า อายุ 59 ปี (นักวิจัย)

หมายเลขบัตรประชาชนประชาชน : 3-3604-00693-68-4

ที่อยู่ : 46 หมู่ที่ 6 ต.บ้านบัว อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ 36120

อาชีพ : ทำนา

ตำแหน่ง : สมาชิกสภาเกษตรกรแห่งชาติ

วุฒิการศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ 4

โทร : -

6.นายขุนแผน ยूरสูงเนิน อายุ 40 ปี (นักวิจัย)

หมายเลขบัตรประชาชนประชาชน : 3-3610-00095-27-6

อาชีพ : อิสระ

ที่อยู่ : 73 หมู่ที่ 1 ต.บ้านแก่ง อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ 36120

วุฒิการศึกษา : ปริญญาโท รัฐศาสตร์ มสธ. เอกการเมืองการปกครอง

โทร : 083-966-452

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมโครงการ

ภาพที่ 6 แสดงการประชุมร่วมระหว่างตัวแทนนักวิจัย 5 โครงการ กับพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อ
ท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ 20 สิงหาคม 2554

ภาพที่ 7 เวทีสรุปการดำเนินงานโครงการวิจัย วันที่ 20 กันยายน 2554

โรงเรียนบ้านกุดโง้งคงสวรรค์

ภาพที่ 8 แสดงการเชื่อมประสานภาคีและนำเสนอข้อมูลสู่กลุ่มเป้าหมาย 21 กันยายน 2554

ภาพที่ 9 การศึกษาดูงาน 9-10 ตุลาคม 2554 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพที่ 10 กองผ้าป่าของ 4 ตำบล

ภาพที่ 11 พระเก่าแก่เดิมเป็นถ้ำเล็กๆ แต่ปัจจุบันได้พังออกเพื่อให้สามารถสักการะ

ภาพที่ 12 ไม้กลายเป็นหิน ขึ้นเขาไปดูของดีเมืองกาฬสินธุ์

เวทีสรุปบทเรียน 4 ตำบล ณ ที่วัดโพธิ์ศรีบ้านเดื่อ

